

OPINTOJEN SUUNNITTELU JA OHJAUS YKSILÖLLISELLÄ OPIN- POLULLA

**Tapausesimerkkinä yrittäjyyspolku sosiaali-
ja terveysalalla ammattikorkeakoulussa**

Vesa Kuhanen

**Kehittämishankeraportti
Toukokuu 2009**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä Kuhanen, Vesa	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 86	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____saakka	
Työn nimi OPINTOJEN SUUNNITTELU JA OHJAUS YKSILÖLLISELLÄ OPINPOLULLA Tapausesimerkinä yrittäjyyspolku sosiaali- ja terveysalalla Jyväskylän ammattikorkeakoulussa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajakoulutus		
Työn ohjaaja Virtanen, Riitta		
Toimeksiantaja		
Tiivistelmä <p>Sosiaali- ja terveyspalvelut sekä niihin rinnastetut hyvinvointipalvelut ovat olleet kovassa muutoksessa viime vuosina. Palveluiden tuottaminen kansalaisille jakautuu entistä tasaisemmin kuntien, yrittäjien ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken. Yksityisen sektorin tuottamat palvelut ovat henkilöstö- ja liikevaihdollisesti kasvaneet keskimäärin 20 % vuosivauhtia. Väestön ikääntyminen ja asiakkaiden palvelutarpeiden monipuolistuminen ja heidän taloudellinen vaurastuminen sekä kuntien keskinäisen yhteistyön lisääntyminen kunta- ja palvelurakennemuutosten myötä ovat osaltaan lisänneet tarvetta tuottaa peruspalveluita tai niitä täydentäviä palveluita. Nämä kehityssuunnat tarjoavat entistä useammalle sosiaali- ja terveysalalta valmistuvalle ammattikorkeakouluopiskelijalle mahdollisuuden työllistyä hyvinvointialan yrityksiin työntekijöiksi, kehittäjiksi, itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi tai yrittäjiksi.</p> <p>Yrittäjyyden edistäminen, yrittäjyyskasvatuksen monipuolistaminen ja laajentaminen sekä yrittäjyyteen liittyvän koulutuksen vahvistaminen ovat kirjattu yhdeksi korkeakoulujen kehittämisenäkökulmaksi. Kaikille korkeakouluopiskelijoille tulee tarjota yrittäjyysopintoja valinnaisina opintoina ja sisällytettynä ammatillisiin opintoihin. Näihin haasteisiin Jyväskylän ammattikorkeakoulussa suunniteltiin WEntre-hanke. Hanke toteutui 1.9.2005–31.10.2007. Se rahoitettiin Euroopan sosiaalirahaston ja Länsi-Suomen lääninhallituksen varoin. Hanke kuului Euroopan sosiaalirahaston Tavoite 2 -ohjelmaan. Kehittämishanke pohjautui WEntre-hankkeen toimenpiteisiin.</p> <p>Kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda yrittäjyyttä tukeva koulutusmalli ja yrittäjyyspolku ohjaustoimenpiteineen sekä yritysyhteistyötä hyödyntävä oppimisympäristö, jotka vahvistavat sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakouluopiskelijoiden valmiuksia ja osaamista toimia valmistuttuaan yksityisellä sektorilla hyvinvointialalla.</p> <p>Tavoitteen saavuttamiseksi integroitiin yrittäjyyden sisältöjä ja yrittäjyyskasvatusta selkeämmin osaksi sosiaali- ja terveysalan amk-opintoja. Opiskelijoilla on hankkeen aikana ollut mahdollisuus perehtyä sosiaali- ja terveysalan yrittäjyyteen, kehittää omaa yritysideaansa opinpolkunsuunnan aikana. Opetushenkilöstöllä on ollut myös mahdollisuus kehittää yrittäjyys-osaamistaan ja yrittäjyysnäkökulman huomioimista opetuksen yhtenä sisältöalueena. Samoin opetus- ja ohjaushenkilöstöä on haastettu miettimään ohjauksellisia keinoja yrittäjyyspolulle ohjautumiseen ja polulla ohjauksen saatavuuteen.</p> <p>Kehittämishankkeen aineisto kerättiin yrittäjyyspolulla olevilta opiskelijoilta ja opetushenkilöstöltä hyödyntäen sähköistä digium-kyselyä. Lisäksi tärkeänä aineistona käytettiin hanketyössä kertyneitä kokemuksia.</p> <p>Hankkeen tuotoksena syntyi opinnollinen yrittäjyyspolku amk-opetukseen, ohjauksen tukimateriaali polulle hakeutumiseen sekä siellä tavoitteelliseen opiskeluun sekä yrittäjyys-yhteistyöverkosto alan yrittäjien ja koulun yhteistyön tiivistämiseksi ja oppimisympäristön kehittämiseksi. Hanke on ollut näkyvä askel sosiaali- ja terveysalan koulutuksen sisällöllisessä ja henkilöstön kehittämisessä. Kertyneiden kokemusten kautta saatiin varmuutta yrittäjyyspolun opinnollisten ja ohjauksellisten vaiheiden (lähinnä yrittäjyyspolun alkutaipaleen) toimivuudesta niin opiskelijoiden kuin opetushenkilöstönkin osalta.</p>		
Avainsanat (asiasanat) ammatillinen kehittyminen, ammatillinen ohjaus, yksilöllinen opinpolku, yrittäjyyskasvatus, sosiaali- ja terveysala		

Author Vesa Kuhanen	Type of Publication Development project report	
	Pages 86	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title PLANNING OF STUDY AND GETTING GUIDANCE IN INDIVIDUAL STUDYPATH Case of entrepreneurship studies in social and health unit in JAMK University of Applied Sciences		
Degree Programme Vocational Teacher Education/Student Counsellor Education		
Tutor Virtanen, Riitta		
Assigned by		
Abstract Production of Social and health services have rapidly changed in last years in Finland. Many services have been produced shared between actors from municipalities, enterprises and third sector. Privately produced services have increased about 20 % yearly. Due to aging and different kinds of needs of services as well economical status among population have partly increased needs of basic and additional services. After graduation more and more students have possibilities to get a job in private sector as a worker, developer or enterpriser itself. Promotion of entrepreneurship and education has been written down by Ministry of Education as a point of development in higher education sector. Studies of entrepreneurship should be offered by the owners of higher education for all students as integrated modules in every stage of studies. Based on these challenges JAMK University of Applied Sciences established a WEntre-project in 2005. The project was on during from 1.9.2005 to 31.10.2007. It has been financed by European Social Fund and Administrative Board of Western Province. The development project report is based on the project and its activities and results. Main objective of the development project report was to create entrepreneurship supported model of study and its guidance system as well as develop learning environment for it. The objectives offer a relevant base of vocational studies and give necessary competences to get employment in labour market. To achieve the objectives in the project contents of entrepreneurship integrated more visible into social and health studies in curriculum. During the project student have been possible to get know more about entrepreneurship issues and develop furthermore their own business ideas. Among personnel of the school it has been also change to develop their ability to teach and guide students in their entrepreneurship studies. Also it was important to develop an easy access to get guidance in the studies. The data was collected by using Digium-questionnaire. In addition two years working experience as project worker were utilized in data collection and its analysis. Studypath of entrepreneurship, guidance materials and co-operational network between enterprises and the school were established as results of the project. The project has been a visible step for developing the content of the studies and personnel's ability to teach and give guidance activities in the Unit of Social and Health. Provided skills and the documented experiences give a good start point to continue these activities in the unit and JAMK generally in the future. Guidelines and activities can be shared with other actors in the Universities of Applied Sciences or other school systems if needed.		
Keywords Vocational development, vocational guidance, individual studypath, entrepreneurship education, social and health sector		

SISÄLTÖ

1. KEHITTÄMISHANKKEEN ALKULÄHTÖKOHTIEN TAUSTAKSI.....	2
2. AMMATILLINEN KEHITTYMINEN JA OHJAUS AMMATTIKORKEAKOULUSSA.....	5
3. YKSILÖLLISET OPINPOLUT JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUSSA	7
4. OHJAUKSEN MUODOT JA MERKITYS	8
5. WENTRE-HANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	9
5.1 Työelämän muutokset.....	9
5.2 Hyvinvointiyrittäjyys Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalalla	12
5.3 Yrittäjyyskasvatus	13
5.4 Yrittäjyyden näkökulma sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksessa	14
5.5 Yrittäjyyden näkyminen opetussuunnitelmissa	15
6 WENTRE-HANKKEEN TOTEUTUS	17
7. TULOKSET.....	21
7.1 Yrittäjyyden pilottiryhmän 2006 muodostuminen	21
7.2 Opiskelijoiden yrittäjyysosaamisen kehittyminen	22
7.3 Pilottiryhmästä kertyneet kokemukset	25
7.4 Yrittäjyysryhmän 2007 muodostaminen ja yrittäjyyden opinpolku.....	30
7.5 Yhteistyö hyvinvointialan yritysten kanssa	33
8 TULOKSISTA JOHDETUT KÄYTÄNTEET.....	35
8.1 Kompetenssipohjainen yrittäjyyspolku	35
8.1.1 Yrittäjyyspolku sosiaali- ja terveysalalla	38
8.2 Oppimisympäristön muutos	39
8.2.1 Opettajien ja ohjaushenkilöstön uudistuneet roolit	39
8.3 Yhteisverkoston kokoaminen yrittäjyysosaamisen ympärille	42
8.3.1 Yhteistyömalli alueen hyvinvointialan toimijoiden kanssa	43
8.4 Jatkoasteiksi toiminnalle	44
8.4.1 Opettajuuden ja toimintaympäristön uudelleen tarkastelu.....	44
8.4.2 Ohjauksen eheyttävä merkitys yrittäjyyspolkulla	45
8.4.3 Monen toimijan ohjauksellinen yhteenliittymä.....	46
8.4.4 Ohjauksen monet keinot käyttöön.....	48
9 POHDINTA.....	50
LÄHTEET	51
LIITTEET.....	54

LIITTEET

- Liite 1. Yrittäjyyden henkilökohtainen opintosuunnitelma (YHOPS)
- Liite 2 Opettajien alkukysely yrittäjyydestä
- Liite 3. Yrittäjyyden pilottiryhmän kokemukset ja toiveet yrittäjyyspolusta
- Liite 4. Kirje yrittäjyysryhmään hakemisesta
- Liite 5. WEntre-hankkeen yhteistyöyritykset
- Liite 6. Yritysten toimeksiannot ja niiden toteuttajat
- Liite 7. Projektiraportti (opiskelijoiden toimeksiantojen suunnittelu ja toteutus)
- Liite 8. Yrittäjyyteen kasvu –opintojakson kuvaus
- Liite 9. Harjoittelun suorittaminen yrittäjyyspainotteisesti

KUVIOT

KUVIO 1. Yrittäjyyspolku hankkeen alussa vuonna 2005

KUVIO 2. Opiskelijoiden kokemat mieluisimmat ohjaus- ja tukimuodot, n=13

KUVIO 3. Opiskelijan arvio saamastaan tuesta ja ohjauksesta, n=13

KUVIO 4. Opiskelijoiden toiveet yrittäjyysvalmiuksien toteuttamistavasta osana opetusta vuosina 2006 ja 2007 (ka). (Mitä matalampi pylväs, sitä toivotumpi toteutustapa.) Vuosi 2006 n=16, vuosi 2007 n=13.

KUVIO 5. Yrittäjyysvalmiuksien kehittämiseen soveltuvat opinnot (n=13)

KUVIO 6. Opiskelijan itsearviointi omasta sitoutumisesta ja aktiivisuudesta yrittäjyysopintoihin (%), n=13

KUVIO 7. Ohjaus- ja toimintatapojen toimivuus opettajien mielestä hankkeen lopussa (%), n=32

KUVIO 8. Koulutusalan yrittäjyysilmapiirin kehittyminen (ka), n=57 (vuosi 2005), n=33 (vuosi 2007)

KUVIO 9. Yrittäjyysopinnot ja yrittäjyyspolku Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan opinnoissa

KUVIO 10. Yrittäjyyspolku sosiaali- ja terveystalalla

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Sosiaalialan julkisten ja yksityisten palveluntuottajien osuus henkilöstöstä (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007, 32)

TAULUKKO 2. Terveysalan julkisten ja yksityisten palveluntuottajien osuus henkilöstöstä (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007, 32)

TAULUKKO 3. Julkisten ja yksityisten sosiaalipalveluiden tuottajien osuudet henkilöstöstä koko maassa ja Keski-Suomessa vuonna 2004 (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007, 34)

TAULUKKO 4. Julkisten ja yksityisten terveystalveluiden tuottajien osuudet henkilöstöstä koko maassa ja Keski-Suomessa vuonna 2004 (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007, 42)

TAULUKKO 5. WEntre-hankkeen toimenpiteet ja niiden ajoitus

TAULUKKO 6. WEntre-hankkeen toimijat ja tehtäväkuvat (prosessimalli)

TAULUKKO 7. Yrittäjyuden pilottiryhmän (2006) opiskelijat koulutusohjelmittain

TAULUKKO 8. Yrittäjyysryhmän 2007 yrittäjyyspainotteisten opintojen aikataulu

TAULUKKO 9. Jyväskylän ammattikorkeakoulun yrittäjyyskompetenssi sosiaali- ja terveystalalla

TAULUKKO 10. Yrittäjyyskompetenssien toteutuminen koulutusohjelmissa

TAULUKKO 11. Yrittäjyyspolulle valitun opiskelijan ohjaamiseen liittyviä tehtäviä

1. KEHITTÄMISHANKKEEN ALKULÄHTÖKOHTIEN TAUSTAKSI

Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on ammattikorkeakoululain (2003/351, 4§) mukaan ”antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen ja taiteellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin, tukea yksilön ammatillista kasvua ja harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä tukevaa tutkimus- ja kehitystyötä”. Laki luo ammattikorkeakouluille mahdollisuuksia monenlaiselle profiloitumiselle ja painopistealueiden määrittelylle toimintatapojen ja voimavarojen kohdentamisen suhteen. Jyväskylän ammattikorkeakoulussa on otettu yrittäjyyskasvatus yhdeksi painopistealueeksi voimallisesti 2000 luvun puolivälistä lähtien. Yrittäjyyskasvatuksen taustalla on ammattikorkeakoulun yrittäjyyspolitiikka, joka rakentuu Euroopan Unionin (Vihreä kirja 2004), Ammattikorkeakoulujen rehtorien neuvoston (ARENE) ja opetusministeriön yrittäjyysstrategioiden mukaan. Yrittäjyyden edistäminen, yrittäjyyskasvatuksen monipuolistaminen ja laajentaminen sekä yrittäjyyteen liittyvän koulutuksen vahvistaminen ovat kirjattu Opetusministeriön (2007) yhdeksi korkeakoulujen kehittämisenäkökulmaksi. Kaikille korkeakouluopiskelijoille tulee tarjota yrittäjyysopintoja valinnaisina opintoina ja sisällytettynä ammatillisiin opintoihin. Samoin Keski-Suomen maakuntaohjelma vuosille 2003–2006 korostaa sosiaali- ja terveysalan yrittäjyysosaamisen vahvistamista tutkintoon johtavassa koulutuksessa ja sekä erikoistumis- että täydennyskoulutuksessa. ARENE:n yrittäjyysstrategia haluaa vahvistaa ammattikorkeakoulujen roolia yrittäjyyden edistäjänä muuttuvassa toimintaympäristössä. Strategia korostaa ammattikorkeakoulujen roolia yrittäjäpolven vaihdosten edistämässä, yrittäjyyden edistämässä aluepoliittisena tehtävänä ja olemassa olevien yritysten kilpailukyvyyn parantamisessa. Nämä valtakunnalliset linjauksia sekä työelämän muutokset ja kehittämistarpeet huomioiden Jyväskylän ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalalla on vuosina 2005-2007 toteutettu WEntre-yrittäjyysshanke. Hankkeen tavoitteena oli luoda yrittäjyyttä tukeva koulutusmalli ja yrittäjyyspolku sekä yritysysteistyötä hyödyntävä oppimisympäristö, jotka vahvistavat sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakouluopiskelijoiden valmiuksia ja osaamista toimia valmistuttuaan hyvinvointialan yrityksissä toimijoina, kehittäjinä tai itsenäisinä yrittäjinä. Tavoitteen saavuttamiseksi oli tärkeitä integroida yrittäjyyden sisältöjä ja yrittäjyyskasvatusta selkeämmin osaksi sosiaali- ja terveysalan perus-, ammatti- ja valinnaisten opintoja, projekteja ja harjoittelua. Hanke on ollut näkyvä askel sosiaali- ja terveysalan koulutuksen sisällöllisessä kehittämisessä. Aikaisemminkin koulutuksessa on ollut yhteistyötä alan yritysten kanssa ja opetuksen sisällöissä huomioitu yrittäjyys mutta sitä ei ole toteutettu systemaattisesti ja näkyvästi kaikille alan opiskelijoille.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun pedagogisessa strategiassa 2007 – 2009 (2006) korostuvat työelämälähtöisyys ja yrittäjyysosaaminen. Työelämän tarpeet ovat olleet vauhdittamassa koulutuksen sisältöjen suunnittelua. Tulevaisuudessa sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottaminen kansalaisille jakautuu entistä tasaisemmin kuntien, yrittäjien ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken. Puhutaankin palveluiden monituottajamallista, jossa eri toimijat voivat joustavasti tuottaa palveluita kunnan asukkaille ja kunnan itsensä ollessa vähintäänkin palveluiden järjestämisvastuussa. Väestön ikääntyminen ja asiakkaiden palvelutarpeiden monipuolistuminen ja taloudellinen vaurastuminen sekä kuntien keskinäisen yhteistyön lisääntyminen kunta- ja palvelurakenneuudistusten myötä ovat osaltaan lisänneet tarvetta tuottaa peruspalveluita tai niitä täydentäviä palveluita. Hyvinvointipalveluiden kilpailuttamisesta ja hankinnoista on tullut arkipäivää monissa kunnissa hankintaa ja kilpailutusta ohjaavan lainsäädännön ja ohjeistusten myötä. Toiminnalla pyritään myös vaikuttamaan prosessin läpinäkyvyyteen, toimintojen kustannustehokkuuteen ja laatutekijöihin valittaessa palvelua tuottamiseen halukkaiden toimijoiden keskuudesta kokonaistaloudellisesti paras tarjous.

Opiskelijoilla on hankkeen aikana ollut mahdollisuus perehtyä sosiaali- ja terveysalan yrittäjyyteen, kehittää omaa yritysideaansa opintopolkunsa aikana. Opetushenkilöstöllä on ollut myös mahdollisuus kehittää yrittäjyysosaamistaan ja yrittäjyysnäkökulman huomioimista opetuksen yhtenä sisältöalueena. Samoin opetus- ja ohjaushenkilöstöä on haastettu miettimään ohjauksellisia keinoja yrittäjyyspolulle ohjautumiseen ja polulla ohjauksen saatavuuteen.

Kaikilla sosiaali- ja terveysalan (nykyisin hyvinvointiala) opiskelijoilla on opetussuunnitelmissaan muutamia pakollisia opintojaksoja, joissa käsitellään yrittäjyyttä ja tutustutaan yritysmäiseen toimintaan. Opiskelijapalautteiden (muun muassa OPALA-palautteet) ja koulutusohjelmakohtaisten ristiinarviointitulosten sekä ryhmäkehityskeskusteluiden perusteella yrittäjyysopintoja on varsin niukalti tarjolla ja yleiset JAMKIn asettamat tavoitteet eivät ole siltä osin täyttyneet. Näistä lähtökohdista hanketta lähdettiin toteuttamaan ja tässä kehittämishankkeessa kuvataan hankkeen aikana toteutetun yrittäjyyspolun sisällöllistä suunnittelua ja sen taustaa ammattikorkeakouluympäristössä, itse kehitystyötä, polun pilotointia sekä opiskelua ja ammatillista kasvua tukevan ohjausmallin kehittämistä. Kehittämishankkeessa aineistona olen hyödyntänyt yrittäjyyspolulla olevilta opiskelijoilta ja alan opettajilta sähköisellä Digium-kyselyllä kerättyä tietoa. Lisäksi tärkeänä aineistona olen käyttänyt omaa kokemustani hankkeen ideoijana ja suunnittelijana sekä työntekijänä toimimisesta reilu kahden vuoden ajan hankkeessa. Toimin myös yrittäjyyden opiskelijoista koostuvan pilottiryhmän vastuuhenkilönä sekä yrittäjyysopintojen opettajana hankkeen aikana.

Kehittämishankeraportti pohjautuu osaltaan WEntre hankkeen loppuraporttiin Askelia yrittäjyyden polulla (2007), jonka yhtenä kirjoittajana toimin yhdessä projektipäällikkö Anja Tantun ja lehtori Jaana Ritsilän kanssa. Osa kirjan osuuksista on hyödynnetty tässä raportissa. Hyödynnän myös kehittämishankkeessa Carita Horpun (2006) Tampereen yliopiston pedagogisiin opintoihin tekemää projektityötä, jossa hän keskittyi tarkastelemaan yrittäjyyspolkua pedagogisesti ja opettajan muuttuvaa roolia. Toimin Caritan kanssa yhteistyössä raportin suunnittelussa ja aineiston keräämisessä. Kehittämishankkeen ollessa osa ammattikorkeakoulun opinto-ohjaajakoulutusta, perustellun näkökulman työssäni saa yrittäjyyspolulla olevien opiskelijoiden yrittäjyyspainotteisten opintojen suunnittelu, opintoihin ohjaus ja siinä tukeminen sekä kokemusten myötä syntyneet kehittämisajatukset sujuvamman ja tavoitteellisemman opiskelun varmistamiseksi.

Ammattikorkeakoululaki 351/2003 asetuksineen eivät suoraan linjaa korkea-astetta opinto-ohjaukseen ja sen järjestämiseen. Luonnollisesti rajoitettu opinto-oikeusaika ja toiminnan tulorahoitus edellyttää opiskelijoiden opinto-oikeusajan puitteissa tapahtuvaa valmistumista. Pitkittyneet opinnot ovat yleisesti haaste korkeakoulukentässä. Yksilöllisemmällä ohjauksella pyritään omalta osaltaan nopeuttamaan valmistumista ja vähentämään niin kutsuttujen roikkuvien opiskelijoiden määrää. Hankkeen aikana vuosina 2005-2007 ammattikorkeakoulussamme ei vielä ollut varsinaisia opintojen ohjaajia tai nimettyä ohjaushenkilöstöä (kirjoittajan huomio: hankkeen aikana näin oli mutta sittemmin vuoden 2009 aikana tilanne muuttunut organisaatiouudistusten myötä) mutta kehittämishankkeessa kuten muutoinkin amk-opettajuuden muutoksessa opettajan rooli ja tehtäväkuva voidaan nähdä samansuuntaiseksi kuin ohjaushenkilöstön. Kuten Puukari ja Lairio (2005) toteavat on opinto-ohjausta toteuttavien henkilöiden perusteltua kytkeä tutkivaa työtettä omaan työhönsä ja jakaa kokemuksiaan kollegiaalisissa yhteistyöverkostoissa paljastaakseen ohjaustyön kehittymisen esteet ja jakaakseen hyviä käytänteitä. (Puukari ja Lairio 2005, 25.) Toivon, että raportti auttaa korkeakoulukentässä toimivia opettajia ja ohjaajia tarkastelemaan ja suunnittelemaan työtään yrittäjyyspotentiaalin omaavien opiskelijoiden ja koko ammattialan parhaaksi. Työtä voidaan luonnollisesti soveltaa myös muiden yksilöllisen opinpolkujen opiskelijoille kuten kansainvälistymispolulla oleviin opiskelijoihin.

Hankkeen aikaiset (2005-7) JAMKIn tausta-ajatukset ja periaatteet opinto-ohjauksessa ovat seuraavat:

- ohjaus on opiskelijälähtöistä
- jokainen työntekijä on omalta osaltaan vastuussa opiskelijoiden ohjaamisesta
- opiskelijan ohjauksen punaisena lankana on uraohjaus/-valmennus

Varsinaista opinto-ohjaajan vakanssia JAMKissa ei ole millään koulutusaloilla. Koulutusaloilla opintojen ohjauksesta ensisijaisesti vastaa tutoropettajat. Tutoropettaja opastaa opiskelijaa tutustumaan valitsemaasi toimialaan ja sen tarjoamiin työmahdollisuuksiin sekä osaamishaasteisiin sekä huolehtii opintojen järjestämiseen liittyvistä kysymyksistä. Hän toimii eräällä tapaa opiskelijan esimiehenä sekä huolehtii ajantasaisen tiedon välittämisestä ryhmälle ja auttaa sekä tukee opiskelijoita että ryhmää omien opiskelutavoitteiden asettamisessa ja niiden seurannassa. Kullakin opiskelijaryhmällä on nimetty tutoropettaja, joka vastaa ryhmän opintojen etenemisestä ja ohjaamisesta. Hän koordinoi ja pitää ajankohtaisista asioista tukiohjaajan (tutorkoordinaattori) sekä koulutuspäälliköt ajantasalla ja päinvastoin. Ohjausjärjestelmässä on myös nimettyjä tutoropiskelijoita. Tutoropiskelijoita on sattumanvaraisemmin toiminnassa opintojen alussa ja markkinointitoimenpiteissä. Samoin tukipalveluiden henkilöstöllä (esimerkiksi opintotoimiston opintosihteerit tai kv-koordinaattorit) nähdään tärkeinä neuvontaa ja ohjausta antavana tahona. (kirjoittajan huomio. Vuoden 2009 alusta koko JAMKin ohjaustoiminnalla on moninaisemmat ja jäsenytyneemmät tavoitteet ja toimijajoukko. Toiminta pohjautuu nykyisin Ohjaus 2009 dokumentin mukaisesti).

2. AMMATILLINEN KEHITTYMINEN JA OHJAUS AMMATTI-KORKEAKOULUSSA

Ruohotie (2000) määrittelee ammatillisen kasvun ja kehityksen jatkuvana oppimisprosessina. Tämän ajatuksen mukaan yksilö hankkii elämänuransa aikana niitä tietoja, taitoja ja kykyjä, joita hyödyntämällä hän kokee hallinnantunnetta työssään. Lisäksi se antaa mahdollisuuden joustavaa soeutumiseen ja kehittymiseen työelämän alati vaihtuvissa tilanteissa ja uusiutuviissa kvalifikaatiovaateissa.

Ammatillista kehittymistä voidaan tukea monin keinoin. Näkyvin osa siitä on HOPS-työskentely. Henkilökohtainen opiskelusuunnitelman (HOPS) tavoitteena on luoda henkilökohtaistettu kartta opiskelijalle tavoitteisiin pääsemiseksi. Suunnitelman tekeminen edellyttää vastavuoroista vuorovaikutusta opiskelijan ja ohjaajan kesken. Se on tavoitteellinen prosessi, jossa pyritään aktiivisesti etsimään eri vaihtoehtoisia keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi ja ratkomaan eteen tulevia haasteita ja ongelmia. Opiskelijalla on prosessissa aktiivinen rooli. Suunnitelma tulee olla aktiivinen asiakirja ja sitä luonnetta tulee ylläpitää säännöllisin ohjauskeskusteluin. (Kallio & Kurhila. 133-134.) Vänskä (2005) painottaa HOPSiin tehdyn suunnitelman merkitystä oman ammatillisen kasvun ja osaamisen tunnistamisen sekä jatkokehittymishaasteiden ja oppimispaikkojen selkiinnyttäjänä. Oh-

jaajalla tulee olla ohjaussuhteessa kyky antaa aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Ohjaussuhteessa yleensä, samoin kuin HOPSiin liittyvien ohjauksikysymysten käyttämisellä ja esittämisellä, niiden muodolla on merkitystä kuten Onnismaa (2007) hyvin kirjassaan kuvaa. On taito osata asetella kysymys niin, että se vie opiskelijaa oleellisten asioiden äärelle ja nostaa perusteltuja jatkokysymyksiä aiheesta. Parhaimmillaan keskustelu muodostuu avoimeksi dialogiksi.

HOPSille ei ole standardoitua ja formaattia muotoa, vaan se on usein oppilaitoskohtainen ja sisällöltään tarpeesta määräytyvä asiakirja. Kallion ja Kurhilan (2000) mukaan asiakirjan tyyppejä on kolme. Ensinnäkin HOPS voidaan nähdä oppimisjärjestelyiden tukena, toisekseen se voi muotoutua työelämän tarpeista lähteväksi ja kolmanneksi se voi jäsentää opiskelijan elämää. Nämä tyypit eivät ole toisiaan poissulkevia vaan osin HOPS-työ sisältää osasia kustakin tyypistä. (Kallio & Kurhila, 137-139.) Yrittäjyyspolulla HOPS (liite 1) nähtiin juurin näiden kolmen tyypin kokoelmaksi. Se oli yhtäältä opiskelijan oppimisjärjestelyiden tukena, tuomassa työelämän ajankohtaisia tarpeita esiin ja turvaamassa osaltaan opiskelijan oman henkilökohtaisen urasuunnitelman etenemistä ja tavoitteenasettelua sille. Yrittäjyys-HOPS (YHOPS) on täydentävä osa opiskelijan varsinaista kokonaisHOPSia.

Avoimuuden vaateen lisäksi toimivan vuorovaikutuksen pohjana on yhteinen ymmärrys HOPS-prosessista ja periaatteista sekä keskinäinen luottamus puolin ja toisin. Myös konteksti ja oppilaitoskulttuuri vaikuttavat HOPSin käytännön toteuttamiseen ja sen reunaehtoihin kuten opettajien ja ohjaajien asenne ja kulttuuri, oppilaitoksen kirjoitetut ja kirjoittamattomat toimintatavat, opetustarjonnan määrä ja joustavuus, oppimisympäristö ja opetus- ja ohjaushenkilöstön yhteistyö ja työn resursointi muun muassa ovat vaikuttamassa siihen miten aitoja ja laajoja yksilölliset opetussuunnitelmat voivat olla. Henkilökohtainen opintosuunnitelman avulla opiskelija voi suunnitella opintojaan ja seurata niiden edistymistä. Järjestelmä mahdollistaa HOPSin näkymisen omalle opettajatutorille ja yksikön opinto-ohjaajalle ja siten auttaa ohjaustyössä ja opiskelijan opintojen etenemisen seurannassa. Opiskelija omat ammatilliset kiinnostuksen kohteet ja urasuunnitelmat ohjaavat HOPSin suunnittelua. HOPS tehdään opiskelijan koulutusohjelman opintosuunnitelmaan perustuen. Opiskelijaa kannustetaan tarkentaa HOPSiaan urasuunnitelman täsmentyessä ja opintojen etenemisen eri vaiheissa.

3. YKSILÖLLISET OPINPOLUT JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUSSA

JAMKissa urasuunnitelman tarkoituksena on opintojen alkuvaiheessa pohtia, millaiset ammatillisen tavoitteet opiskelija asettaa opiskelulle. Suunnitelmassa opiskelijaa kannustetaan pohtimaan, millaisia tulevaisuuden suunnitelmia hänellä on ja miten opiskelijan opintoaika tukee niitä. Urasuunnitelman tekoa tukemaan on opiskelijalle asetettu joukko kysymyksiä, jotka jäsentävät hänen ajatteluaan uratavoitteiden asettelussa sekä opintoja valitettaessa omaan sähköiseen henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan (HOPS). Valmiin urasuunnitelma välittyy opiskelijan nimeytylle tutoropettajalle, joka kommentoi ja huomioi ne jatko-ohjauskeskusteluissa. Ammattikorkeakoulussamme kaikille opiskelijoille mahdolliset yksilölliset opinpolut ovat olleet lähinnä liittyneet opiskelijan haluun kehittää kansainvälistä osaamistaan opintojen aikana. Yksikkötasolla on ollut toki ammatillisten opintojen sisällä erilaisia painotuksia ja suuntautumisvaihtoja, joihin opiskelijat ovat hakeutuneet opintojen eri vaiheissa. Kasvanut opistotasaisen sosiaali- ja terveysalan tutkinnon omaavien opiskelijoiden määrä on luonut myös tarvetta miettiä erilaisia yksilöllisiä opintosuunnitelmia niin ryhmä- kuin yksilötasollakin. Samoin aikuisopiskelijoiden määrä ja yleisestikin aikaisemman hankitun osaamisen tunnistamisen (AHOT) laaja-alaisempi käyttöönotto ja siihen luodut periaatteet luovat perustetta ja pohjaa yksilöllisten opinpolkujen tarpeelle. Yrittäjäybspolkuja on nyttemmin kehitetty mutta ei-kaupallisen alan tutkintokoulutuksessa ne ovat eittämättä olleet 2000-luvun puoliväliin asti pimennossa JAMKissa kuin valtakunnan tasollakin.

4. OHJAUKSEN MUODOT JA MERKITYS

Tarkastellessa ohjaus-käsitettä lähdekirjallisuuden ja luentojen perusteella, niin käsite näyttäytyi monimuotoisuutensa. Onnismaa (2007) mielestäni onnistuneesti jäsensi ohjauskäsitteen laajan merkityksen. Hänen mukaansa käsitteen painotukset vaihtelevat sen mukaan tarkastellaanko ohjausta menetelmänä, ohjattavan ja ohjaajan välisenä vuorovaikutuksena vai prosessina, johon ohjauksella pyritään vaikuttamaan. Lisäulottuvuuden sen tarkasteluun tuo myös se, minkä ammattikunnan näkökulmasta ohjausta tarkastellaan: onko se sosiaalityön asiakastyössä, terveydenhuollon potilastyössä ilmenevää vai kouluun ja oppimiseen sijoittuva ilmiö. Lerkkanen (2006) luennossaan esitteli kattavasti ja selkeästi ohjaus-käsitettä. Esityksessä tuli esille, että ohjaus-käsite on varsin monitahoinen määritellä. Samaa totesi myös Virtanen (2006) esityksessään todeten ohjauksen saavan eri merkityksiä esim. seuraavien käsitteiden yhteydessä: oppilaanohjaus, opinto-ohjaus ja opintojen ohjaus. Käsitteen sisältö tarkentuu myös sen mukaan missä kontekstissa sitä tarkastellaan, kuten Kasurinenkin (2004) on todennut. Jos pitäydytään koulukontekstissa niin senkin sisällä ohjaus saa eri merkityksen puhuttaessa peruskoulussa annettavasta ohjauksesta kuin vaikkapa ammatillisella toisella asteella. Yhteistä näille on kuitenkin ohjauksen pedagoginen luonne. Kuten Onnismaa (2007) sanoo: *”opetus on ohjausta ja ohjaus on pedagogista toimintaa”* ja näiden välille ole syytä asettaa vastakkainasettelua, vaan ne toimiakseen tarvitsevat toisiaan. On kuitenkin tärkeää pyrkiä määrittelemään käsite huolellisesti kussakin kontekstissa ja toiminnassa. Lerkkasen (2006) mukaansa opinto-ohjaus tukee opiskelijaa todellisuutensa ja tulevaisuutensa jäsentämisessä siten, että opiskelija kokee ohjausprosessin aikana voimaantumista (eng. empowerment). Ohjausta ei voi katsoa irrallisena toimintana, vaan siihen vaikuttavat niin yksilön, yhteiskunnan ja elinkeinoelämän väliset suhteet sekä prosessinomaisuus. Yksilön näkökulmasta opinto-ohjaus tukee opiskelijaa todellisuutensa ja tulevaisuutensa jäsentämisessä siten, että opiskelija kokee ohjausprosessin aikana voimaantumista, kykyä tehdä itsenäisiä ja vastuullisia päätöksiä. Yhteiskunnan taholta taas pitää tarkastella erilaisia poliittisia linjauksia kuten koulutus- ja alue ja elinkeinopolitiikkaa sen asettamia reunaehtoja. Elinkeinoelämän osalta taas tarkastelussa tulee olla työelämän jatkuvat haasteet ja muutokset, jotka haastaa osaavan työvoiman hankkimisessa ennakoivasti työelämän tarpeisiin. Kasurinen (2004) korostaa ohjauksen prosessinomaista luonnetta.

Opinto-ohjauksen toimenpiteet kohdistuvat ohjauksen tavoitteesta ja tilanteesta riippuen yksilöön, pienryhmään tai ryhmään (mm. Lerkkanen 2006; Virtanen 2006). Kapea-alaisesti ajateltuna ohjaus monesti nähdään henkilökohtaisena ja yksilön tarpeista lähtevään toimintaan. Ryhmäohjauksella

tarkoitetaan pitempikestoista ohjausta, jolla on tietyt tavoitteet ja suuntautuu pienehkölle ryhmälle. Pienehköllä ryhmällä ymmärretään tavallisesti 7 – 12 jäsenen muodostamaa ryhmää (Rupponen, Nummenmaa & Koivuluhta, 2000, 163). Wentre-hankkeessa tämä ryhmämuotoinen ohjaustapa oli henkilökohtaisen ohjauksen rinnalla kulkevaa ja toisiaan täydentävää toimintaa. Vaikka kullakin opiskelijalla oli omat henkilökohtaistetut tavoitteet yrittäjyyspolulla, oli heillä ryhmänä yhteisiä ryhmän koheesiota ylläpitäviä nimittäjiä kuten tiedostetut yrittäjyyden mahdollisuudet omassa urasuunnitelmassaan. Ryhmää ja sen opiskelijoita yhdisti yrittäjämäinen asenne persoonallisena ominaisuutena. Tällöin voidaan puhua myös vertaisryhmäohjauksesta jossa osallistujat jakavat yhteisen tekijän, miksi ovat mukana ryhmässä ja ohjaustoimenpiteet kohdistuvat tähän yhteiseen nimittäjään. Ryhmästä tulee vertaisryhmä, kun sen jäsenillä on jokin yhdistävä tekijä, jonka puitteissa ryhmään hakeudutaan. Hyvin muodostettu vertaisryhmä edesauttaa ammatillisen kasvun prosessia.

5. WENTRE-HANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

5.1 Työelämän muutokset

Suomessa sosiaali- ja terveystalvueluiden tarjonta ja rahoitus on ollut pääasiassa julkisen sektorin toimintaa. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta (L 733/1992) antaa kunnille vapauden järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut melko vapaasti. Lakisääteiset sosiaali- ja terveystalvuelut ja niiden järjestäminen ovat kuntien vastuulla. Kunta voi tuottaa palvelunsa itse tai ostaa palveluita muilta kunnilta, kuntayhtymiltä tai yksityisiltä palveluita tuottavilta yrityksiltä tai järjestöiltä. (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007, 44.) Kunnat ja työnantajat ostavat yhä enemmän yksityisesti tuotettuja palveluja. Viime vuosikymmenen aikana yritysten ja järjestöjen tuottamat sosiaali- ja terveystalvuelut ovat lisääntyneet huomattavasti. Stakesin (2007) tilaston mukaan miltei kolmasosa sosiaali- ja terveystalvueluista tuotetaan kolmannen sektorin ja yritysten toimesta. Taulukoista 1 ja 2 käy ilmi sosiaali- ja terveystalvuelan julkisten ja yksityisten palveluntuottajien osuuden kehitys vuodesta 1990 vuoteen 2004.

TAULUKKO 1. Sosiaali- ja terveystalvuelan julkisten ja yksityisten palveluntuottajien osuus henkilöstöstä (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007, 32)

%-osuus	1990	1995	2000	2002	2004
Julkiset	87,9	86,6	79,3	76	73,3
Järjestöt	11,6	11,9	16,2	18,1	19
Yritykset	0,5	1,6	4,5	5,9	8
Yksit. yht.	12,1	13,4	20,7	24,0	27
Yhteensä	116 742	117 400	151 174	157 275	162 983

TAULUKKO 2. Terveysalan julkisten ja yksityisten palveluntuottajien osuus henkilöstöstä (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007, 32)

%-osuus	1990	1995	2000	2002	2004
Julkiset	85,7	85,2	83,4	83,2	82,8
Järjestöt	5,1	5,5	5,2	5,0	4,7
Yritykset	9,2	9,2	11,4	11,8	12,6
Yksit. yht.	14,3	14,8	16,6	16,8	17,2
Yhteensä	144 565	136 089	153 318	160 787	164 470

Yksityisten palveluntuottajien toteuttamien palveluiden kustannukset vuonna 2004 olivat 24 % kaikista palveluista. Sosiaalipalveluissa yksityisten palveluiden kustannusten osuus oli 26 % ja terveyspalveluissa 22,7 %. (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007, 5.) Taulukko 3 kuvaa julkisten ja yksityisten sosiaalipalveluiden tuottajien osuudet henkilöstöstä koko maassa ja Keski-Suomessa vuonna 2004. Taulukko 4 kuvaa saman jakauman terveyspalveluiden tuottajien osalta.

TAULUKKO 3. Julkisten ja yksityisten sosiaalipalveluiden tuottajien osuudet henkilöstöstä koko maassa ja Keski-Suomessa vuonna 2004 (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007, 34)

%-osuus	Julkiset palvelut	Järjestöt	Yritykset	Yksityinen yhteensä	Julkinen ja yksityinen yhteensä
Koko maa	73	19	8	27	100
Keski-Suomi	75	17	7	24	100

TAULUKKO 4. Julkisten ja yksityisten terveyspalveluiden tuottajien osuudet henkilöstöstä koko maassa ja Keski-Suomessa vuonna 2004 (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007, 42)

%-osuus	Julkiset palvelut	Järjestöt	Yritykset	Yksityinen yhteensä	Julkinen ja yksityinen yhteensä
Koko maa	82,8	4,7	12,6	17,2	100
Keski-Suomi	85,0	5,5	9,6	15,0	100

Yleisin yksityisiä sosiaalipalveluja tarjoava toimiala oli palvelutalot ja ryhmäkodit (vuonna 2006 pääpalveluna 38 %:lla yksiköistä eli 1 400 yksiköllä). Toiseksi eniten oli lasten päivähoiton tarjoajia (655 yksikköä). Kolmanneksi yleisin päätoimiala oli lasten ja nuorten laitos- ja perhehoito, jota tarjosi 545 tuottajaa. Lisäksi yksityiset palveluntuottajat tuottavat muun muassa kotipalveluja ja päihdehuoltoa sekä ikääntyneiden ja vammaisten laitoshoidtoa. Yksityisistä sosiaalipalveluista yksityishenkilöt ja kotitaloudet ostavat lähinnä päivähoitoa ja kotipalveluja. Yksityisen päivähoiton tuki, kotitalousvähennys ja palvelusetelijärjestelmä ovat lisänneet asiakkaiden mahdollisuutta valita itse palveluntuottaja. (Yksityiset terveyspalvelut 2007.)

Terveysalalla oli eniten fysioterapiapalvelujen tuottajia, yhteensä 1 459. Seuraavaksi yleisimpiä toimintamuotoja olivat lääkärin vastaanotto toiminta, noin lähes 1 100 tuottajaa, sekä työterveyshuolto, 780, ja laboratoriotuotanto, 614 tuottajaa. Eniten on lisääntynyt työterveyspalvelujen tuottajien määrä, yli sadalla tuottajalla tarkastelun kohteena olevalla aikavälillä. Useimmat palvelu-

jen tuottajat ovat kuitenkin monitoimialaisia. Toimintakertomuksen antaneiden yksityisten sairaaloiden määrä oli 41. Osa yksityisistä sairaaloista on pitkälle erikoistuneita valtakunnallisia palvelujen tuottajia, osalla taas on muutama lyhytjälkihoitoiseen kirurgiaan varattu sairaansija. (Yksityiset terveysterveystoimet 2007.) Perusterveydenhuollossa tuotetaan erilaisia palveluita ostamalla ne alan yrittäjiltä. Tavanomaisia palveluita ovat fysioterapia, toimintaterapia, puheterapia, hammashuolto ja laboratoriopalvelut. (Back 2004, 25.)

Tulevaisuudessa palveluiden tarve ja kysyntä kasvavat väestön ikääntymisen johdosta. Laadukkaiden ja kustannustehokkaasti tuotettujen hyvinvointialan palveluiden takaaminen ja asiakkaan valinnan vapauden turvaaminen vaativat selkeätä hyvinvointipalveluiden kehittämistä ja erilaisten sekä riittävien palveluiden tarjontaa. (Volk & Laukkanen 2007, 14.)

Keski-Suomen alueella väestön ikääntyminen tuottaa suuria haasteita sosiaali- ja terveysterveystoimien järjestämiselle ja osaavan työvoiman saatavuudelle sekä kuntatalouden suunnittelulle. Keski-Suomessa on mahdollisuus selvittää vuoteen 2010 saakka saneeraamalla kunnallistaloutta ja suunnitella palveluntarjontaa uudelleen. Pitkällä aikavälillä tämäkään ei ole riittävä keino. Esimerkiksi vanhuspalveluissa tarvitaan vuoteen 2030 mennessä yli 60 % lisää resursseja verrattuna nykyiseen kustannustasoon. Tarvitaan uudenlaisia malleja kunnallisen palveluntuotannon järjestämiseen. (Keski-Suomen sosiaali- ja terveystoimen palvelustrategia 2004, 10.)

5.2 Hyvinvointiyrittäjyys Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysterveystoimien alueella

Jyväskylän ammattikorkeakoulun yrittäjyyspolitiikan (2005) keskeisenä tavoitteena on yrittäjyyden toimintamallin asettaminen tavoiteltavaksi toiminnan orientaatioksi kaikille opiskelijoille ja opettajille. Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysterveystoimien yrittäjyysopintojen kehittämiseen on ilmennyt useita tarpeita. Sosiaali- ja terveysterveystoimien alueella perinteisenä toimintamallina ja tavoiteajatteluna on ollut työskentely julkisella sektorilla. Koulutusalan yhteistyöverkosto on rakentunut pääosin julkisen sektorin toimijoista. Sosiaali- ja terveysterveystoimien alueelta valmistuneiden opiskelijoiden virallisten palautteiden (ASIO ja OPALA) mukaan koulutus ei ole heidän mielestään antanut riittäviä valmiuksia yrittäjyyteen. Kuten edellä esitetyistä tilastoista ilmeni, palvelurakenteen ja työllistymisen muutokset haastavat koulutusalan entistä määrätietoisemmin ottamaan yrittäjyysnäkökulman huomioon koulutuksessa ja sen suunnittelussa.

Sosiaali- ja terveystieteiden yrittäjyysopintojen tarjonta on ollut vähäistä. Sosiaali- ja terveystieteiden kaikille opiskelijoille pakollisissa opinnoissa on ainoastaan yksi opintojakso, yrittäjyys ja palvelujen tuottaminen (3 op), jonka sisällöissä käsitellään yksinomaan alan yrittäjyyttä. Opintoihin liittyvä harjoittelujaksot ovat yksi tärkeä osa opiskelua. Johtuen koulutusalan yhteistyöverkoston rakentamisesta pääosin julkisen sektorin toimijoista ja yrittäjyyspainotteisen harjoittelun suunnittelemattomuudesta, opiskelijoiden harjoittelu yrityksissä ei ole parhaalla mahdollisella tavalla tukenut opiskelijoiden yrittäjyysosaamisen kehittymistä. Yrittäjyysosaamisen liittyvät tavoitteet eivät ole olleet tavoitteena yleisten harjoittelun tavoitteiden rinnalla. Toisaalta opiskelijoiden mahdollisia yrittäjyystavoitteita ei ole otettu riittävän hyvin huomioon harjoittelupaikkaa valittaessa, vaan valinta on useimmiten tehty ammattialan substanssiosaamisen perusteella. Näistä syistä johtuen opiskelijoiden ohjaaminen tietoisesti yrittäjyysosaamista tukevaan harjoittelupaikkaan on saattanut jäädä vähäiseksi. Näin ollen hankkeen alkaessa sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksessa ei ollut vakiintuneita käytänteitä opiskelijoiden ohjaamiseksi yrittäjyysopintojen pariin kun muuta opetustarjontaa ei ole ollut ja toimintamallit ammattikorkeakoulun sisällä eivät ole olleet kaikille toimijoille selkeitä tai tiedossa.

5.3 Yrittäjyyskasvatus

Yritysten ja oppilaitoksen yhteistyössä korostuu kahden asiantuntijatahon yhteistyö, josta molemmat hyötyvät. Myös opiskelija hyötyy: hän saa itse nähdä ja kokea autenttisesti ympäristössä, mitä yrittäjyys on. Tämän kokemuksen avulla opiskelija oppii tunnistamaan sekä sisäisen että ulkoisen yrittäjyyden piirteitä ja kehittämään omaa yrittäjämäistä identiteettiään. (Ristimäki 2004, 99.)

Opettajien tehtävänä on yritysyhteistyön ja verkostojen luominen. Opettajan tärkeä rooli on toimia opiskelijoiden ohjaajana, innostajana sekä mahdollisten projektien ja hankkeiden tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäjänä opetuksessa. Uudet toimintatavat eivät juurikaan aivan itsekseen opetukseen, vaan tarvitaan lisäkoulutusta pedagogisiin taitoihin ja ainekohtaiseen opetukseen. Tämä vaatii opetuksen muuttamista osittain luokahuoneopetuksesta tiimi- ja projektityöhön autenttiseen ympäristöön. Opettaja tarvitsee neuvottelutaitoja, päätöksenteko- ja arviointitaitoja, joustavuutta ja riskinottokykyä toimiessaan yhteistyössä opiskelijoiden, opettajien ja hyvinvointialan yrittäjien kanssa. (Ristimäki 2004, 95.) Osallistuessaan työelämän tarpeista lähtevien tehtävien ohjaamiseen opettaja toimii tiiviissä yhteistyössä työpaikan toimijoiden kanssa jakaen

opettamisen ja opiskelijan ohjaamisen vastuuta heidän kanssaan. Perinteistä harjoittelun ohjausta syvällisempi yhteistyö vaatii suurempaa panostusta molemmilta osapuolilta. Onhan molempien tahojen tavoitteena pätevien ammattilaisten kouluttaminen. (Kotila 2006, 124-125) Erilaiset tutkimus- ja projektityöt lisäävät opettajan osaamista ja tukevat opiskelijan oppimista ja tulevan ammatin ilmiöiden tutkimista autenttisessa ympäristössä. Ammattikorkeakouluissa tehtävien kehittämishankkeiden ja -töiden tuleekin tukea opiskelijan oppimisen näkökulmaa ja ohjata opiskelijan kehittymistä kohti työelämää ja alan asiantuntijuutta. (Kautonen, Marttila, Niemonen & von Bell 2003, 23.)

Sosiaali- ja terveysalalla vakiintuneiden toimintamallien ja ohjeiden puuttuminen on aiemmin heikentänyt mahdollisuuksia toteuttaa yrittäjyyskasvatusta. Ammattikorkeakoulun yrittäjyyskasvatuksen tavoitteisiin liittyy selkeästi opettajan, opiskelijan ja yrityksen kiinteä yhteistyö, jonka avoin kehittäminen on tärkeitä. Yrittäjyyteen tulee sekä opiskelijoiden että opettajien, samoin kuin ohjaushenkilöstönkin kasvaa.

5.4 Yrittäjyyden näkökulma sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksessa

Yrittäjyyskasvatuksen tutkiminen on verrattain nuorta suomalaisessa tutkimusperinteessä, mikä tekee aiheen tarkastelusta osaltaan haastavaa. Käytettävät käsitteet johdetaan yrittäjyyden tieteenalan yleisestä keskustelusta. Keskusteluissa yhdistyy yksilön tai yhteisön kyky luoda uutta liiketoimintaa innovatiivisella toiminnalla, riskinotolla ja mahdollisuuksia havainnoimalla (Ahlroth 2005, 11).

Kirjallisuudessa esiintyy yleisesti kolme käsitettä yrittäjyydestä korkeakoulukentässä, joita OPM on kirjannut ylös raportissaan (2009). *Yrittäjyyskasvatuksen* perusajatuksena on, että koulutuksen aikana oppijan henkistä kasvua ohjataan siten, että yritteliäisyydestä tulee osa elämää. Eräällä tapaa yrittäjyydestä kehittyy oppijalle ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa työntekoon.

Yrittäjyyskasvatuksella edistetään myös yrittäjyydelle arvojen ja asenteiden sekä yrittäjyydessä tarvittavien kompetenssien kehittymistä. Yksi tärkeä yrittäjyyskasvatuksen tavoite on myös poistaa opiskelijoilta epäluulot ja vääriä oletuksia yrittäjyydestä ja tarjota realistista kuvaa. Pelkästään formaalit oppimisympäristöt eivät tue opiskelijan eheää kehittymistä yrittäjyyteen, vaan henkinen kasvu yrittäjyyteen on monisäikeinen oppimistapahtuma. Monet oppimiskokemukset ja tunneko-

kemukset kotikasvatuksen, työelämän kokemuksien ja harrastusten piiristä luovat pohjaa ja tukevat eri kouluasteilla tapahtuvaa yrittäjyyskasvatusta.

Yrittäjyyskasvatusta toteutetaan *yrittäjyyskoulutuksissa, joka luo osaamiselle* on tavoitteellisen ja muodollisen merkityksen. Koulutusta toteutetaan yhtäläillä oppilaitoksissa kuin autenttisissa totuudenmukaisissa ja avoimissa oppimisympäristöissä. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on edistää opiskelijoiden yrittäjämäistä toimintaa ja tuoda yrittäjyys esille varteenotettavana vaihtoehtona opiskelijan ammatinvalinnassa. Tavoitteena on oikeanlaisen tiedon välittäminen yrittäjyydestä ja yrittäjänä toimivan tarvitsemista taidoista ja ominaisuuksista. Kolmas käsite on *yrittäjyysopetus*, joka on nähty luonteeltaan enemmän opettajajohtoiseksi ja osana yrittäjyyskoulutusta esimerkiksi monimuotokouluksena toteutettuna. Huolimatta opettajajohtoisuudesta, tavoitteena on myös nähdä opiskelija toimivana ja itsereflektioon pyrkivänä oppijana, ei vain tiedon passiivisena vastaanottajana. Leskisen (2000) ja Ristimäen (2004) mukaan yrittäjyyskasvatuksen toteutuminen ja yrittäjämäisen oppimisympäristön luominen vaatii monia muutoksia opetussuunnitelmissa, oppimisympäristössä sekä opiskelijoiden ja opettajien asenteissa. Uuden toiminnan edellytyksenä on yhteisten toimintaohjeiden luominen. Oppimisen tarpeita on määritettävä yhdessä yhteistyöyritysten ja oppijoiden kanssa Leskinen. (2000, 57-58); Ristimäki (2004, 27)

Tuoreessa Suomen korkeakoulutuskenttää ja yrittäjyyskasvatusta käsittävässä raportissa (OPM 2009) korostetaan korkeakoulujen roolia yrittäjämäisen asenteen vahvistamisessa ja innovaatioaihioiden synnyttämisessä sekä yritystoiminnan tukemisessa ja kehittämisessä. Tämä haastaa korkeakoulujen opetushenkilöstön ottamaan tämän suuntaista osaamisvaadetta osaksi opetusta ja ohjausta. Ohjauksen osalta opintosuunnitelmissa ja henkilökohtaisissa opintosuunnitelmissa tulee huomioida työurien moninaisuus, yrittäjyys yhtenä uravaihtoehtona. Opetusministeriö linjaa myös, että korkeakouluopintoihin liittyvien harjoitteluiden ja opinnäytetöiden tulee suunnata yrittäjyysuravaihtoehdon edistämiseksi. Yhä useampi opiskelija tulee yrittäjyysopintojen piiriin valinnaisten opintojen kautta ja opiskelua kytketään vahvemmin korkeakoulujen t&k-työhön, innovaatiotyötä unohtamatta. (OPM 2009, 23)

5.5 Yrittäjyyden näkyminen opetussuunnitelmissa

Jyväskylän ammattikorkeakoulussa on toteutettu kompetenssilähtöisen opetussuunnitelman kehittämisprosessi. Prosessin aikana on määritelty ja otettu käyttöön opetussuunnitelmaa ohjaavat

osaamiskokonaisuudet eli kompetenssit. Työ on edennyt ARENE ry:n työstämien ammattikorkeakoulujen yhteisten kompetenssien pohjalta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu on päättänyt ottaa yhdeksi ylimääräiseksi kompetenssiksi yrittäjyyskompetenssin. Yrittäjyyskompetenssi sisältää viisi osa-aluetta:

- 1) Opiskelija hallitsee yrittäjyudessa keskeisen liiketoimintaosaamisen tiedolliset perustat: liiketoimintasuunnittelu, talous, lainsäädäntö, markkinointi, myynti ja asiakaspalvelu, johtaminen ja henkilöstöhallinto, tuotanto sekä yrityksen yhteiskuntavastuu.
- 2) Opiskelija tunnistaa perustaidot ja -kokemuksen, joiden kautta em. tietoja käytetään käytännössä yritystoiminnassa.
- 3) Opiskelija hallitsee perusteet yhteistoiminnallisen yrittäjyyden edellyttämistä vuorovaikutus- ja verkostoitumistaidoista.
- 4) Opiskelija saa omakohtaisen näkemyksen yrittäjyydestä ja yritystoiminnasta.
- 5) Opiskelija omaksuu peruskävykkyudet johtaa itseään yrittäjämäisesti ja -asenteen toimia rohkeasti.

Opetussuunnitelmissa ohjataan Jyväskylän ammattikorkeakoulun yrittäjyyskoulutusta ja -kasvatusta toteutettavan kaikissa koulutusohjelmissa ammattiopintoihin sisältyvällä läpäisyperiaatteella ja ammattikorkeakoulun yhteisissä opinnoissa toteutettavien erikoiskurssien muodossa. Opiskelijan motivaatiota vahvistetaan koulutusohjelman ammatillisten opintojen yhteydessä, kun taas yrittäjyyden osaamispääomaa vahvistavat ammattikorkeakoulun yhteiset yrittäjyysopinnot, työharjoittelu sekä yrittäjyyteen suuntautuva opinnäytetyö. (Jyväskylän ammattikorkeakoulun yrittäjyyspolitiikka 2005, 3.)

6 WENTRE-HANKKEEN TOTEUTUS

WEntre-hanke toteutui 1.9.2005–31.10.2007. Se rahoitettiin Euroopan sosiaalirahaston ja Länsi-Suomen lääninhallituksen varoin. Hanke kuului Euroopan sosiaalirahaston Tavoite 2 -ohjelmaan. Hanke piti alun perin saattaa päätökseen kesäkuuhun 2007 mennessä, mutta se sai lääninhallitukselta lisäaikaa 31.10.2007 asti, koska Jyväskylän ammattikorkeakoulun yhteisen yrittäjyyspolitiikan valmistuminen ajoittui syksyyn 2007.

Projektiryhmä koottiin syyskuun 2005 aikana. Projektiryhmän jäseniksi valittiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun eri alojen opettajia. Hankkeelle valittu ohjausryhmä kokoontui ensimmäisen kerran lokakuussa 2005. Sen jälkeen kokouksia oli kerran tai kaksi lukukauden aikana.

Hankkeen tueksi kerättyä aineistoa kerättiin opettajilta ja opiskelijoilta Digium-pohjaisella kyselylomakkeella (liitteet 2 ja 3).

Syyskuusta 2005 lähtien hanke aloitti vaiheittain eri toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi (taulukko 5). Taulukkoon 6 on koottu hankkeen toimijat tehtäväkuvineen

TAULUKKO 5. WEntre-hankkeen toimenpiteet ja niiden ajoitus

Toimenpiteet	syys.05	lo ka.05	mar- 05	joulu.05	tam- helmi.06	maa- huhti.06	touko.06	kesä.06	heinä.06	elo.06	syys.06	loka.06	mar- joulu.06	tam- helmi.07	maa- huhti.07	touko.07	kesä.07	heinä.07	elo.07	syys.07	loka.07	
Yritysverkoston luominen	x	x	x	x	x	X				x	x	x	x	x								
Yrittäjyysopintojen suunnittelu						x	x	X		x	x	x	x	x	x	x				x	x	x
Oppimisympäristön suunnittelu										x	x	x	x	x	x	x				x	x	x
Yrittäjyyspolun rakentaminen							x	X		x	x	x	x	x	x	x						
Y-polun pilotoiminen										x	x	x	x	x	x	x				x	x	x
Yrityslähtöisten toimeksiantojen suunnittelu		x	x	x	x	X	x	x	X		x	x	x	x	x	x	x			x	x	x
Yritysten toimeksiantojen toteuttaminen opetuksessa					x	X	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x			x	x	x
Yrittäjyyden pilottiryhmän Muodostaminen										x	x											
Yrittäjyyspolun integrointi Opetussuunnitelmiin										x	x	x	x	x	x	x				x	x	x
Yrittäjyyskoulutus						X	x	x	x		x	x	x		x	x				x	x	
Tiedottaminen/markkinointi	x	x	x	x	x	X	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x			x	x	x
Yrittäjyysryhmän 2007 muodostaminen																				x	x	
Loppuraportin aineiston keruu ja kirjoittaminen					x	X	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x			x	x	x
Loppuraportin viimeistely																				x	x	x
Hyvien käytänteiden levitys (muut ammattikorkeakoulut)							x				x				x	x	x				x	
Hyvien käytänteiden levitys ammattikorkeakoulun sisällä								x	X		x	x	x	x	x	x	x			x	x	x

TAULUKKO 6. WEntre-hankkeen toimijat ja tehtäväkuvat (prosessimalli)

Toimenpiteet	Tutoropettaja	Opintojakson vastuuopettaja	Opiskelija	Yrittäjyys yhdyshenkilö	WEntre-yrittäjät	WEntren projektipäällikkö	Projektiryhmä
Mitä tehdään?	Toimenpiteet						
Opiskelemaan valituille lähetetään tietoa mahdollisuudesta opiskella yrittäjyyspainotteisesti.			Tekee hakemuksen, jolla perustelee omaa kiinnostustaan opintoihin.			Laittaa kirjeen valituille ja ottaa vastaan opiskelijoiden hakemukset.	Valitsee opiskelijat.
Valinnan tulokset ja halukkaat opiskelijat ilmoitetaan tutoropettajalle.	Saa tiedon omista opiskelijoistaan, jotka suorittavat yrittäjyyspainotteisesti opintojaan.					Ilmoittaa tutoropettajille ja koulutuspäälliköille, ketkä opiskelijat aloittavat yrittäjyyspainotteisen opiskelun.	
DIGIUM-kyselyyn vastaa-	Saa tiedon kyselyn tuloksista ja opiskelijoista, jotka ovat kiinnostuneita yrittäjyysvalmiuksien kehittämisestä.		Täyttää sähköisen kyselyn.			Toteuttaa 1. jakson lopussa kyselyn aloittaneille opiskelijoille (pois lukien jo olevat opiskelijat).	
Y-HOPSin laadinta	On mukana tukemassa opiskelijaa Y-HOPSin rakentamisessa ja hyväksyy suunnitelman. Tiedottaa syntyneestä Y-HOPSista WEntren projektipäällikölle sekä koulutuspäällikölle.		Laatii Y-HOPSin yhteistyössä tutoropettajan ja yrittäjyysyhdyshenkilön kanssa.	Antaa tukensa Y-HOPSin laadittamiseen.			

Yritysten toimeksiantojen suunnittelu ja kokoaminen			Tiedottaa/vierailee yrityksessä ja sopii asiasta (aikataulu, toteutus...) yrityksen edustajien kanssa.	Suunnittelee yhteistyössä yritysten edustajien kanssa soveltuvia toimeksiantoja opinnoiksi.	Ilmoittavat tarpeet ja suunnittelevat toimeksiantojen toteutusta koulun kanssa yhteistyössä.	Kantaa kokonaisvastuuta yhteistyöstä sekä toimeksiantojen tilanteesta ja uusien löytämisestä.	
Y-HOPSin toteuttaminen		Räätälöi tarvittaessa soveltuvan suoritustavan opintojaksolle. Ilmoittaa suoritettut opintopisteet projektipäällikölle.	Sopii ennen opintojakson alkua vastuopettajan kanssa käytänteistä/opintojakson räätälöinnistä.			Kirjaa/dokumentoi tehdyt opintosuoritukset.	
Todistus opintojaksojen suorittamisesta	Hyväksyy ja allekirjoittaa lopullisen todistuksen opiskelijalle opintojen loppuvaiheessa.	Hyväksyy suoritettun opintokokonaisuuden, allekirjoittaa lomakkeen sekä kirjaa opintorekisteriin	Täyttää lomakkeen kunkin opintosuorituksen jälkeen ja toimittaa sen opintojakson vastuopettajalle hyväksyttäväksi.				

7. TULOKSET

7.1 Yrittäjyyden pilottiryhmän 2006 muodostuminen

Yrittäjyydestä kiinnostuneita opiskelijoita on aina ollut opiskelemissa Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Aiemmin he saattoivat olla vain yksittäisten opettajien tai opettajaryhmien tiedossa. WEntre-hankkeessa haluttiin tehdä yrittäjyydestä kiinnostuneiden opiskelijoiden olemassaolo näkyvämmäksi niin, että he löytäisivät vertaisiaan, samoin ajattelevia opiskelijoita ympärilleen ja heitä opettava ja ohjaava henkilökunta olisi tietoinen heidän koulutuksellisesta tarpeestaan. Tätä varten ideoitiin hankkeen alussa yrittäjyyden pilottiryhmä. Ryhmän kokoamiseksi toimittiin seuraavasti. Sosiaali- ja terveysalan kaikkien koulutusohjelmien opintonsa aloittavista opiskelijoista koottiin moniammatillinen yrittäjyyden pilottiryhmä syksyllä 2006. Tieto mahdollisuudesta valita erityinen yrittäjyyspolku osana opiskelua lähetettiin opiskelijoille valintakirjeen mukana (liite 4). Hakeminen yrittäjyysryhmään tapahtui ennen opintojen alkua vapaamuotoisella hakemuksella, jossa opiskelija kuvaili omaa henkilökohtaista kiinnostustaan sosiaali- ja terveysalan yrittäjyyteen. Kuvauksessa pyydettiin hakijaa perustelemaan, miksi hän oli kiinnostunut tekemään oman alan yrittäjyyspainotteisen ammattikorkeakoulututkinnon. Hakemus pilottiryhmään pyydettiin palauttamaan samalla, kun opiskelija palautti kirjallisen vahvistuksensa opiskelupaikan vastaanottamisesta. Opiskelijavalinta tehtiin elokuussa ennen lukuvuoden alkua, ja asiasta tiedotettiin henkilökohtaisesti jokaiselle opiskelijalle myös sähköpostitse ennen opintojen aloittamista.

Yrittäjyyden pilottiryhmään haki 25 sosiaali- ja terveysalan eri koulutusohjelmien opiskelijaa. Ryhmään valittiin kaikki hakeneet opiskelijat, joista neljä jäi heti alkuvaiheessa pois ja yksi hieman myöhemmin henkilökohtaisista tai opinnollisista syistä. Opiskelijat perustelivat kiinnostustaan yrittäjyysryhmään hakeutumiseen halulla kehittää itseään ja tulevaisuuden yhteiskunnallisilla muutoksilla, jotka näkyvät myös sosiaali- ja terveysalalla. Myös perhepiiristä nouseva yrittäjähenkisyys ja toiveet perustaa oma yritys tulevaisuudessa näkyivät perusteluissa. Muodostetun pilottiryhmän 20 opiskelijaa edustivat jokaista sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmaa. Ensimmäisen lukuvuoden aikana pilottiryhmässä tapahtui muutoksia alun poisjättäytymisten lisäksi. Yksi hoitotyön opiskelija jättäytyi pois ryhmästä. Taulukosta 7 ilmenevät yrittäjyyden pilottiryhmän opiskelijamäärät koulutusohjelmittain.

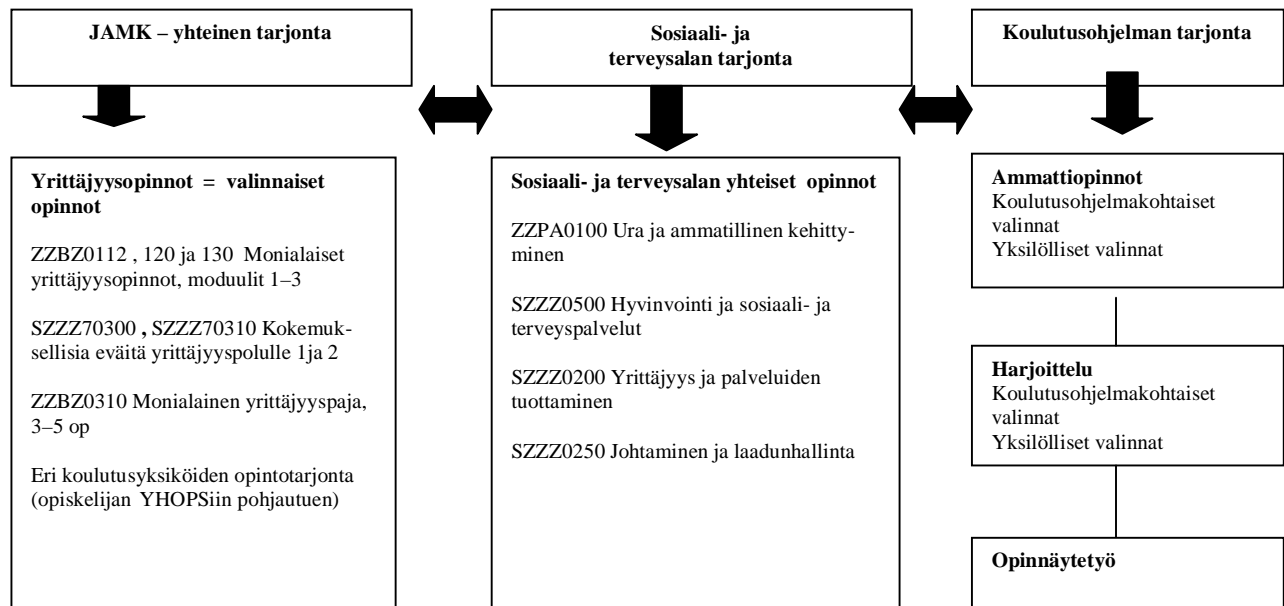
TAULUKKO 7. Yrittäjyyden pilottiryhmän (2006) opiskelijat koulutusohjelmittain

Opiskelija koulutusohjelma	lukumäärä
Toimintaterapian koulutusohjelma	4
Fysioterapian koulutusohjelma	5
Sosiaalialan koulutusohjelma	3
Kuntoutuksen ohjaksen ja suunnittelun koulutusohjelma	3
Hoitotyön koulutusohjelma	
- suuhygienistiopiskelijat	4
Yhteensä	19

Opiskelijat odottivat saavansa yrittäjyyspolulta monipuoliset yrittäjyydessä tarvittavat taidot, joita kuvattiin yrittäjyysvalmiuksina, johtamistaitoina ja ryhmätyötaitoina. Yrittäjyysvalmiuksiksi nousivat liiketaloudelliset asiat, kuten raha- ja veroasiat, tuotanto, markkinointi, kirjanpito, lakien ja asetusten ymmärtäminen ja palveluiden hinnoittelu sosiaali- ja terveysalalla. Yrittäjäidentiteetin kasvun opiskelijat odottivat myös käynnistyvän opintojen myötä. Kasvua kuvattiin ominaisuuksilla, joita oletetaan hyvällä yrittäjällä olevan. Kolmanneksi vastauksissa tuli esiin yrityskontaktien luominen, joka mahdollistuisi opintojen myötä toimeksiantojen toteuttamisena, harjoitteluna ja mahdollisena opinnäytetyönä. Opiskelijoiden mielestä Jyvässeudulla oleviin yrityksiin kontaktin saaminen voisi auttaa tulevaisuudessa työllistymistä sekä edistää verkostoitumista ja harjoittelua oikeissa yrityksissä. Usean opiskelijan haaveissa oli perustaa oma yritys tulevaisuudessa, ja opinnot yrittäjyyspolulla antaisivat tarvittavat eväät siihen (Horppu 2007, 17-18).

7.2 Opiskelijoiden yrittäjyysosaamisen kehittyminen

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden yrittäjyysosaamisen lisäämiseksi WEntre-hankkeessa kehitettiin yrittäjyyspolku, joka mahdollistaa yrittäjyyteen vaadittavien taitojen opiskelun osana omaa tutkintoa (kuviot 1). Yrittäjyyspolku mahdollistaa opiskelijan yrittäjyysosaamisen ja -taitojen kehittymisen sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmissa oman tutkinnon osana. Osa yrittäjyyspolun opinnoista on kaikille opiskelijoille pakollisia ja osa valinnaisia niille, jotka haluavat syventää omaa yrittäjyysosaamistaan. Yrittäjyyspolun opintojen tavoitteena on kannustaa opiskelijoita yrittäjämäiseen toimintatapaan ja yrittäjyyteen sekä lisätä tietämystä sosiaali- ja terveysalan yrittäjyydestä ja sen mahdollisuuksista. Lisäksi opiskelija tiedostaa työmenetelmien kehittämisen merkityksen laadukkaiden ja asiakaslähtöisten palveluiden tuottamisessa.

KUVIO 1. Yrittäjyyspolku hankkeen alussa vuonna 2005

Opiskelijoiden yrittäjyysosaamisen kehittämiseen haluttiin tuoda uudenlaista näkökulmaa – sellaista, joka ei ollut aiemmin näkyvästi painottunut opetuksessa. Oli tärkeää miettiä keinoja, kuinka opiskelijat konkreettisesti pääsisivät yrityksiin tekemään yrityksille ja yrittäjille kuuluvia tehtäviä. Tätä tarvetta varten pyydettiin hankkeen alussa WEntre-yritysverkostoon (liite 5) kuuluvilta yrittäjiltä heitä palvelevia toimeksiantoja, joita opiskelijat voisivat toteuttaa osana opintojaan.

Yrittäjyyspolulla oleva opiskelija suunnittelee, toteuttaa ja arvioi näitä hyvinvointialan yritysten toimeksiantoja yhteistyössä opettajien ja opiskelijoiden kanssa. Niitä toteutetaan sosiaali- ja terveysalan yhteisissä opinnoissa, ammattiopinnoissa tai vapaasti valittavissa opinnoissa sekä harjoittelussa tai opinnäytetyössä.

Toimeksiannot toteutettiin opiskelijatöinä ja integroituina eri opintokokonaisuuksiin. Käytännössä opintojaksojen opettajat yhteistyössä WEntre-hankehenkilöstön kanssa miettivät, missä opintokokonaisuuksissa yrittäjien ehdottamia toimeksiantoja voisi toteuttaa niin, että toimeksianto tukisi opintojakson osaamistavoitteita. Toimeksiannot toteutettiin useimmiten pienissä opiskelijaryhmissä. Toimeksiannot olivat etupäässä luonteeltaan toiminnallisten tuokioiden suunnittelua ja toteutusta yritysten esittämiin tarpeisiin. Yrityksiltä tuli myös toivomuksia markkinoinnin kehittämiseen ja yrityksen laatutyöhön, kuten dokumentointiin. Haasteena toimeksiannoissa oli se, että niissä ei suoraan oltu opiskelijan yrittäjävalmiuksia kehittävää näkökulmaa. Toisaalta esimerkiksi laatutyöhön liittyvät toimeksiannot kuten laatuksikirja olivat useimmiten liian laajoja toteutukseen yhdessä opintojaksossa. Toki toimiminen autenttiossa yrityksen toimintaympäristössä ja havaintojen tekeminen siellä avasivat opiskelijaa ymmärtämään yrittäjyyttä, yritystoimintaa ja sen reunaehtoja. Esimerkkinä

opintojakson sisään rakennetusta toimeksiannosta oli Yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen – opintojakson harjoitustehtävä, jossa yhden osan muodosti yrittäjän antama toimeksianto ja toisen osan opiskelijoiden tutustuminen yritykseen lähemmin ja löytäminen toimintaan liittyviä perustietoja, kuten

- toimiala ja yritysidea
- henkilöstörakenne ja sen ammattitausta sekä osaaminen
- yrityksen palvelut ja tuotteet
- yrityksen historia sekä tulevat kehitysnäkymät
- asiakaskunta
- numeroaineisto yrityksen tilasta (jos mahdollista tilinpäätöstiedot)
- yrityksen yhteistyöverkosto
- yrittäjän oma tehtäväkuva ja sen vaatimat osaamisalueet
- yrittämisen hyvät ja huonot puolet yrittäjän mielestä.

Osa yritysten tarjoamista toimeksiannoista markkinoitiin opiskelijoille opinnäytetyön aiheiksi. Toimeksiannot, jotka soveltuivat opinnäytetöiksi, tallennettiin ammattikorkeakoulussa käytössä olleeseen verkko-oppimisalustaan (R5) opiskelijoiden valittavaksi.

Toimeksiantojen määrää ja tuotoksia seurattiin sitä varten rakennetulla toimeksiantolomakkeella (liite 6), josta selvisivät seuraavat asiat:

- Mistä yrityksestä ja toimeksiannosta oli kyse?
- Minkä alan opiskelija tai opiskelijaryhmä toimeksiannon toteutti?
- Missä opintojaksossa toteutus tapahtui?
- Miten laajasta toimeksiannosta oli kyse (= opintopisteiden määrä)?

Toimeksiantoja omassa opetuksessaan hyödyntävä opettaja ilmoitti lomakkeessa tarvittavat tiedot projektihenkilölle, joka kokosi ja päivitti lomaketta. Päivitetty lomake ja sen palautusmahdollisuus olivat R5-verkko-oppimisalustalla WEntre-hankkeen työtilassa. Lomakkeen avulla saatiin hyvä yleiskuva siitä, missä yrityksissä mitäkin toimeksiantoja toteutettiin. Sen avulla myös yritysyhteistyössä syntyvien opintopisteiden määrän laskeminen oli helpompaa.

Toimeksiantoja pyrittiin myös aktiivisesti käynnistämään yrityksissä, joissa toimeksiantojen määrä oli vähäinen. Näin toivottiin saatavan kuhunkin WEntre-yritykseen tasapuolisesti toimeksiantojen toteutuksia. Käytännössä kuitenkin tietyissä yrityksissä toteutettiin enemmän toimeksiantoja kuin toisissa. Syinä tiettyjen yritysten toimeksiantojen vähäisyyteen hankkeen aikana olivat yrityksen johtajan kiireet ja aikataulujen muuttuminen yrittäjän toimesta, yrittäjän ja ammattikorkeakoulun välinen satunnaisempi yhteistyö ja opiskelijoiden kokemukset yhteistyössä tapahtuneista muutoksista sekä yrityksen sijainti kauempana Jyväskylän ulkopuolella. Toisaalta yrittäjien hyvät markkinointitaidot ja

markkinointiosaaminen olivat avainasemassa saada opiskelijat innostumaan tarjotuista noista yrityksessä.

Opiskelijat raportoivat yrittäjyysopintojen toimeksiannon suunnittelua ja toteutusta projektiraportin (liite 7) avulla säännöllisin väliajoin opintojakson vastaavalle opettajalle. Raportista ilmenivät hankkeen aikana tehdyt toimenpiteet ja niihin käytetty aika. Myös mahdolliset suunnitelman muutokset ja niiden korjausehdotukset kirjattiin raporttiin. Raportti toimi opiskelijoiden apuvälineenä hankkeen käytetyn aikaresurssin seuraamisessa ja opettajan tukena ryhmän ohjaamisessa.

Yrittäjyyspolulla opiskelevan oppimista ohjaavat oma tutoropettaja ja yrittäjyisyhdyshenkilö (nykyisin yrittäjyyskoordinaattori) sekä yrittäjyyspolulla olevien opintojaksojen opettajat. Opiskelija aloittaa ensimmäisen lukuvuoden lopulla yrittäjyyden henkilökohtaisen opintosuunnitelman (YHOPS) suunnittelun. Opiskelija tarkentaa YHOPSiaan opiskelun edetessä omien tavoitteidensa tarkentuessa.

Yrittäjyyspolulla olevan opiskelijan opinnot ja opinnäytetyö voivat olla palveluiden tai tuotteiden kehittämistä aitojen yrityksestä lähtevien toimeksiantojen pohjalta. Parhaimmassa tapauksessa esimerkiksi toimeksiantona tehty opinnäytetyö on tutkimus- ja kehittämistoiminnan tuloksena syntynyt uudenlainen liiketoiminta hyvinvointialalle.

7.3 Pilottiryhmästä kertyneet kokemukset

Osa pilottiryhmäläisistä oli aktiivisia koko lukuvuoden ajan. He hyödynsivät tarjolla olevaa ohjausai- kaa ja hakivat vahvistusta valinnoilleen, laativat omaa YHOPSiaan ja osallistuivat vapaasti valittavaan opetustarjontaan (muun muassa monialainen yrittäjyyspaja -opintojakso). Osa valituista oli enemmänkin taustalla, ja heidän näkyvä kiinnostuksensa ja panostuksensa oli vähäisempää. Synä nousi esiin oman koulutusohjelman opetustarjonnan paljous heti ensimmäisenä lukuvuonna. Koska opiskelijat tulivat eri koulutusohjelmista, yhteisten aikataulujen sopiminen oli myös joskus hankalaa eri lukujär- jestysten yhteensovittamisten myötä.

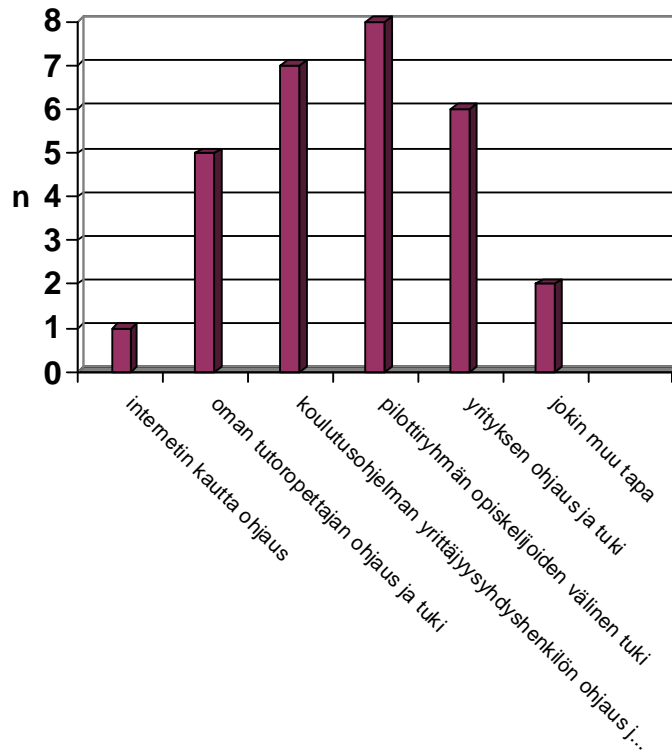
Pilottiryhmän opiskelijoilta kysyttiin hankkeen alussa heidän taustatietojaan, ehdotuksiaan ja toivei- taan yrittäjyyspolulle. Sähköinen Digium-kysely lähetettiin kaikille ja 16 opiskelijaa vastasi siihen. Vastaajista 15 oli naisia ja yksi mies. Suurin osa vastaajista (9) oli iältään 20–30 vuotta. Valtaosa heis- tä oli kuntoutuksen koulutusohjelmien opiskelijoita (62,5 %). Kymmenellä vastanneista oli aikaisempi ammattikoulutus. Usean (10) opiskelijan perheenjäsen tai lähisukulainen on toiminut tai toimii yrittä- jänä tällä hetkellä. Myös yli puolella (9) oli aikaisempaa kokemusta yksityisellä sektorilla työskentelystä. Yrittäjyyspolulta opiskelijat odottivat saavansa yrittäjyyteen tarvittavat valmiudet, vä- lineitä yrittäjäidentiteetin kasvuun sekä omia yrityskontakteja. Yrittäjyysopintojen opettajilla

odotettiin olevan hyvät ammatilliset taidot. Myös opettajan persoonallisten piirteiden merkitys nousi tärkeäksi.

Opiskelijoilta tiedusteltiin hankkeen lopussa avoimella kysymyksellä, mitä toiveita heillä on yrittäjyyspolkua kohtaan myöhemmissä opinnoissaan. 13 pilottiryhmän jäsentä vastasi kyselyyn. Vastaukset olivat melko erilaisia eikä niitä voinut sen vuoksi ryhmitellä mielekkäästi. Osa pilottiryhmän opiskelijoista toivoi yrittäjyyspolun tuottavan lisätietoa yrittäjänä toimimisesta ja työllistymismahdollisuuksista, yrityksen perustamisesta, lainsäädännöstä ja markkinoinnista. Lisäksi toivottiin iältään nuorten yrittäjien näkemysten esilletuontia ja erilaisten yrittäjille tarkoitettujen tukimuotojen esittelyä. Luovuuden ja ideoiden hyödyntämistä yrittäjyydessä haluttiin myös korostaa. Kiitosta annettiin yrittäjyysnäkökulman sovittamista perusopintojaksoihin. Kolme opiskelijaa toi esiin oman yritysideokehittämisen jo opiskelujen alkuvaiheessa. Tämä oli mielenkiintoinen tulos, koska oman yrityksen perustaminen tulevaisuudessa oli kuitenkin suurimman osan suunnitelmissa hakuvaiheissa.

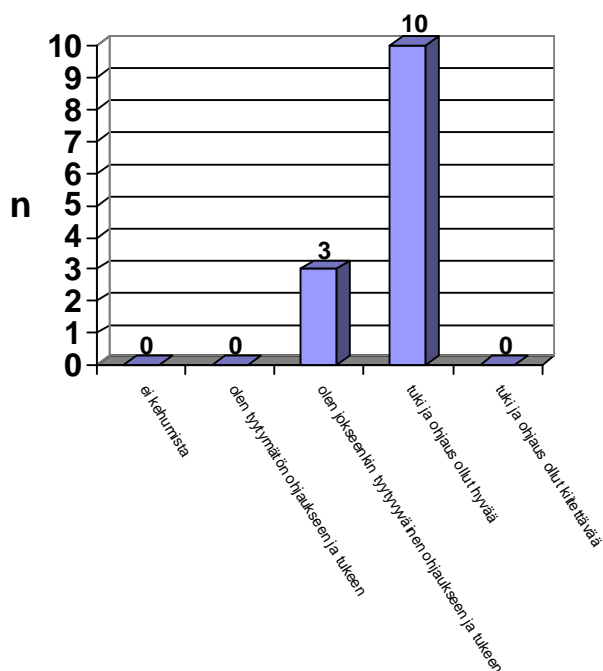
Toisensuuntaisiakin toiveita esitettiin. Muutama opiskelija oli hieman pettynyt opetustarjontaan yrittäjyyspolulla. Ammattiopinnot eivät heidän mielestään olleet tuoneet riittävästi yrittäjyysnäkökulmaa esille ensimmäisenä lukuvuonna. He eivät kokeneet saavansa sitä tietoa, mitä olisivat halunneet. Toimeksiantojen toteutuksia toivottiin lisää oman koulutusohjelman opintojaksojen kirjallisten tenttien sijaan. Pilottiryhmään valituille korostettiin opintojen alusta lähtien, että yrittäjyyspainotteista toimintaa kehitetään hankkeen aikana, ja sitä, että yrittäjyyspolku ei ole valmis vaan se rakentuu hankkeen tuotoksena opiskelijoiden palautteiden ja opetussuunnitelmatyön kehittämisen myötä. Tämä opetussuunnitelmatyön keskeneräisyys varmaan heijastui osalle opiskelijoista pettymyksenä opetustarjontaan.

Opiskelijoilta kysyttiin, millaista tukea ja ohjausta he toivoivat saavansa yrittäjyyspolun aikana. Opiskelijat mainitsivat keskeiseksi tuen muodoksi pilottiryhmän keskinäiset tapaamiset, koulutusohjelman yrittäjyysyhdyshenkilön ohjauksen ja tuen sekä yrittäjien taholta tulevan tuen (kuvio 2). Kiinnostava tulos oli, että verkossa R5-työtilan kautta saatava tuki koettiin vähiten tärkeäksi. Samalla vertaistukitapaamiset nousivat vastauksissa tärkeimmiksi. Jatkossa on syytä pohtia, miksi verkkopohjainen ohjaaminen koettiin näin vähän merkitykselliseksi. Opiskelijat olivat vasta aloittaneet opintonsa, ja näin ollen R5-työtilan ominaisuuksien hyödyntäminen saattoi olla vierasta opintojen alkuvaiheessa.

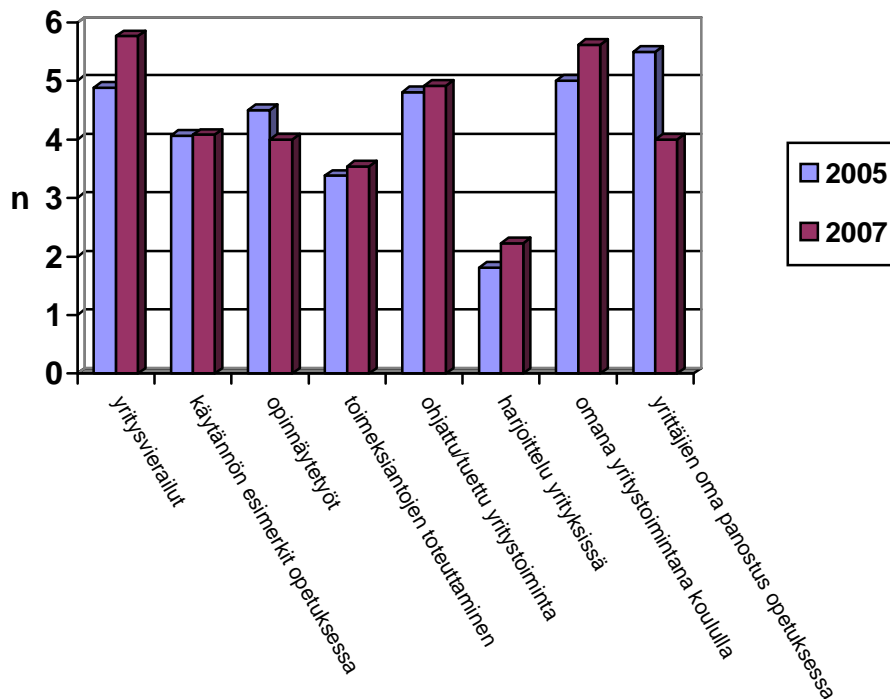
KUVIO 2. Opiskelijoiden kokemat mieluisimmat ohjaus- ja tukimuodot, n=13

Pilottiryhmän opiskelijat kokivat olevansa tyytyväisiä saamaansa ohjaukseen ja tukeen yrittäjyyspolulla lukuvuoden aikana. Suurin osa opiskelijoista oli tyytyväisiä saamaansa tukeen ja ohjaukseen, muutama oli jokseenkin tyytyväinen (kuvio 3).

KUVIO 3. Opiskelijan arvio saamastaan tuesta ja ohjauksesta, n=13

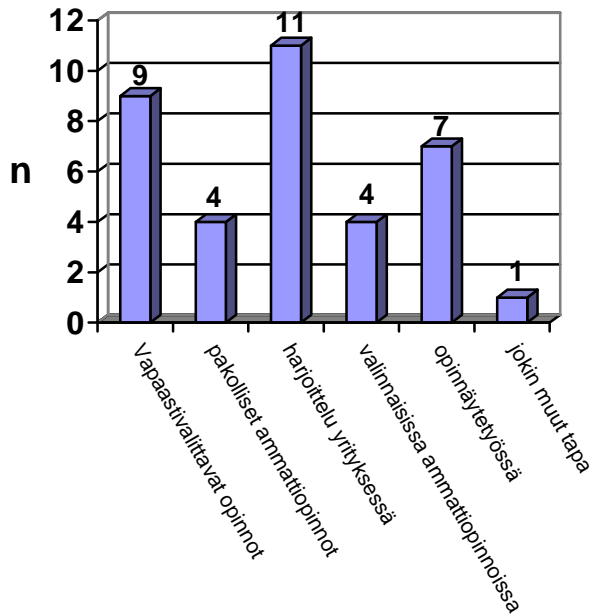
Pilottiryhmän opiskelijoilta kysyttiin, miten omien yrittäjyysvalmiuksien kehittyminen voisi näkyä opetuksen toteutuksessa. Heitä pyydettiin laittamaan vaihtoehdot omasta näkökulmastaan tärkeysjärjestykseen käyttämällä numeerisia vastausvaihtoehtoja 1–8 (1 = tärkein tapa, 8 = vähiten tärkein tapa). Mitä pienempi keskiarvo oli, sitä toivotumpi toteutustapa oli. Opiskelijat kokivat harjoittelun yrityksissä sekä erilaisten asiakkaiden ja yritysten toimeksiantojen teon tärkeimpinä keinoina omien yritysvalmiuksiensa kehittämiseen (kuvio 4). Tältä osin opettajien näkemykset ja toteutustavat olivat opiskelijoiden näkemysten kanssa samansuuntaiset. Opiskelijoiden vastauksissa yritysvierailut saivat vähiten kannatusta osakseen. Kysyttäessä uudestaan vuoden kuluttua asiaa toiveissa oli tapahtunut vain pieniä muutoksia. Hankkeen loppupuolella syksyllä 2007 suosituin opetuksen toteuttamismuoto oli edelleen harjoittelu yrityksissä. Myös opinnäytetyön ja yritysten oman panostuksen lisääminen opetuksessa oli toivottavaa.

KUVIO 4. Opiskelijoiden toiveet yrittäjyysvalmiuksien toteuttamistavasta osana opetusta vuosina 2006 ja 2007 (ka). (Mitä matalampi pylväs, sitä toivotumpi toteutustapa.) Vuosi 2006 n=16, vuosi 2007 n=13.

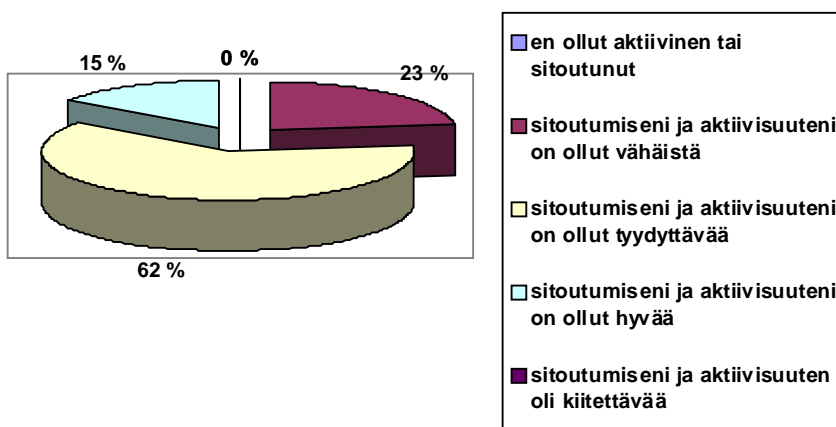
Pilottiryhmän opiskelijoita pyydettiin valitsemaan ne opinnot, jotka parhaiten soveltuvat yrittäjyysvalmiuksien kehittämiseen. Kuviossa 5 selkeästi suosituimmiksi opinnoiksi mainittiin harjoittelu (11 mainintaa) ja vapaasti valittavat opinnot (9 mainintaa). Opiskelijat eivät olleet niinkään kiinnostuneita integroimaan yrittäjyysnäkökulmaa pakollisiin ja valinnaisiin ammattiopintoihin. Pilottiryhmän opiskelijat eivät olleet ensimmäisenä lukuvuonna ehtineet opinnoissaan vielä suorittamaan pakollisia ammattiopintoja kattavasti, mikä saattaa selittää tätä tulosta. Nämä tulokset haastavat panostamaan harjoittelun ohjaukseen. Samoin tulos vahvisti sen, että tutoropettajan rooli opiskelijan ammatillisten tarpeiden ja tarjottujen opintojaksovalintojen tunnistajana on erittäin tärkeä. Opettajan tulee tiedostaa

monialaisen ammattikorkeakoulun opetustarjonnan mutta vastuuta ei voi myös sysätä pois jaltakaan tämän suhteen.

KUVIO 5. Yrittäjyysvalmiuksien kehittämiseen soveltuvat opinnot (n=13)

Pilottiryhmän opiskelijat arvioivat omaa sitoutumistaan ja aktiivisuuttaan yrittäjyyspolkua kohtaan hankkeen lopussa (kuvio 6). Moni arvioi oman sitoutumisensa tyydyttävälle asteelle. Kolme keskeistä syytä sitoutuneisuuden asteen heikkenemiseen olivat opiskelijoiden mukaan amk-opiskelun odotettua suurempi työmäärä, yrittäjyysopintojen ajoitus ja elämäntilanne. Ensimmäisen lukuvuoden suuri työmäärä opiskelussa kuormitti opiskelijoita ja vei ajatusta enemmän opintojen muihin tärkeisiin osa-alueisiin kuin yrittäjyyteen. Toisekseen osa opiskelijoista koki yrittäjyyteen liittyvien asioiden tulevan liian aikaisin opintojen alussa esille, kun perus- ja ammattiopinnotkin hakivat vielä merkitystään ja paikkaansa opiskelijoiden opinnoissa ja oman ammatillisen ajattelun rakentajana. Kolmanneksi opiskelijoiden oma elämäntilanne ei sallinut suurempaa panostusta yrittäjyysopintoihin ensimmäisenä lukuvuonna.

KUVIO 6. Opiskelijan itsearviointi omasta sitoutumisesta ja aktiivisuudesta yrittäjyysopintoihin (%), n=13

Pilottiryhmältä saamien tulosten perusteella voidaan antaa seuraavat suositukset myöhemmin muodostettaville yrittäjyysryhmille:

- 1) vertaistuen merkitystä tulee korostaa ohjauksessa ja me-hengen luonnissa
- 2) koulutusohjelman yrittäjyisyhdyshenkilön tehtäväkuva tulee kirkastaa opiskelijoille
- 3) yrittäjyysopintojen aloitusta on siirrettävä myöhäisemmäksi, esimerkiksi ensimmäisen lukuvuoden kevääseen
- 4) oman yrittäjyyteen painottuvan ja pitemmällä aikavälillä toteutettavan opintojakson suunnittelu ja toteutus
- 5) on tehtävä yhdessä sovittu aikataulutus yrittäjyysryhmän tapaamisille ensimmäisen lukuvuoden alussa
- 6) opiskelijoiden yrittäjyyspainotteisia harjoittelumahdollisuuksia on kehitettävä

7.4 Yrittäjyysryhmän 2007 muodostaminen ja yrittäjyyden opinpolku

Yrittäjyyden pilottiryhmän kokemuksia hyödynnettiin yrittäjyysryhmän 2007 kokoamisen, ryhmän toiminnan aikatauluttamisen ja sisältöjen suunnittelussa. Yrittäjyysryhmän opinnot etenivät oman koulutusohjelman mukaisesti, kuten vuoden 2006 syksyllä aloittaneen pilottiryhmänkin. Ryhmän toiminta alkoi heti opintojen alussa, jotta voitiin hyödyntää opiskelun alkuvaiheen innostus ja vastaanottavuus uusille asioille. Pilottiryhmän kokemusten pohjalta otettiin kuitenkin huomioon se, että opiskelijoille täytyy jäädä aikaa omaan ammattialaan tutustumiseen opintojen alkuvaiheessa. Vastatämän jälkeen he pystyvät suunnittelemaan tarkemmin yrittäjyyden henkilökohtaisen opintosuunnitelmansa (YHOPS) valitsemaan perustellummin yksilöllisen yrittäjyyspolun opintoja.

Yrittäjyysryhmän opiskelijoiden yrittäjyyskasvatuksen tehostamiseksi ja vertaisryhmän tukemiseen suunniteltu Yrittäjyyteen kasvu –opintojakso (3 op) toteutettiin koko opintojen ajan ryhmätapaamisten ja työstettävien tehtävien muodossa (liite 8). Opintojakson tavoitteena on opiskelijan yrittäjyysosaamisen tukeminen säännöllisen yksilö- ja ryhmäohjauksen keinoin. Opintojakson osaamistavoitteet ovat seuraavat: Opiskelija muodostaa käsityksen sosiaali- ja terveystieteiden yrittäjyyden merkityksestä palvelutuotannossa nyt ja tulevaisuudessa moniammatillista vertaisryhmää hyödyntäen, hän osaa laatia omien yrittäjyyspainotteisten opintojensa ja kokemustensa pohjalta opintojen etenemistä tukevan henkilökohtaisen yrittäjyyden opiskelusuunnitelman (YHOPS) sekä opintojensa ja kokemustensa pohjalta yrittäjyyden portfolion. Toteutustavan osalta opiskelija liittyy portfolioonsa yrittäjyyteen kasvun näkökulmasta keskeisimmät kehitysvaiheet ja näytöt kehittymisestä. Lisäksi hän kykenee arvioimaan yrittäjyysosaamistaan ja kehittymistarpeitaan siinä. Opiskelijan tulee hahmottaa koko ammattikorkeakoulun ja sen yhteistyökumppanien tarjoamat mahdollisuudet omien yrittäjyysvalmiuksiensa

kehittämiseen. Lisäksi opiskelija työstää YHOPSiansa tavoitteidensa mukaisesti 2. lukukauden aikana ja yrittäjyyden portfolioa koko opintojensa ajan. Ryhmä- ja yksilöohjauksen sisällöt määräytyvät kunkin opiskeluryhmän tavoitteiden suuntaisesti.

Kaikille pakollisen opintojakson ZZPA0100 Ura ja ammatillinen kehittyminen (nykyisin Työelämäosaajaksi kasvu –opintojakso) yrittäjyysosion ryhmä toteutti yksilöllisellä tavalla. Ryhmäläiset tutustuivat pienryhmissä alueen hyvinvointialan yrittäjään, haastattelevat häntä ja valmistelevat raportin, joka käydään läpi yrittäjyyteen kasvun opintojaksolla. Opintojakson aikana opiskelija tekee myös oppimissopimustehtävän, joka on YHOPSin tekemistä valmisteleva tehtävä. Yhteiset pakolliset opintojaksot, kuten SZZZ0500 Hyvinvointi ja sosiaali- ja terveystalvet, SZZ0200 Yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen sekä SZZZ0250 Johtaminen ja laadunhallinta, sisältävät yrittäjyyskompetenssin ja perusosaamisen yrittäjyydestä. Opintojaksot toteutuvat ryhmän yhteisen aikataulun mukaisesti (taulukko 8).

TAULUKKO 8. Yrittäjyysryhmän 2007 yrittäjyyspainotteisten opintojen aikataulu

	Yrittäjyysryhmän 2007 opintojen eteneminen
1. vuosi	
	<p><i>Syksy 2007</i> SZZ70320 Yrittäjyyteen kasvu -opintojakso, koko lukuvuoden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Y-ryhmän muodostaminen ja ryhmäprosessin eteneminen koko opintojen ajan säännöllisten tapaamisten avulla - ryhmän säännölliset tapaamiset omatoimisesti /ohjatusti <p>1.jakso Ammattialaan ja opintoihin orientoitumista Tutoropettajan säännölliset tapaamiset (KV, T&K, YHOPS yleisellä tasolla) ZZPA0100 Ura ja ammatillinen kehittyminen -opintojakso, jossa oma erillinen yrittäjyysosio yrittäjyysryhmälle.</p> <ul style="list-style-type: none"> - tehtävänanto, jonka pohjalta hyvinvointialan yritykseen tutustuminen, raportti ja sen esittäminen Yrittäjyyteen kasvu -opintojakson aikana <p>Yrittäjyyden portfolioon aloittaminen</p> <p>2. jakso SZZZ0500 Hyvinvointi ja sosiaali- ja terveystalvet -opintojakso Ilmoittautuminen kevään opintojaksoille Yrittäjyyden portfolioon työstäminen</p> <p><i>kevät 2008</i> 3. jakso SZZZ0200 Yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen -opintojakso (Y-ryhmän omana opintojaksona, ryhmän yrittäjyysvalmentaja opettajana) Yrittäjyyden portfolioon työstäminen</p> <p>4. jakso Ryhmän säännöllisten tapaamisten aikana yrittäjyysopintojen suunnittelu ja YHOPSin tekeminen koko opintojen ajalle</p> <p>5. jakso Vapaasti valittavat opinnot</p>
2. vuosi	syksy 2008 ja kevät 2009

	SZZ70320 Yrittäjyyteen kasvu -opintjakso koko lukuvuoden (yrittäjyyden portfolion työstäminen, ryhmätapaamiset) Vapaasti valittavat opinnot: <i>Esim. JAMKin yhteiset monialaiset yrittäjyysopinnot 4, 7, 7op</i>
3. vuosi	<i>syksy 2009 ja kevät 2010</i> SZZ70320 Yrittäjyyteen kasvu -opintjakso koko lukuvuoden (yrittäjyyden portfolion työstäminen, ryhmätapaamiset) SZZZ0250 Johtaminen ja laadunhallinta -opintjakso Esihautomotoiminta Opinnäytetyö Syventävä harjoittelu Yrittäjyyden portfolion työstäminen
4.vuosi (1 luku- kausi)	<i>syksy 2010</i> SZZ70320 Yrittäjyyteen kasvu -opintjakso ja yrittäjyyden portfolion viimeistely Opinnäytetyö Ryhmän toiminnan päätös

Opiskelijat voivat valita vapaasti valittavia opintoja joko eri koulutusohjelmien tai koulutusalojen tarjonnasta kaikkiaan 15 opintopistettä. Ammattiopinnoissa opiskelija etenee oman koulutusohjelmansa aikataulun mukaisesti. Osa ammattiopinnoista sisältää yrittäjyyskompetenssin, jonka saavuttamiseksi opiskelija tekee opintjakson suunnitelmien mukaisen oppimistehtävän. Lisäksi opiskelija voi, neuvoteltuaan opintjakson vastuuopettajan kanssa, kehittää muissakin ammattiopinnoissaan yrittäjyysosaamistaan räätälöityjen tehtävien tai harjoittelun avulla. Opiskelija voi suorittaa osan ammattiopinnoista erilaisissa projekteissa tai yhteistyössä olemassa olevaan yritysverkostoon kuuluvan yrityksen kanssa esimerkiksi opintoihin liittyvän harjoittelun osana tai kokonaan harjoittelussa.

Yrittäjyysryhmän opintoja ja ryhmän toimintaa ohjaavat yhteiset periaatteet ja toimintaohjeet. Ryhmän toimintaa suunnitellaan yhdessä ja vastuu ryhmän tehtävistä jaetaan sen jäsenten kesken. Ryhmän tapaamisten ajankohdat sovitaan yhdessä ja tapaamiset dokumentoidaan ja tallennetaan R5-työtilaan. Tavoitteena on, että jokainen yrittäjyysryhmän jäsen suorittaa yhden harjoittelun Hyvinvointipalvelu-toiminnan Oppimiskeskus Fysipisteellä.

7.5 Yhteistyö hyvinvointialan yritysten kanssa

Yhteistyö WEntre-hankkeessa mukana olleiden hyvinvointialan yritysten kanssa sovitettiin kunkin yrityksen tarpeisiin. Yhteistyön muodot vaihtelivat, sillä tarkoituksena oli, että yhteistyö mahdollistaisi kunkin yrityksen kehittymisen ja samalla tukisi opiskelijoiden yrittäjäyysosaamisen lisääntymistä. Yritysten tarpeet olivat erilaisia ja myös opiskelijoiden oppimisprosessit olivat eri vaiheissa riippuen heidän taustoistaan ja opiskelun vaiheesta. Toteutuneet yritys yhteistyön muodot voidaan karkeasti jakaa kolmeen tyyppiin:

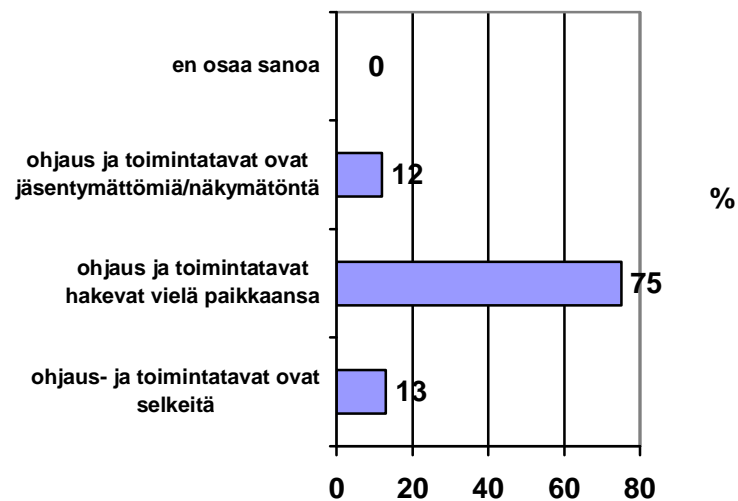
- yritysten toimeksiannot
- opiskelijoiden harjoittelujaksot yrityksissä
- yritysvierailut.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu teki 2007 päätöksen perustaa yrittäjyyden esihautomo, jossa kaikkien koulutusalojen opiskelijat voivat kehittää omia liikeideoitansa ja työstää liiketoimintasuunnitelmiansa monialaisesti. Ajatuksena oli, että yrittäjyysvalmennuksen saaneet opettajat eri koulutusaloilta toimivat esihautomossa opiskelijoiden valmentajina.

Yrittäjyyden esihautomotoiminnan käynnistymisen yhtenä näkyvänä osana Technopolis Ventures JSP Oy ja Jyväskylän seudun kehittämissyhtiö Jykes Oy järjestivät **LIIKEIDEA'07** -kilpailun helmikuussa 2007. Kilpailun tavoitteena oli löytää opiskelijoiden keskuudesta innovatiivisia ideoita, joista voidaan kehittää uusia innovaatioita ja uutta yritystoimintaa Jyväskylän seudulle. Liikeideoiden jatkokehittämiseen tehokasta apua tarjoaa esihautomo. Syksyllä 2007 esihautomotoiminta aloitettiin tuon kilpailun voittaneiden liikeideoiden työstämisellä. Kunkin idean ympärille koottiin opiskelijaryhmä, joka työstivät liikeideakilpailusta valittuja kehittämiskelpoisia ja innovatiivisia liikeideoita yrittäjyysvalmentajien ohjauksessa.

Opiskelu esihautomossa suunnitellaan yksilöllisesti opiskelijan tarpeiden mukaan – kuitenkin niin, että hän voi suorittaa muun muassa vapaasti valittavia opintojaan ja opinnäytetyön yrittäjyyden esihautomossa. Esihautomotoiminnasta on muodostunut kiinteä ja pysyvä osa JAMKIn yrittäjyyttä edistävää kaikki koulutusalat kattavaa toimintaa.

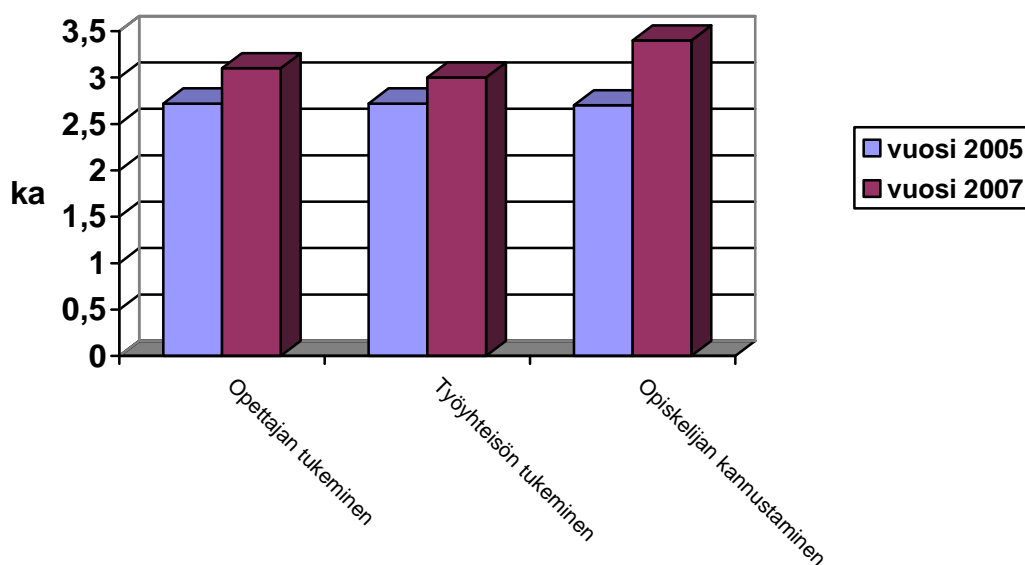
Sosiaali- ja terveystieteiden opettajia pyydettiin arvioimaan hankkeen aikana luotuja ohjaus- ja toimintatapoja. Suurin osa vastaajista (75 %) arvioi niiden vielä hakevan paikkaansa koulutusaloilla (kuviokuva 7). 13 % vastaajista koki ne jäsenyntyneiksi, mutta miltei sama määrä (12 %) koki niiden olevan vielä jäsenytmättömiä tai näkymättömissä. Koettu jäsenytmättömyys on haaste tehdä luodut toimintatavat entistä näkymämmiksi. Näin opettajat ja opiskelijat osaisivat hyödyntää tehokkaammin hankkeen aikana luotuja malleja.

KUVIO 7. Ohjaus- ja toimintatapojen toimivuus opettajien mielestä hankkeen lopussa (%), n=32

Opettajilta kysyttiin hankkeen alussa ja lopussa, miten koulutusalan yrittäjyysilmapiiri on muuttunut opettajan ja työyhteisön yrittäjämäisen toiminnan tukemisessa sekä opiskelijan kannustamisessa yrittäjyyteen. Opettajat arvioivat asteikolla 1–5 sitä, miten tukeva ja kannustava ilmapiiri on. Suurempi luku vastauksessa ilmaisi positiivisempaa vastausta.

Vastausten mukaan kaikilla osa-alueilla on tapahtunut myönteistä kehitystä (kuviot 8). Erityisesti opiskelijoiden kannustaminen yrittäjyyteen, oli parantunut muuta kahta osa-aluetta vahvemmin hankkeen aikana.

KUVIO 8. Koulutusalan yrittäjyysilmapiirin kehittyminen (ka), n=57 (vuosi 2005), n=33 (vuosi 2007)

8 TULOXSISTA JOHDETUT KÄYTÄNTEET

8.1 *Kompetenssipohjainen yrittäjyyspolku*

WEntre-hankkeen päätavoitteena oli luoda yrittäjyyttä tukeva koulutusmalli ja yrittäjyyspolku sekä yritysysteistyötä hyödyntävä oppimisympäristö, jotka vahvistavat sosiaali- ja terveystalan opiskelijoiden valmiuksia ja osaamista toimia valmistuttuaan hyvinvointialan yritysten toimijoina, kehittäjinä ja yrittäjinä. Hankkeen aikana luotiin sosiaali- ja terveystalan koulutusohjelmiin yrittäjyyspolku. Sen toimivuutta testattiin hankkeen aikana syksyllä 2006 perustetun yrittäjyyden pilottiryhmän ja syksyllä 2007 perustetun yrittäjyysryhmän edetessä.

Ammattikorkeakouluissa määriteltiin ja otettiin käyttöön hankkeen toteuttamisen aikana yhteiset ja koulutusohjelmakohtaiset opetussuunnitelmaa ohjaavat osaamiskokonaisuudet eli kompetenssit. Jyväskylän ammattikorkeakoulu päätti ottaa yhdeksi ylimääräiseksi kompetenssiksi yrittäjyyskompetenssin. Tavoitteeksi asetettiin, että jokaisella ammattikorkeakoulusta valmistuvalla olisi perusosaamista yrittäjyydestä. Yrittäjyyskompetenssi koostuu viidestä opiskelijan osaamista kuvaavasta osa-alueesta. Opiskelija

1. tietää yrittäjyydessä keskeisen liiketoimintaosaamisen tiedolliset perustat: liiketoimintasuunnittelu, talous, lainsäädäntö, markkinointi, myynti ja asiakaspalvelu, johtaminen ja henkilöstöhallinto, tuotanto sekä yrityksen yhteiskuntavastuu
2. tunnistaa perustaidot ja -kokemuksen, joiden kautta näitä tietoja käytetään käytännössä yritystoiminnassa
3. hallitsee perusteet yhteistoiminnallisen yrittäjyyden edellyttämistä vuorovaikutus- ja verkostoitumistaidoista
4. saa omakohtaisen näkemyksen yrittäjyydestä ja yritystoiminnasta
5. omaksuu peruskyvykkyudet johtaa itseään yrittäjämäisesti ja perusasenteen toimia rohkeasti.

Näiden kaikkien kompetenssin osa-alueiden tulee toteutua läpäisyperiaatteella opiskelijoiden opetussuunnitelmissa. Hankkeen aikana selvitettiin ja tarkennettiin, mitä yrittäjyyskompetenssi tarkoittaa sosiaali- ja terveystalalla. Eri koulutusohjelmien yrittäjyysyhdyshenkilöt työstivät yrittäjyyskompetenssia ja kirjasivat jokaiseen yrittäjyyden osaamisalueeseen konkreettisesti sen sisältöä sosiaali- ja terveystalan näkökulmasta (taulukko 9).

TAULUKKO 9. Jyväskylän ammattikorkeakoulun yrittäjyyskompetenssi sosiaali- ja terveysalalla

<p>Jyväskylän ammattikorkeakoulun yrittäjyyskompetenssi Soten opiskelijoiden osaamisena</p>
<p>Opiskelija</p>
<p>tietää yrittäjyudessa keskeisen liiketoimintaosaamisen tiedolliset perustat: liiketoimintasuunnittelu, talous, lainsäädäntö, markkinointi, myynti ja asiakaspalvelu, johtaminen ja henkilöstöhallinto, tuotanto sekä yrityksen yhteiskuntavastuu.</p> <p>= tiedollinen perusta</p> <ul style="list-style-type: none"> - teoretietoa edellä olevista asioista - yrittäjyyteen vaikuttavat alueellisen ja valtakunnallisen tason päätökset ja lainsäädäntö - työelämässä tapahtuvien muutosten vaikutukset yrittäjyyden kehitysnäkyymiin
<p>tunnistaa perustaidot ja -kokemuksen, joiden kautta em. tietoja käytetään käytännössä yritystoiminnassa</p> <p>= käytännön tietotaidon tunnistaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tunnistaa ja /tai saa kokemuksen esim. harjoittelujaksolta ja/tai hallinnon ja johtamisen opinnoista <ul style="list-style-type: none"> - henkilöstöhallinnon ja johtamisen - taloushallinnon - liiketoimintaosaamisen - markkinoinnin alueelta
<p>hallitsee perusteet yhteistoiminnallisen yrittäjyyden edellyttämistä vuorovaikutus- ja verkostoitumistaidoista</p> <p>= vuorovaikutus- ja verkostotaidot</p> <ul style="list-style-type: none"> - sopimusten tekeminen ja sopimuskäytännöt - neuvottelutaidot - dokumentointi - alueellisten verkostojen tunteminen ja niiden hyödyntäminen - asiakassuhteiden ylläpito (tiedottaminen, markkinointi)
<p>saa omakohtaisen näkemyksen yrittäjyydestä ja yritystoiminnasta</p> <p>= omakohtainen näkemys</p> <ul style="list-style-type: none"> - autenttinen kokemus yritysympäristössä - yritykseen ja yrittäjän toimintaan tutustuminen - työskentely yhteistyössä yritysten henkilöstön ja yrittäjän kanssa - yrityksen kehitysprojekteihin osallistuminen - oman liikeidean työstäminen ja testaaminen (opintopakso, esihautomo) - toteutus <ul style="list-style-type: none"> - yritysvierailut, yrittäjien vierailu/luennot - opintopaksojen sisällä tehtävät kirjalliset tehtävät - harjoittelujaksot yrityksissä - hankkeistettu opinnäytetyö - osuuskunta ja/tai yrittäjyyden esihautomotoiminta
<p>omaksuu peruskyvykkyudet johtaa itseään yrittäjämäisesti ja asenteen toimia rohkeasti</p> <p>= itsensä johtaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - yrittäjyysominaisuuksien kehittyminen - itsensä kehittäminen - työhyvinvoinnista huolehtiminen - sosiaali- ja terveysalan palveluiden/ideoiden kehittäminen yhteistyössä muiden opiskelijoiden, alojen, harjoittelupaikkojen kanssa – monialainen yhteistyö - asiakaspalautteen kerääminen ja hyödyntäminen - itsearviointi - työryhmän jäsenten kanssa yhdessä ryhmän toiminnan arviointi (esim. SWOT)

Tämän jälkeen selvitettiin, mikä on yrittäjyysosaamista sisältävien opintopaksojen määrä ja nykytila sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmien opetussuunnitelmissa. Jokaisen koulutusala tiimin yrittä-

juuhyshenkilöt kävivät läpi koulutusohjelmien opetussuunnitelman kompetenssimatriisin taen, mitkä opintojaksot sisältävät yrittäjyyskompetenssin. He tarkensivat, mitkä osa-alueet kompetenssista toteutuvat näillä opintojaksoilla. Lisäksi he tekivät alustavaa selvitystyötä siitä, missä muissa opinnoissa mahdollisesti yrittäjyysosaamista voisi kehittää.

Selvityksen pohjalta havaittiin, että sosiaali- ja terveystieteiden eri koulutusohjelmien opiskelijat saavat teoretista tietoa yrittäjyydestä. Kompetenssien osat – tiedollinen perusta, vuorovaikutus ja verkostotaidot sekä itsensä johtaminen – toteutuvat lähes samankaltaisesti eri koulutusohjelmissä. Omakohtainen näkemys yrittäjyydestä muotoutuu opiskelijoilla hyvin erilaiseksi, sillä käytännön kokemus yrityksissä harjoittelun tai projektityön muodossa on hyvin erilainen eri koulutusohjelmien opiskelijoilla (taulukko 10).

TAULUKKO 10. Yrittäjyyskompetenssien toteutuminen koulutusohjelmissä

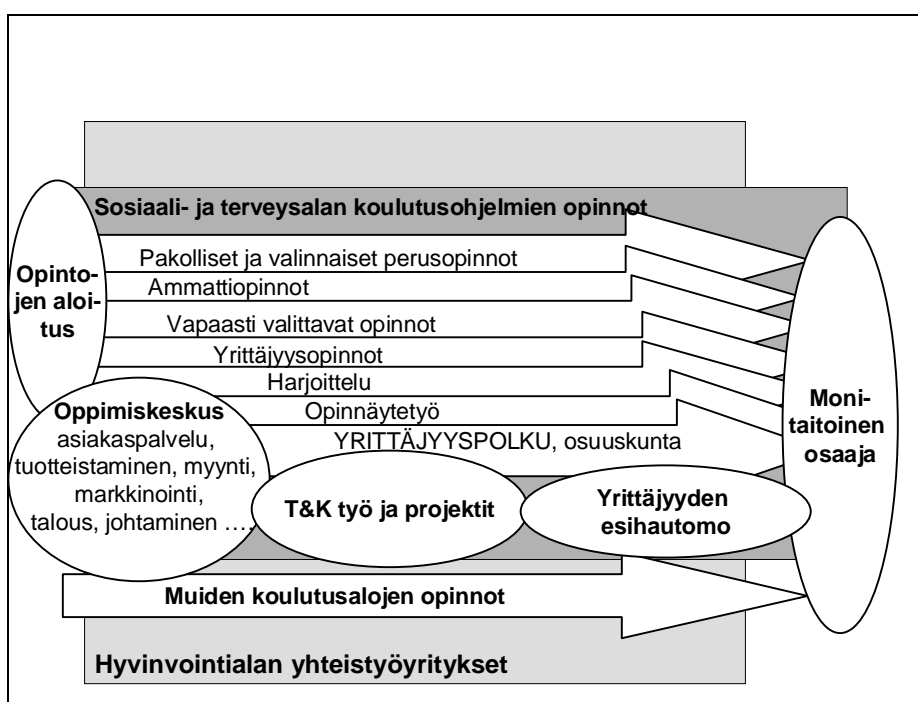
Yrittäjyyskompetenssi	1) Tiedollinen perusta	2) Käytännön tietotaidon tunnistaminen	3) Vuorovaikutus- ja verkostotaidot	4) Omakohtainen näkemys	5) Itsensä johtaminen
Hoito-työn koulutusohjelma	Opiskelija saa - perusteet sosiaali- ja terveystieteiden pakollisissa opinnoissa (Yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen) - syvämmän tiedon vapaasti valittavista opinnoista (monialaiset yrittäjyysopinnot).	Vain osa opiskelijoista tunnistaa ohjatun harjoittelun aikana. Tunnistaminen arvioidaan opiskelijan YHOPSin ja portfolioon työstämisen avulla.	Opiskelijat saavat hyvät vuorovaikutus- ja verkostotaidot.	Vain osalla opiskelijoista syntyy omakohtainen näkemys ohjatun harjoittelun aikana. Tunnistaminen arvioidaan opiskelijan YHOPSin ja portfolioon työstämisen avulla.	Opiskelija saa valmiudet itsensä kehittämiseen ja itsearviointiin sekä perusvalmiudet alan palveluiden kehittämiseen.
Sosiaalialan koulutusohjelma	ks. yllä	ks. yllä	ks. yllä	ks. yllä	ks. yllä
Kuntoutusalan koulutusohjelmat	ks. yllä	ks. yllä	ks. yllä	ks. yllä	ks. yllä

8.1.1 Yrittäjyyspolku sosiaali- ja terveysalalla

WEntre-hankkeen toisena tavoitteena oli yrittäjyyskasvatuksen integroiminen selkeämmin osaksi perus- ja ammattiopintoja sekä valinnaisten opintojen opintojaksoja, projekteja ja harjoittelua.

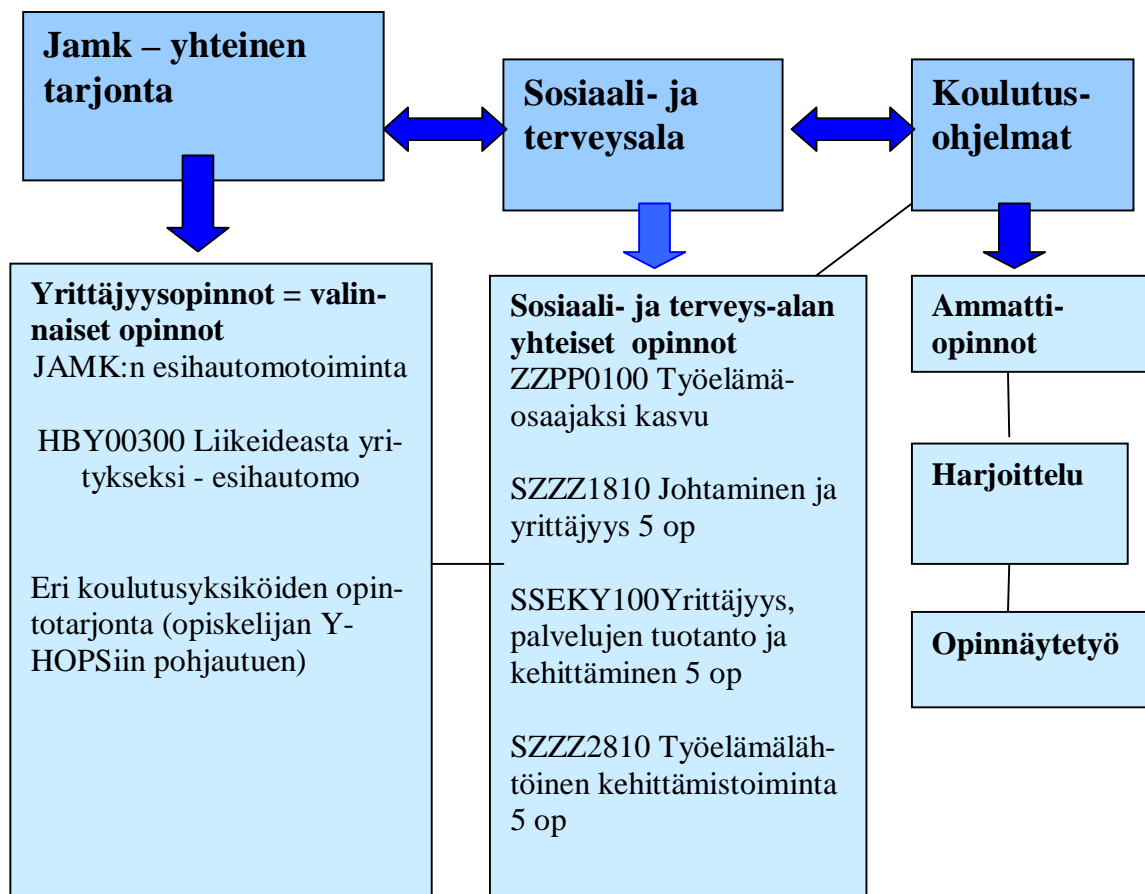
Hankkeen aikana käynnissä ollut valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen kompetenssipohjaisten opetussuunnitelmien uudistamistyö mahdollisti yrittäjyyden nivomisen selkeämmin sosiaali- ja terveysalan opetussuunnitelmiin ja opintojaksoihin. Yrittäjyyspolkumalli ja sen yhdistäminen sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden opintoihin on muokkaantui hankkeen edetessä. Yrittäjyyspolku eteni kunkin opiskelijan yksilöllisten valintojen mukaisesti. Myös erilaisissa oppimisympäristöissä opiskelu (oppimiskeskus, yhteistyöyrityksissä harjoittelu, T&K-projektit, yrittäjyyden esihautomo) mahdollistuu opiskelijan YHOPSin aikataulujen mukaisesti.

Hankkeen aikana kehitetyt vaihtoehtoiset toteutustavat opintojaksojen suorittamiseen tuovat mahdollisuuden opetuksen ja T&K-toiminnan joustavampaan integrointiin. Sosiaali- ja terveysalan yrittäjyyspolkua on kehitetty hankkeessa toimivien opettajien, yhteistyöyritysten sekä pilottiryhmän kokemusten pohjalta. Yrittäjyyspolku sisältää sosiaali- ja terveysalan yhteisiä opintoja, koulutusohjelmien omia pakollisia ja vaihtoehtoisia opintoja sekä vapaasti valittavia eri koulutusalojen opintoja. Kuvio 9 kuvaa hankkeen aikana kehitettyä mallia yrittäjyysopinnoista ja yrittäjyyspolusta sosiaali- ja terveysalan opintojen sisällä.

KUVIO 9. Yrittäjyysopinnot ja yrittäjyyspolku Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan opinnoissa

Hankkeen jälkeen tehty viimeinen muutos yrittäjyyspolussa on kuviossa 10 näkyvä Yrittäjyyteen kasvu –opintojakson lisääminen. Opintojakso etenee koko opintojen ajan yrittäjyyspolun valinneilla opiskelijoilla. Opintojakso suunniteltiin yrittäjyysryhmän opiskelijoiden yrittäjyyskasvatuksen tehostamiseksi ja yrittäjyyteen kasvun tukemiseksi. Opintojakson todettiin selkeästi kiinteytäneen yrittäjyysryhmää enemmän vertaisryhmäksi.

KUVIO 10. Yrittäjyyspolku sosiaali- ja terveysalalla

8.2 Oppimisympäristön muutos

8.2.1 Opettajien ja ohjaushenkilöstön uudistuneet roolit

WEntre-hankkeen aikana saatujen kokemusten pohjalta hankkeessa toimineet opettajat jatkavat työskentelyä hyvinvointiyrittäjyyden parissa omassa opetuksessaan. Yhteistyö hankkeen yhteistyöyritysten kanssa ja opiskelijoiden ohjaus muodosti tärkeimmän osan hankkeeseen käytetystä työajasta. Myös yhteistyö koulutusohjelman, sosiaali- ja terveysalan sekä muiden koulutusalojen opettajien kanssa korostui. Hankkeen päättymisen jälkeen tämä yhteistyö on jatkunut. Yrittäjyysvalmentajan (nykyisin yrittäjyyskoordinaattori), tutoropettajan, opintojakson vastuopettajan sekä opintojaksoa opettavan opettajan tehtäväkuvaa on muotoiltu seuraavissa kuvauksissa ja taulukossa 11.

Yrittäjyysvalmentaja: Jyväskylän ammattikorkeakoulu käynnisti Wentre-hankkeen loppuvaiheessa kahdeksan päivän mittaisen yrittäjyysvalmennuksen, johon osallistuu kaikilta koulutusaloilta yksi opettaja. Valmennuksen tavoitteena on kehittää perinteistä opettajan roolia valmentajaksi sekä luoda yhteinen yrittäjyyskasvatuksen malli Jyväskylän ammattikorkeakouluun. Sosiaali- ja terveysalalta valmennukseen osallistuu kolme opettajaa, jotka toimivat yrittäjyysvalmentajina kukin omassa tiimissään: Hannele Tyrväinen hoitotyön tiimissä, Vesa Kuhanen sosiaalialan tiimissä ja Anja Tanttu kuntoutusalan tiimissä.

Valmennuksen antia voidaan hyödyntää vasta hankkeen päätyttyä, koska valmennus jatkuu vielä hankkeen päättymisen jälkeenkin. Valmentajan rooli on muotoutumassa. Hän voi toimia muun muassa yrittäjyyden esihautomossa opiskelijoiden valmentajana ja hoitotyön, kuntoutuksen sekä sosiaalialan tiimien yrittäjyyskasvatuksen kehittäjänä. Valmentaja osallistuu opetussuunnitelmatyöhön ja toimii sosiaali- ja terveysalan ohjaustiimin jäsenenä. Lisäksi yrittäjyysvalmennuksen käynyt opettaja toimii uusista ammattikorkeakoulun opiskelijoista koottavan yrittäjyysryhmän valmentajana. Hän vastaa Yrittäjyyteen kasvu -opintojakson toteutuksesta ja toimii tutoropettajan tukena opiskelijan rakentaessa YHOPSiaan.

Tutoropettaja tukee opiskelijaa hänen ammatillisessa kasvussaan ohjaten henkilökohtaisen opintosuunnitelman tekemisessä ja tiedottaen vaihtoehtoisten yrittäjyyspainotteisten opintojen mahdollisuuksista. Ohjauskeskustelujen avulla tutoropettaja seuraa opiskelijan urasuunnitelman ja opintojen etenemistä. Yhteistyössä yrittäjyysvalmentajan ja opiskelijan kanssa tutoropettaja suunnittelee, miten opiskelijan YHOPSin tavoitteita on mahdollista toteuttaa opinnoissa.

Opintojakson vastuopettajan tehtävänä on vastata opintojakson sisällöstä ja sen muokkaamisesta. Hän suunnittelee yhteistyössä yrittäjyysvalmentajan ja yrittäjyisyhdyshenkilön kanssa, mitä yrittäjyysosaamista kunkin opintojakson sisällä tulisi olla ja miten sen voi toteuttaa.

Opintojaksoa toteuttava opettaja vastaa opintojakson sisällöstä ja sen toteuttamisesta. Tarvittaessa opettaja miettii yhdessä yrittäjyysryhmässä opiskelevan opiskelijan kanssa, mitä vaihtoehtoisia tapoja on suorittaa opintojakson tehtävät.

TAULUKKO 11. Yrittäjyyspolulle valitun opiskelijan ohjaamiseen liittyviä tehtäviä

Toimenpiteet	Tutor-opettaja	Opintojakson vastuu opettaja	Opiskelija	Yhteistyö-yrityksen toimijat	Yrittäjyysvalmentaja
Opiskelijoiden ohjaus	Yrittäjyysopintojen tutorointi yhdessä yrittäjyysvalmentajan kanssa				Yrittäjyysryhmän valmentaminen
YHOPSin laatiminen	Tukee opiskelijaa YHOPSin rakentamisessa.		Laatii YHOPSin yhteistyössä tutoropettajan ja yrittäjyysvalmentajan kanssa.		Ohjaa opiskelijaa YHOPSin laatimisessa ja hyväksyy suunnitelman. Tiedottaa syntyneestä YHOPSista tutoropettajaa.
Yritysten toimeksiantojen suunnittelu ja kokoaminen		Suunnittelee yhteistyössä yritysten edustajien ja yrittäjyysvalmentajan kanssa soveltuvia toimeksiantoja opinnoiksi.		Ilmoittaa tarpeitansa ja suunnittelee toimeksiantojen toteutusta koulun kanssa yhteistyössä.	Kantaa kokonaisvastuuta yhteistyöstä, koulutustarpeista, uusista yhteistyömuodoista ja tiedottamisesta. Kokooa koulutusalojen tarpeita opetustarjontaan. Suunnittelee yhteistyössä yritysten edustajien kanssa soveltuvia toimeksiantoja opinnoiksi. Tiedottaa yritysten tarpeista ja opintojaksojen mahdollisuuksista yrittäjää, opettajaa, opiskelijaa.
YHOPSin toteuttaminen ja seuraaminen		Räätälöi tarvittaessa soveltuvan suoritusajan opintojaksolle. Ilmoittaa suoritettut opintopisteet .	Sopii ennen opintojakson alkua vastuu-opettajan kanssa käytännöistä ja opintojakson räätälöinnistä. Tiedottaa/ vieraillee yrityksessä ja sopii tehtävistä (aikataulu, toteutus) heidän kanssaan.		Vastaa omalta osaamisalueeltaan opintojaksojen tarjonnasta huomioiden opiskelijoiden YHOPSit.
Todistus opintojaksojen suorittamisesta	Hyväksyy ja allekirjoittaa lopullisen todistuksen opintojen loppuvaiheessa.	Hyväksyy ja allekirjoittaa lomakkeensuorituksesta opintosuorituksesta sekä kirjaa Asiolle.	Täyttää lomakkeen kunkin opintosuorituksen jälkeen ja toimittaa opintojakson vastuuopettajalle hyväksyttäväksi, opintojen lopulla tutoropettajalle.		

Opiskelijan opiskelun etenemistä urasuunnitelman ja HOPSin mukaisesti on tukemassa useiden opettajien joukko. Yrittäjyysvalmentajan ja tutoropettajan työ on yhteistyötä opiskelijan ohjauksessa

opintojen edetessä. Opiskelijatutoreiden osuus on tulevaisuudessa myös tärkeä osa yrittäjyyskasvun tukemisessa.

8.3 Yhteisverkoston kokoaminen yrittäjyysosaamisen ympärille

WEntre-hankkeessa on ollut mukana yhteensä 16 keskisuomalaista hyvinvointialan yritystä, joiden kanssa tehty yhteistyö on vahvistanut sekä ammattikorkeakoulun että yrittäjien tarvetta ja halukkuutta yritysyhteistyöhön myös hankkeen päättymisen jälkeen.

Yhteistyön lähtökohdaksi hankkeen päättymisen jälkeen on syksystä 2007 alkaen suunniteltu yrittäjän ja ammattikorkeakoulun välille solmittavaa kirjallista sopimusta, jossa määritellään yhteistyön muodot ja yhdyshenkilöt. Tavoitteena on, että voimassa olevia sopimuksia koulutusalaalla olisi jatkuvasti noin 10–15. Yritykset olisivat sosiaalialan, hoitotyön ja kuntoutusalan yrityksiä. Tämä turvaisi yrittäjyyspolulla olevien opiskelijoiden mahdollisuudet yrittäjyysvalmiuksien kehittämiseen ja yritysyhteistyöhön. Tavoitteena on, että yritysyhteistyö palvelisi yhtä lailla yrittäjää kuin yrittäjyyspolulla olevia opiskelijoitakin.

Majalan pro gradu tutkimukseen osallistuneet WEntre-yhteistyöverkoston yrittäjät osoittavat vastauksissaan olevan selkeästi tulevaisuusorientoituneita ja uskoivat yrittämiseen myös tulevaisuudessa. 60 % vastaajista uskoi yrityksensä laajenevan tulevaisuudessa. Suurimpana vahvuutenaan yrittäjät kokivat hyvän ammattitaidon. Suurin osa vastaajista oli valmis suosittelemaan saman koulutuksen saaville yrittäjäksi ryhtymistä. Toisaalta kaksi yrittäjää toi myös realistisesti esiin sen, että yrittäjäksi ryhtyvän tulee todella panostaa yritykseen ja että kaikista ei ole yrittäjäksi. (Majala 2007, 19, 36.)

Tutkimukseen osallistuneiden yrittäjien tulevaisuusorientoituneisuus näkyi myös siinä, että heillä oli jatkuvasti meneillään pieniä kehittämishankkeita. He olivat tehneet yhteistyötä Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa kehittämishankkeiden, harjoittelujaksojen ja opinnäytetöiden muodossa etenkin nyt WEntre-hankkeen aikana. Yrittäjien verkostoitumista pidettiin tärkeänä ja hyvänä asiana, tosin osa yrittäjistä ei osannut selkeästi nimetä, mitä verkostoitumiselta odottivat. Kyselyyn vastanneet yrittäjät mainitsivat hyvinä WEntre-hankkeen aikaisina yhteistyön muotoina opinnäytetöiden tekemiset, tutustumiskäynnit sekä opiskelijoiden opintoihin liittyvät toimeksiannot yrityksissä. Yrittäjät toivoivat hankkeelta myös koulutusta sekä mahdollisuutta löytää hyviä opiskelijoita, joita he kenties voisivat myös palkata myöhemmin työsuhteeseen. (Majala 2007, 33.)

Tutkimusaineiston perusteella Majala (2007) kokosi teemoja, joita sosiaali- ja terveystieteiden yrittäjyyskasvatukseen tulisi sisältää. Tulosten perusteella sosiaali- ja terveystieteiden yrittäjyyskasvatuksessa tulee ottaa erityisesti huomioon alan omaleimaisuus. Koulutuksessa tulisi opettaa erityisesti markkinointia ja

taloutta (kirjanpitoaidot, liiketoiminnan perusteet, budjetointi, kannattavuus), laatuajattelua ja kilöstöpolitiikkaa. Tärkeitä aiheita olisivat myös oman alan lainsäädäntö, asiakaslähtöisyys, työyhteisöpsykologia, yrittäjämäinen asenne ja ajanhallinta sekä omien voimavarojen kehittäminen. Opetusmuotoja voisivat olla käytännön harjoittelu, pienryhmätyöskentely, käytännön asiakaspalvelu sekä oikeat toimeksiannot yrityksiltä. (Maijala 2007, 38.)

Harjoittelun ja työssäoppimisen merkitystä tulee korostaa, sillä työkokemuksen hankkiminen ennen yrittäjäksi ryhtymistä koetaan tärkeänä. Harjoitteluja tulee suunnata siten, että niiden avulla opiskelija voi tutustua käytännössä erilaisiin yrittäjyyden muotoihin ja toimintamalleihin. Hyvinvointialan yrittäjä luottaa tyypillisesti ammatilliseen osaamiseensa ja saattaa kokea ”bisneksen pyörittämisen” vieraammaksi itselleen. Siksi liiketoimintaosaamiseen tulee erityisesti kiinnittää huomiota koulutuksessa. (Majala 2007, 36.)

8.3.1 Yhteistyömalli alueen hyvinvointialan toimijoiden kanssa

Hankkeen aikana saatiin mukavasti kokemusta yhteistyöstä alueen yrittäjien kanssa. Yhteistyön määrä ja sisältö vaihtelivat paljon. Tästä opittiin se, että yhteistyön suunnitelmat on hyvä kirjata tarkkaan jo yhteistyön käynnistyessä ja seurata sekä tarkentaa suunnitelmaa säännöllisin väliajoin. Samoin suunnitelmavaiheessa on hyvä tarkentaa kunkin toimijatahon vastuut ja velvollisuudet. Näin kukin osapuoli (opiskelija, yrittäjä ja ammattikorkeakoulun edustaja) saa selkeämmän käsityksen siitä, mitä yhteistyö vaatii ja antaa. Tällaiseen suunnitelmaan voidaan myös palata ja tarkentaa sitä, mikäli yhteistyö ei sujukaan odotetulla tavalla tai saa uusia käännteitä. Suunnitelman säännöllisen tarkistamisen tulisikin olla vakiintunut käytäntö, sillä joskus yrittäjän tai opiskelijan aikatauluihin saattaa tulla yllättäviä muutoksia tai yhteistyön sisältö ei ole auennut kaikille osapuolille samalla tavalla. WEntre-hankkeen aikana saadut kokemukset yritys yhteistyöstä antoivat ammattikorkeakoulun edustajille selkeämmän käsityksen yhteistyön mahdollisuuksista ja toimivimmista yhteistyömuodoista.

Hankkeen alkuvaiheessa suunniteltiin toimintamuotoa, jossa opiskelijan alkuvaiheessa oleva opiskelija saisi ”kotipesän” yhdestä yrityksestä ja jatkaisi yhteistyötä saman yrityksen kanssa eri muodoissaan opintojen loppuun asti. Tällaista pitkäkestoista yhteistyötä päästiin kokeilemaan vain muutaman opiskelijan kohdalla. Heidän kohdallaan kokeilu osoittautui varsin myönteiseksi ja haasteeksi jääkin jatkaa näitä kokeiluja laajemmin. Jatkossa pitkäkestoisen opiskelijakohtaisen yhteistyön suunnittelu mahdollistuu yritys yhteistyösopimusten kautta.

8.4 Jatkoasteiksi toiminnalle

8.4.1 Opettajuuden ja toimintaympäristön uudelleen tarkastelu

Vaikka yllä mainitut näkökulmat hankkeen vaikutuksista ovatkin positiivisia ja rohkaisevia, niin kehittämistä jää hankkeen jälkeen yrittäjyyden saralla sosiaali- ja terveysalalla (nykyisin hyvinvointiala). Moni opettajista kokee vielä ohjaus- ja toimintatavoissa selkiennyttämisen tarvetta. Opiskelijoiden sitoutumista ja aktiivisuutta tulee edelleen kehittää ja ottaa huomioon heidän yksilölliset tarpeensa ja tavoitteensa yrittäjyyden kehittymisessä. Tutoropettajien rooli on tärkeä. Lisäksi tutoropettajan tulee ottaa huomioon alan yrittäjät ja heidän tarpeensa opetuksen sisällöissä ja toteutustavoissa. Opetushenkilöstön on myös seurattava aktiivisesti, mitä ammattikorkeakoulussa kaikkienensa tapahtuu yrittäjyysnäkökulmasta. Yksi esimerkki tästä on JAMKin esihautomotoiminnan integroiminen osaksi yrittäjyyspainotteista opetusta. Uudet haasteet haastavat myös opettajia uudelleen tarkastelemaan omaa rooliaan ja tehtäväkuvaansa. Yrittäjyyspolulla olevien opiskelijoiden tukeminen ja kannustaminen sekä ohjaus vaativat opettajilta entistä enemmän siirtymistä kohti ajatusta opettajasta valmentajana. Tehtäväkuvan muutos edellyttää heittäytymistä osin tuntemattomaankin pois totutusta opettajan roolista ja tehtävästä. Samoin opettajalla tulee olla rohkeampi työote ja hänen tulee antaa yrittäjyyspolulla oleville opiskelijoille lisää vastuuta omasta oppimisestaan ja tavoitteiden suuntaisesta työskentelytavasta aidoissa yrittäjyyden oppimisympäristöissä. Opettajan tulee myös hakea vastauksia ja tukea muilta ammattikorkeakoulun koulutusalojen opettajilta moniammatillisuuden turvaamiseksi ja ohjata opiskelijoita työskentelemään ennakkoluulottomammin muiden koulutusalojen opiskelijoiden kanssa. Esihautomotoiminta ja sen meneillään oleva jatkokehitystyö antavat tähän haasteeseen oivan mahdollisuuden. Yrittäjyyden kehittymistä sosiaali- ja terveysalan opinnoissa ei voida tarkastella vain oman koulutusalan näkökulmasta. Tämän lisäksi on muistettava, että yrittäjän työ samoin kuin ammatin kelpoisuusvaatimukset edellyttävät vahvaa ammattialan osaamista.

Yhtenä hankkeen tavoitteena oli yrittäjyyspolun ja yrittäjyyttä tukevan oppimisympäristön luominen. Yrittäjyyspolun ja oppimisympäristöjen arvioiminen kokonaisuudessaan onnistuu vasta, kun saamme ensimmäiset pilottiryhmän opiskelijat ohjattua polullaan alusta loppuun. Tämä vaihe ajoittuu lukuvuodelle 2009-2010. Toki saamme ennen tätä ajankohtaa vaihteittain tärkeää kokemusperäistä tietoa polun eri osa-alueista.

Uusien oppimisympäristöjen kehittäminen hankkeen aikana oli haastava tehtävä. Ammattikorkeakoulun pedagogisen strategian kehittäminen ja kompetenssipohjaisen opetussuunnitelmatyön aloittaminen ajoittuivat hankkeen kanssa samaan aikaan. Myös yrittäjyysopintojen kehittäminen yhdessä yrittäjyyden esihautomotoiminnan kehittämisen kanssa eteni hankkeen kanssa rinta rinnan. Tämän kaiken

kehittämistyön aikataulujen, päätösten ja ammattikorkeakoulun johdon linjauksien odottaminen teki hankkeessa tehtävien strategisten päätösten toimeenpanon haasteelliseksi ja hidastutti oleellisesti hankkeessa tehtäviä linjauksia tai päätöksiä. Hankkeen loppuvaiheessa yrittäjyysopintojen asema selkiytyi koko ammattikorkeakouluun valitun yhteisen yrittäjyyskompetenssin myötä. Kompetenssityön jatkuessa on uuden opetussuunnitelman laatimisen yhteydessä tarpeen tarkastella jo toimivia yrittäjyyspolun opintojaksoja ja niiden sisältöjä suhteessa uusiin laajempiin opintokokonaisuuksiin.

Hankkeen aikana rakennetun yrittäjyyspolun ja yrittäjyyttä tukevan oppimisympäristön integroiminen vielä tehokkaammin opetukseen jatkuu opetussuunnitelmatyön jatkokehittämisen yhteydessä sekä T&K- ja opetustoiminnan kehittymisen myötä. Yhteistyötä hankkeessa toimivien yrittäjien kanssa jatketaan hankkeen aikana hyväksi todettujen toimintamallien sekä uusien yhdessä sovittavien periaatteiden mukaisesti. Myös uusien oppimisympäristöjen kehittäminen hankkeen jälkeen jatkuu. Opiskelijavetoisen osuuskunnan perustaminen koulutusyksikköön olisi varsin varteenotettava vaihtoehto. Osuuskunnan perustamisen myötä rakentuisi myös uusi oppimisympäristö, jossa opiskelijat saisivat todellisen kokemuksen yrittäjämäisestä työotteesta saadessaan vastuuta oman työn markkinoinnista, toteutuksesta, arvioinnista ja hinnoittelusta. Samoin esihautomotoiminnan mahdollisuudet tulee hyödyntää, sillä päällekkäistä työtä ei kannata tehdä ja sitä kautta resursseja tuhata kuitenkin inhimillisten voimavarojen ollessa rajalliset.

Monialainen ammattikorkeakoulu pystyy tarjoamaan erilaisia sisältöjä ja opintomahdollisuuksia opiskelijoiden YHOPSin tavoitteiden saavuttamiseen. Huomiota tulisi jatkossa kiinnittää yrittäjyysopintojen sisällölliseen kehittämiseen eri koulutusalojen kesken ja niistä informoimiseen opiskelijoille ja tutoropettajille sekä ohjaushenkilöstölle. Nyt tarjonta on ollut osin hajanaista, eikä tarvittavia opintojakson ajoitus- ja sisältötietoja ole löydettävissä samasta osoitteesta sähköisestä opintooppaasta. Olisi toivottavaa, että esimerkiksi vapaasti valittaviin opintoihin soveltuvat yrittäjyysopinnot näkyisivät kompetenssipohjaisena luettelona ja olisivat helposti löydettävissä.

8.4.2 Ohjauksen eheyttävä merkitys yrittäjyyspolkulla

Yrittäjyysryhmän muodostamisessa on onnistuttu kahdesti. Hyvänä käytäntönä on ollut valintakirjeen mukana lähetettävä materiaali ja ilmoittautuminen ryhmään avoimella perustelukirjeellä. Riskinä vain on, että valintakoekirjeen mukana lähtee paljon muutakin tiedotettavaa materiaalia ja oleellisen informaation hukkuminen on tällöin mahdollista. Tämän vuoksi on ollut tärkeää vielä vierailta kussakin koulutusohjelmassa ja tavata uudet opiskelijat kasvotusten opintojen alussa ja kertoa yrittäjyysryhmästä. Kummallakin kerralla lisäilmoittautumisia on saatu. Tulevaisuudessa kannattaa myös miettiä, miten Jyväskylän ammattikorkeakoulun Hakijan opas ja internetsivut informoivat asiasta. Näin koulutukseen hakemassa olevien henkilöiden valikoituminen yrittäjyyteen voisi olla tiedostetumpaa. Informaatio

voisi vieläkin tietoisemmin vaikuttaa hakijoiden valintapäätökseen, valikoitumiseen ja hakeutumiseen koulutuslalle ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Turvataksaan eheän yrittäjyyspolun opiskelijoille on entistä tärkeämpää, että ohjausta ja neuvontaa toteutetaan opintojen eri vaiheissa. Ennen koulutukseen hakeutumista tulee hakijoille luoda realistinen ammatillinen kuva koulutuksen tuottamasta osaamisesta, ammattipätevyyksistä sekä eri vaihtoehtoista työllistytä tai työllistää itsensä ammattialaa vastaaviin työtehtäviin. Samoin koulutukseen hakeutumisen vaiheessa on syytä tuoda tasaveroisesti esiin yrittäjyys yhtenä työhön sijoittumisen mahdollisuutena. Näin entistä useampi tällä intentiolla koulutukseen pyrkivä tekisi tulevia koulutusvalintoja näistä lähtökohdista. Seuraavaksi eheässä polussa pitäisi valintakokeissa olla mukana yrittäjyysintentiota mittaavia kysymyksiä, jotta saisimme muutoinkin alalle soveltuvista hakijoista valikoitua vielä tietoisemmin yrittäjyysintentiolla virittyneitä hakijoita. Seuraava vaihe on tällä intentiolla varustettujen opiskelijoiden kokoaminen yhteen, vertaisryhmäksi toisilleen ja heidän kanssa henkilökohtaistetun opetussuunnitelman laatimisen (YHOPS) ensimmäisen lukukauden aikana hyödyntäen olemassa olevaa yrittäjyyspolkua. Tämä edellyttää ohjaajalta (tässä yrittäjyyskoordinaattorilta) oman yksikön ja koko ammattikorkeakoulun yrittäjyys teemaa tukevien opintojen tuntemista ja sitä kautta kunkin opiskelijan omalle yrittäjyyspolulle saadaan opintoja, jotka vastaavat hänen henkilökohtaiseen ammatilliseen tarpeeseen. Asiassa on edettävä opiskelijan ominen tavoitteiden ja tahdin suunnassa. Tästä esimerkkinä pilottiryhmän opiskelijoiden tavoitteiden ja YHOPSin laatiminen. Se suunniteltiin toteutuvan heti opintojen alussa syksyllä 2006 ja alkukevästä 2007. Aikataulu ei onnistunut suunnitelmien mukaisesti. Pilottiryhmältä saatujen kokemusten perusteella havaittiin, että opiskelija tarvitsee enemmän aikaa tulevan ammatin, koko opetussuunnitelman ja työllistymismahdollisuuksien hahmottamiseen. Jotta opiskelijoiden ohjaus yrittäjyyspolulla ja YHOPSin teossa olisi jäsentyneempää, YHOPS tekemisen aikataulua on syytä myöhentää. Näiden kokemusten pohjalta yrittäjyysryhmän 2007 opiskelijat aloittivat opiskelemaan yrittäjyyttä ensimmäisen lukukauden aikana kaikille pakollisissa opinnoissa ja heille suunnatussa Yrittäjyyteen kasvu -opintojaksossa. Ennen varsinaisen YHOPSin tekoa toteutettiin yrittäjyyden tutustumistehtävä ja oman oppimisen suunnitelma (oppimissopimus). Näiden tehtävien jälkeen opiskelijat aloittivat vasta tekemään YHOPSinsa, mikä ajoittui ensimmäisen lukuvuoden loppuun. Tämän jälkeen opiskelijan ohjaaminen vähitellen rakennettujen tavoitteiden suuntaan on jäsentyneempää. Yhteistyö yrityksen, koulun ja opiskelijan välillä pohjautuu opiskelijan, koulutusohjelman ja yrittäjän asettamiin tavoitteisiin.

8.4.3 Monen toimijan ohjauksellinen yhteenliittymä

Monialaisen ammattikorkeakoulun saumaton yhteistyö edellyttää yrittäjyyskoordinaattoreilta rohkea ja ennakkoluulotonta verkostoitumista eri yksiköiden toimijoiden kanssa ja verkoston luomista ja ylläpitämistä vastavuoroisuusperiaatteella. Näin syntyy aitoa kumppanuutta aiheen ympärille ja uusia

koulutusalarajat rikkovia näkökulmia rakentaa ja toteuttaa yrittäjyysHOPSin opiskelijoiden lisiin tarpeisiin. Tiivis yhteistyö ja ajantasainen tiedottaminen yrittäjyyspolulla olevan opiskelijan omaan tutoropettajaan on edellytys toiminnan onnistumiselle.

Ammattikorkeakoulussa eri koulutusaloilla on ryhdytty keräämään systemaattisesti yrittäjyyden opintojaksoja yhteen. Systemaattisesti koottujen yrittäjyyden opintojen tarjonnan myötä opiskelijoiden ohjaaminen YHOPSia tukeviin opintojaksoihin on helpompaa. Entistä tiiviimpi yhteistyö koulutusalojen välillä on siten tärkeää yrittäjyysopintojen koordinoinnin kannalta. Ammattikorkeakoulun opettajista kootun yrittäjyysvalmennusryhmän ja nimettyjen yrittäjyyskoordinaattoreiden myötä tämä koordinointi parantuu.

Ohjaus 2009 dokumentin kuvaus yrittäjyyskoordinaattorin tehtäväkuvasta kokoaan nämä ohjausvaateet hyvin yhteen. Yrittäjyyskoordinaattorilta edellytetään, että hän poimii omasta koulutusohjelmasta/yksiköstä opiskelijat, jotka jo toimivat yrittäjinä tai joilla on liiketoimintaidea kehittelyvaiheessa tai ovat yleisesti kiinnostuneita kehittämään yrittäjyysvalmiuksiaan tutkinnon aikana. Samoin yrittäjyyskoordinaattorin tulee viedä aktiivisesti eteenpäin esihautomotoimintaa sekä kehittää alakohtaisia yrittäjyysopintoja (Ohjaus 2009, 13).

Opintojen edetessä opiskelijalle tulee eteen erilaisia tarpeita ja YHOPSikin voi muuttua matkan varrella. Tämän vuoksi ohjaussuhdetta pitää ylläpitää ja päivittää eri opinnollisia vaihtoehtoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Opintojen edetessä opintoihin liittyvät harjoittelut ja opinnäytetyö antaa mahdollisuuksia yrittäjyyden kehittämiseksi pitkäjänteisesti. Hankkeen aikana laaditut ohjeet harjoittelun yrittäjyyspainotteisuuden varmistamiseksi (liite 9) ovat käyttökelpoisia edelleen vaikka opetussuunnitelmat ovatkin vaihtuneet ja vaihtuvat jatkossakin. Opetussuunnitelmien säännöllinen päivittyminen ja vaihtuminen, mikä on luonteenomaista koko 2000-luvun, luo ainoastaan haasteen yrittäjyyspolun konkretisoinnille (polun visualisointi), markkinoinnille sekä polulla saavutettujen tulosten ja vaikuttavuuden arvioinnille. Myös se haastaa ohjaajan seuraamaan eri vuosina yrittäjyyspolulla olevien opiskelijoiden opintojen etenemistä ja polulla olevien erilaisten opintojaksojen soveltuvuutta kunkin yksilöllisiin ammatillisiin kehittymistarpeisiin.

Yrittäjyyskasvatuksen ja opetuksen kehittämisen näkökulmasta henkilöstön osaaminen kehittäminen tulee olla jatkuvaluontoista. Samoin useamman opettajan perehtyneisyys asiaan antaa laajemman pohjan yrittäjyysnäkökulman integroimiseen opetukseen ja varmistaa toiminnan jatkuvuuden esimerkiksi tilanteissa, joissa opettajien työpanos tai työn sisältö saattavat muuttua kesken lukuvuoden ulkoa tulevien muiden tarpeiden suunnassa.

Opintojen ohjaajan ja yrittäjyyskoordinaattorin rooli toimia opiskelijan ohjaajana yrittäjyyspolulla on määritelty JAMKin ohjauskäytänteitä raamittavassa ohjaus 2009 dokumentissa. Mikäli opintojen ohjaaja ja yrittäjyyskoordinaattori ovat eri henkilöitä, on saumaton yhteistyö tiedon siirtoineen ja yhdessä sovittavine käytänteineen edellytys toiminnan systemaattiselle kehittämiselle. Yhteistyössä tarvitaan myös opiskelijalle nimettyä opettajatutoria ja muiden yksiköiden yrittäjyyskoordinaattoreita. Omalta kohdalta työnkuvaani liittyy niin opintojen ohjaajan kuin yrittäjyyskoordinaattorin tehtävät, jolloin yhteistyöverkoston koordinointi osaltaan tulee saumattommaksi. Tilanne on siltä osin mitä parhain. Nämä kaksi roolia ja tehtäväkuvaa tukevat toisiaan saumattomasti ja ovat Ohjaus 2009 dokumentin mukaista toimintaa.

Yhteen vetäen voidaan listata asioita, joita opintojen ohjaajalta vaaditaan ohjatessa opiskelijaa yrittäjyyspolulle ja –polulla.

- yrittäjyyskasvatuksen periaatteet ja kehityksen seuraaminen amk-tasoisessa koulutuksessa
- opiskelijan oppimisprosessin tunteminen ja yrittäjyysnäkökulman esille tuomisen taito HOPS-työskentelyssä
- Yrittäjyysintention omaavien opiskelijoiden tunnistaminen ja saattaminen ohjaukseen
- yhteistyöyritysten tunteminen ja suhteiden ylläpito
- Monialaisen JAMKin eri oman ja toisten koulutusalojen yrittäjyys ja liiketoimintaosaamisen tuntemus ja tässä verkostossa toimiminen.

Tarvitaan edelleen aktiivista tiedonkeruuta muun muassa opiskelijoilta, opettajilta, ohjaushenkilöstöltä, opetussuunnitelmatyöhön osallistuvilta ja työelämän edustajilta, jotta alati kiihtyvässä työelämän ammatillisissa muutostarpeissa voidaan pysyä mukana tai mieluummin ennakoida muutoksia ja sitä kautta koulutuksen keinon muuntaa ja uusintaa työelämää ja käytänteitä. Tämä on tietysti yksi syy miksi opetussuunnitelmat ei voi olla pysyviä pitkään vaan alati muuttuvia vaikka edelle sen ilmaisinkin enemmänkin ohjauksellisena haasteena kuin mahdollisuutena. Ennakointiosaamisesta ja yhteiskunnassa olevien heikkojen signaalien tulkitsemisesta on apua myös opetus- ja ohjaustyössä. Mannermaa (2004) on perehtynyt muun muassa tulevaisuuden pohdintaan ja esittelee kirjassaan yhteiskuntaamme mahdollisesti koskettavia heikkoja ja niiden tulkitsemista.

8.4.4 Ohjauksen monet keinot käyttöön

Ohjauksen muodot ja välineet tulee myös olla joustavia ja tilanteen mukaan rakentuvia. Erilaiset avoimia oppimisympäristöjä tukevat ohjausmallit tulee olla täydentävänä ohjausmuotona kasvokkain tapahtuvalle yksilöohjaukselle. Verkkopohjaiset ohjausalustat ovat tässä suhteessa välttämättömiä ottaa käyttöön opetuksen ja oppimisen siirtyessä entistä enemmän aitoihin ja autenttisiin oppimisympäristöihin. Työn ja opintojen yhteensovittaminen, työn opinnollistaminen ja siihen liittyvä

keskustelu, oppisopimustyyppinen amk-koulutuksen aloittaminen ovat vääjäämättä tulossa myös osaksi amk-opetusta. Se haastaa ohjauksen toimijat myös kehittämään liikkuviin oppimisympäristöihin soveltuvia ohjausvälineitä. JAMKissa tänä vuonna käyttöön otettu Adoben Connect Pro antaa monia mahdollisuuksia tarjota verkkovälitteisiä ohjauspalveluita paikasta riippumattomana. Myös uuden sukupolven oppimisympäristöt, sosiaalisen median mahdollisuudet (wiki, verkkoyhteistö kuten Facebook) tulee nähdä uudenlaisen ohjaustoiminnan mahdollistajina. Nämä eivät saa kuitenkaan hämentää Onnismaan (2007) korostamia ohjaustoiminnan periaatteita kuten ajan, luottamuksen ja kunnioituksen antamista ohjattavalle. Myös ohjauksen saatavuus, oikea-aikaisuus ja kohdentuvuus ovat tärkeitä onnistuneen ohjauksen kriteereitä oli ohjauksessa käytetty väline tai metodi mikä hyvänsä.

Yrittäjyysryhmässä olevat opiskelijat mainitsivat keskeisimmiksi ohjaus- ja tukimuodoiksi yrittäjyyspolulla pilottiryhmän vertaistuen, yrittäjän ja yrittäjyisyhdyshenkilön tuen. Saamaansa tukea opiskelijat arvioivat keskimäärin hyväksi. Tämä tulos on otettu huomioon myöhempien yrittäjyysryhmien opintojen suunnittelussa. Heidän yrittäjyyspolkuunsa on sisällytetty ryhmämuotoista opetusta enemmän ja yrittäjyisyhdyshenkilön roolia ohjausressurssina on vahvistettu. Samoin opiskelijoiden toive yrittäjyyspolun rakentamiseksi vahvemmin harjoitteluiden ja vapaasti valittavien opintojen yhteyteen on otettu huomioon. Opintoihin liittyvään harjoitteluun tehtiin ohjeistus yrittäjyysnäkökulman huomioon ottamiseen, jotta opiskelija ja harjoittelua ohjaava henkilöstö pystyvät tietoisemmin huomaamaan yrittäjyysnäkökulman harjoittelun sisältönä.

Opiskelijan omana ammatillisen kehittymisen arvioinnin ja osaamisen dokumentaation välineenä sähköinen portfolio (JAMKissa epfo) tulee hyödyntää ja ottaa osaksi yrittäjyyspolulla olevan opiskelijan oppimisprosessia. Vielä näin ei ole käynyt koska tekniset haasteet ovat hidastaneet välineen käyttöön-ottoa laajemmalla rintamalla. Vaikka portfolio on opiskelijan omista lähtökohdista rakentuva ja heille suunnattu osaamisen arvioinnin väline, se antaa myös konkreetista apua ohjaushenkilöstölle. Tämä edellyttää, että heillä on lukuoikeus opiskelijan portfolioon - ja miksi ei olisi - kun kyse on oppimisprosessin näkyväksi tekemisestä, sen ohjaamisesta ja arvioinnista.

9 POHDINTA

Yrittäjyyteen kasvun arvioiminen pitkällä aikavälillä opintojen edetessä ja opiskelijan valmistuessa ei ollut tässä hankkeessa mahdollista, sillä hankkeen kesto oli kaksi vuotta ja opinnot kestävät normaalisti kolme ja puoli vuotta (210 opintopisteen tutkintokokonaisuus). Hankkeen aikana pystyttiin täten pilotoimaan ja arvioimaan vain tietty osa laaditun yrittäjyyspolun vaiheista. Näin ollen meille ei voinut muodostua käsitystä opiskelijan yrittäjyysvalmiuksien kokonaisvaltaisesta kehittymisestä yrittäjyyspolun aikana. Saimme kuitenkin kokemuksen kautta varmuutta tiettyjen yrittäjyyspolun vaiheiden (lähinnä yrittäjyyspolun alkutaipaleen) toimivuudesta, ohjauksen tarpeellisuudesta sekä ohjauksessa käytettävien keinojen ja välineiden tarkoituksenmukaisuudesta.

Ohjauksen vaikuttavuuden arviointi on haastava tehtävä kaikille ohjaustyötä tekeville. Onnismaa (2007) kirjassaan kuvaa myös tätä haastetta. Ohjauksen tulosten osoittaminen on problemaattista. Tulokseen vaikuttavien muuttujien - ohjaus yhtenä muuttujana - määrä on usein moninainen ja ne ovat toisiaan tukevia ja täydentäviä. Näin ollen on vaikea tehdä yksiselitteistä arviointia siitä mikä ohjauksen merkitys on tulosten saavuttamisessa. (Onnismaa 2007. 125 – 126). Samoin tässä hankkeessa saavutettujen tulosten arvioiminen ainoastaan hankkeessa kehitettyjen toimenpiteiden ja ohjauskäytäntöiden valossa on hankalaa. Hankkeella oli todettu olevan positiivinen vaikutus yrittäjyysteeman esille nostossa ja näkyväksi tekemisessä sekä ohjaustoimintojen tärkeyden ymmärtämisessä. Aika näyttää miten nämä käytänteet elävät, kehittyvät ja juurtuvat osaksi pysyviksi toiminnoiksi.

Opiskelijan yrittäjyysosaamisen tukeminen on kehittynyt hankkeen edetessä käytännön kokemuksen ja opiskelijapalautteiden myötä. Pohjatyö yrittäjyyskasvatuksen näkyvyyden ja profiilin nostamiselle on nyt tehty tulosyksikössä (ent. koulutusala). Ensimmäinen sato yrittäjyysryhmässä on kypsymässä ja kohta uutta kasvualustaa tulee ravita iduille ja myöhemmille sadonkorjuille tulevien ryhmien osalta. Tässä työssä meidän on oltava pitkäjänteisiä, herkkiä ja hereillä ohjaajina ja opettajina. Aiheen tärkeyden ympärillä on yhteiskunnallisesti ja alueellisesti käyty keskustelua jo pitemmän aikaa. On vain luotettava nykyisten ja tulevien opiskelijoiden sekä organisaation kykyyn edistää ja luoda puitteet omalla toiminnallaan yrittäjyyden elinvoimaisuuteen yhtenä opinnollisena urapolkuna Hyvinvointiyksikössä ja koko ammattikorkeakoulussa.

LÄHTEET

- Ahlroth, J. 2005. Yrittäjyyskoulu – yrittävä ammattilainen. Teoksessa Rautio, T. (toim.) Kehittävä opettaja. Yrittäjyyttä, tukipuita ja projekteja. Jyväskylän ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 1.
- Ammattikorkeakoululaki 351/2003
- ARENEn yrittäjyysstrategia 2007. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston ARENEn julkaisuja. Viitattu 10.9.2007. www.arena.fi/, tietopankki, toiminta, ARENEn yrittäjyysstrategia 2007.
- Back, J. 2004. Yrittäjyys perusterveydenhuollossa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:9.
- Horppu, C. 2006. Yrittäjyyspolku – mahdollisuus opiskelijalle, haaste opettajalle. Projektityö. Tampere: Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos.
- Jyväskylän ammattikorkeakoulun yrittäjyyspolitiikka. 2005. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Valmistunut 18.4.2005. Julkaisematon materiaali.
- Jyväskylän ammattikorkeakoulun pedagoginen strategia 2007-2009. 2006. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Valmistunut 18.12.2006. Julkaisematon materiaali.
- Kallio, P. ja Kurhila, A. 2000. Henkilökohtaisten opiskeluohjelmien ohjaaminen. 131 – 149. Teoksessa Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät. Porvoo. PS-kustannus.
- Kasurinen, H. 2004. Ohjauksen järjestäminen oppilaitoksessa. Teoksessa Kasurinen, H (toim.) 2004. Ohjausta opintoihin ja elämään. Vammala: Vammalan kirjapaino oy. 40-56
- Kautonen, M., Marttila, L., Niemonen, H. & von Bell, K. 2003. Yritysten ja ammattikorkeakoulujen T&K-yhteistyö. Ammattikorkeakoulut alueellisessa innovaatiojärjestelmässä: koulutuksen ja työelämänverkottumisen mallit, osaprojekti III. Työelämän tutkimuskeskus. Tampereen yliopisto. Työraportteja 69/2004.
- Keski-Suomen maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma 2007–2008. 2005. Jyväskylä: Keski-Suomen Liitto. Keski-Suomen liiton julkaisuja A2.
- Keski-Suomen sosiaali- ja terveystoimen palvelustrategia. 2004. Jyväskylä: Keski-Suomen Liitto.
- Kotila, H. (toim.). 2006. Opettajana ammattikorkeakoulussa. Helia- ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Edita.
- L 733/1992. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta. Säädös valtion säädöstietopankin Finlexin sivustolla. Viitattu 20.8.2007. <http://www.finlex.fi/lainsaadanto>, ajantasainen lainsäädäntö.
- Lerkkanen, J. (toim.) 2005. Opinto-ohjauksen tarkoitus. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 51. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino
- Lerkkanen, J. 2006. Luento 29.8.2006. Opinto-ohjaajakoulutus. Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Leskinen, P.-L. 2000. Yrittäjyyttä etsimässä - kokemuksia ja ajatuksia yrittäjyyskasvatuksesta. Helsinki: Edita.

- Majala, T. 2007. Osaamisen tunnistamisen kautta kohti yrittäjyyskasvatusta. Sovellusympäristönä hyvinvointiyrittäjyys. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, taloustieteen tiedekunta.
- Mannermaa, M. 2004. Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus. Helsinki: WSOY
- Ohjaus 2009. Jyväskylän ammattikorkeakoulun ohjaustoimintaa koskeva sisäinen asiakirja. Linjaukset hyväksytyt strategiaryhmässä 30.9.2008.
- Onnismaa, J. 2007. Ohjaus ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Tampere: Tammer-Paino
- Opetusministeriö 2009. Opetusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistämisen yhteistyöryhmän muistio.
- Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:10. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto
- Opetusministeriö 2009. Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. OPMn julkaisuja 2009:7. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.
- Puukari, S. ja Lairio, M. 2005. Tutkiva työote ja kehittämishankkeet ohjaustoiminnan edistäjinä. Teoksessa Lerkkanen, J. (toim.) Opinto-ohjauksen tarkoitus. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 51. 19-27.
- Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Yrityssanoma Oy. Järvenpää
- Ristimäki, K. 1998. Yrittäjyyskasvatus Kokkolan kouluissa. Tutkimus opettajien yrittäjyysasenteista ja -arvoista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Chydenius-Instituutin tutkimuksia 7/1998.
- Ruohotie, P. 2000. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Porvoo: WSOY
- Rupponen, R, Nummenmaa A. M. & Koivuluhta, M. 2000. Ryhmäohjaus muutoksen mahdollisuudne maisemana. 162 – 188. Teoksessa ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Porvoo. PS-kustannus
- Tanttu, A., Kuhanen, V. & Ritsilä, J. 2008. Askelia yrittäjyyden polulla. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 82. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Vihreä kirja. Yrittäjyys Euroopassa. 2003. Bryssel. Euroopan yhteisöjen komissio.
- Virtanen, R. Luento 29.8.2006. opinto-ohjaajakoulutus. Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Volk, R. & Laukkanen, T. 2007. Palvelusetelin käyttö kunnissa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:38.
- Vänskä, K. Moottoritietä metsäpolulle – oppimisen henkilökohtaistaminen opiskelussa. Teoksessa Lerkkanen, J. (toim.) Opinto-ohjauksen tarkoitus. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 51. 28 – 33. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino
- Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa 2004. 2007. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva. Helsinki: Stakes.
- Yksityiset terveystalot. 2007. Sosiaali- ja terveysalan kehittämiskeskuksen Stakesin julkaisemia tilastotietoja. Sivut julkaistu 31.1.2006, päivitetty 15.2.2007. Viitattu 4.9.2007 <http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Terveystalot/yksityisetterveystalot.htm>

Muut lähteet:

JAMKin henkilöstöintra sekä Optima verkko-oppimisympäristö
Opiskelijoiden OPALA -PALAUTTEET

LIITTEET

Liite 1. Yrittäjyyden henkilökohtainen opintosuunnitelma (YHOPS)

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN YRITTÄJYYSPOLITIikka

”Yrittäjyys on yksi suomalaisen yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kehityksen kulmakivistä. Yhteiskunnan rakennemuutos tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia uusien yritysten perustamiseen esimerkiksi hyvinvointipalvelujen tuottamisessa. Yrittäjyyspolitiikassa määritettävillä yrittäjyyden edistämisen keinoilla vaikutetaan siihen, että **sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys voi toteutua kaikilla ammattikorkeakoulun tehtäväalueilla, jokaisella koulutusalueella ja kaikissa koulutusohjelmissä.**

Kaikilla halukkailla ammattikorkeakoulun opiskelijoilla on oikeus laatia omaa yrittäjyyspolkua tukeva ja vahvistava HOPS riippumatta koulutusohjelmasta. Koulutuspäälliköiden ja tutoropettajien velvollisuutena on avustaa ja tukea opiskelijaa yrittäjyyspainotteisen HOPS:in laadinnassa sekä varmistaa, että opiskelija voi valita ja sisällyttää tutkintonsa ammatillisiin opintoihinsa **riittävästi yrittäjyyttä tukevia opintoja** tarvittaessa myös muista koulutusohjelmista.”

Yrittäjyys-HOPS: Suunnitelmani yrittäjyysvalmiuksieni kehittämiseen

Opiskelijan nimi: _____ Ryhmä: _____

Yrittäjyysosaamisen kehittämiseen liittyvät tavoitteeni:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Keinoni saavuttaa asettamani tavoitteet:

1. Soten yhteiset opinnot

Miten edistät yrittäjyysvalmiuksiasi seuraavissa kaikille soten opiskelijoille suunnatuissa opintojaksoissa:

Opintojakso	Arvioitu suoritustajankohta	Suunnitelma miten opintojaksossa yrittäjyysvalmiuksien kehittyminen näyttäytyy?

2. Valinnaiset opinnot

Suunnitellut opintojaksot (täydennä tarvittaessa, huomio myös muiden koulutusalojen tarjonta)	Arvioitu suori- tusajankohta	Suunnitelma miten opintojaksossa yrittäjäyysvalmiuksien kehittyminen näyttäytyy?

3. Harjoittelu

”Työharjoitteluja suunnataan ja ohjataan siten, että niiden avulla yrittäjäyteen suuntautuva opiskelija voi tutustua käytännössä erilaisiin yrittäjäyden muotoihin ja toimintamalleihin.” (Jyväskylän ammattikorkeakoulun yrittäjäyyspolitiikka)

Harjoittelupaikan yrityksen nimi: _____

Suunniteltu harjoittelu	Arvioitu ajankohta	Suunnitelma miten opintojaksossa yrittäjäyysvalmiuksien kehittyminen näyttäytyy?

4. Ammatilliset ja valinnaiset ammattiopinnot

Suunnitellut opinnot	Arvioitu ajankohta	Suunnitelma miten opintojaksossa yrittäjäyysvalmiuksien kehittyminen näyttäytyy?

5. Opinnäytetyö

”Yrittäjyyteen liittyvää tutkimus- ja kehitystyötä toteutetaan opinnäytetöiden sekä erilaisten tutkimus- ja kehittämishankkeiden avulla. Yrittäjyyden alueella toteutettavien kehittämishankkeiden tavoitteena on edistää alueellista yrittäjyyttä.” (Jyväskylän ammattikorkeakoulun yrittäjyyspolitiikka)

Yritys, johon teen opinnäytetyöni: _____

Opinnäytetyön aihe: _____

Yhteistyökumppanit: _____

6. Muut vaihtoehdot

Pvm ___/___ 200___

Opettajatutor _____ Opiskelija: _____

Pvm ___/___ 200___

Opettajatutor _____ Opiskelija: _____

Pvm ___ / ___ 200___

Opettajatutor _____ Opiskelija: _____

Liite 2. Opettajien alkukysely yrittäjyydestä

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala

OPETTAJIEN NÄKEMYKSET YRITTÄJYYDESTÄ – KARTOITUSLOMAKE

(Tulokset kyselystä julkaistaan Soten Intrassa marraskuussa 2005 ja huomioidaan Soten Hyvinvointiyrittäjyyden edistämishankkeessa)

6.10.2005

Täydennä vastaus tai rastita/ympyröi mieleisesi vastausvaihtoehto

A. TAUSTATIEDOT

1. Työskenteletkö pääasiassa
Kuntoutuksen koulutusohjelmassa _____
Hoitotyön koulutusohjelmassa _____
Sosiaalialan koulutusohjelmassa _____
Kehittämisyksikössä _____
2. Sukupuolesi: nainen: _____ mies _____
3. Kuinka monta vuotta olet työskennellyt JAMKissa? _____ vuotta
4. Jos työskentelet opettajana, kuinka monta vuotta tästä opettajana _____ vuotta
5. Oletko työskennellyt yrityksessä (ei JAMK) Kyllä ___ (___ vuotta) En ___
6. Oletko toiminut yrittäjänä? Kyllä ___ (___ vuotta) En ___
7. Onko perheessäsi/lähisukulaisissasi yrittäjiä? Kyllä ___ Ei ___
8. Oletko kiinnostunut hyvinvointialan yrittäjyysvalmiuksien kehittämisestä omassa työssäsi? Kyllä ___ En ___ En osaa sanoa ___
9. Onko sinulla yrittäjyyteen/yrittäjyyden opettamiseen liittyvää koulutusta?
Ei _____
Kyllä _____ Mitä? Milloin? Opintojen laajuus?

B. OMA ASENNE HYVINVOINTIALAN YRITTÄJYYTEEN

10. Kerro muutamalla sanalla mitä hyvinvointiyrittäjyys mielestäsi on

11. Kuvaile hyvinvointiyrittäjyyden mahdollisuuksia

C. OMA KOKEMUS JA KOULUTUSTARVE HYVINVOINTIALAN YRITTÄJYYTEEN

12. Oletko ottanut henkilökohtaisesti yhteyttä hyvinvointialan yrittäjään työssäsi vuoden 2005 aikana?

en _____
 kyllä _____, mitä yhteydenotto/otot koski/vat:

13. Kuva lyhyesti millaiseksi olet kokenut yhteistyön yrittäjien kanssa?

14. Tarvitsetko yrittäjyyteen liittyvää koulutusta ja/tai valmennusta?

En tarvitse lainkaan 1 2 3 4 5 Erittäin paljon
 Miksi?

Mihin aihealueisiin?

D. NÄKEMYS YRITTÄJYYSVALMIUKSIEN OPETUKSESTA

15. Miten yrittäjyysvalmiuksien kehittäminen voisi näkyä opetuksen toteutuksessa opiskelijoilla? (voit valita useammankin vaihtoehdon alta)

- a) yritysvierailuina _____
- b) käytännön esimerkkien (caset) esille tuominen kontaktiopetuksessa _____
- c) opinnäytetöiden aiheina _____
- d) erilaisten asiakkaiden ja yritysten toimeksiantojen toteuttamisena _____
- e) ohjattuna/tuettuna yritystoimintana (vrt. Tiimiakatemia malli) _____
- f) harjoitteluna yrityksessä _____
- g) jokin muu toteutus, mikä? _____

16. Käsitteletkö omassa opetuksessasi yrittäjyyttä sisällöllisesti tai opetusmenetelmällisesti?

en ___ kyllä _____

17. Jos vastasit ed. kysymykseen kyllä, kerro missä opintojaksoissa ja miten toteutat

18. Arvioi numeerisesti asteikolla (1 – 5) millaiset valmiudet koulutusohjelmasi antaa opiskelijalle seuraaviin yrittäjyyden osa-alueisiin?

<i>Arviointiasteikko: heikot = 1, vähäiset = 2, kohtalaiset = 3, hyvät = 4, erinomaiset = 5</i>	
	Arviosi (1 – 5)
Perustiedot yrityksen perustamisesta	
Johtaminen ja hallinto	
Taloushallinto	
Yritysjuridiikka	
Kokemus liiketoiminnasta	
Yritysviestintä	
Asiakaspalvelu	
Markkinointi	
Projektityöskentelyvalmiudet	
Suhdeverkoston luominen, kontaktit	
Usko omaan ammattitaitoon	
Itsenäinen ajattelu	
Luovuus ja innovaatiot	

19. Kuinka tarpeellisena näet sen, että yrittäjyyden mahdollisuutta kehitetään nykyistä enemmän yhteistyössä JAMKin eri koulutusalojen kesken?

täysin tarpeetonta _____ jokseenkin tarpeetonta _____
 melko tarpeellista _____ erittäin tarpeellista _____

20. Miten tärkeänä pidät, että yrittäjyysnäkökulma näkyy Sote-alan opetussuunnitelmissa?

En lainkaan tärkeänä 1 2 3 4 5 Erittäin tärkeänä

21. Miten tärkeänä pidät yrittäjyysnäkökulman huomioimista/esille tuomista omassa opetuksessasi?

En lainkaan tärkeänä 1 2 3 4 5 Erittäin tärkeänä

22. Koulutusalan yrittäjyysilmapiiri mielestäni....

Ei tue opettajan/ohjaajan yrittäjämäistä toimintaa 1 2 3 4 5 Tukee opettajan/ohjaajan yrittäjämäistä toimintaa

Ei tue työyhteisön yrittäjämäistä toimintaa 1 2 3 4 5 Tukee työyhteisön yrittäjämäistä toimintaa

Ei kannusta opiskelijaa yrittäjyyteen 1 2 3 4 5 Kannustaa opiskelijaa yrittäjyyteen

Sana on vapaa!

Kiitos vastauksistasi!

Liite 3. Soten yrittäjyyden pilottiryhmän kokemukset ja toiveet yrittäjyyspolusta

SOTEn pilottiryhmän kokemukset ja toiveet yrittäjyyspolusta

Tämän kyselyn tavoitteena on kerätä tietoa SOTEn pilottiryhmän kokemuksista yrittäjyyspolun alkutaipaleelta ja jatkotoiveista. Vastauksesi perusteella voimme koulutusosalalla (SOTE) miettiä jatkotoimenpiteitä millä voimme kehittää yrittäjyyspolulla olevien opiskelijoiden opintoja opiskelijoita paremmin palveleviksi.

Jatkokysely pilottiryhmälle tehdään myöhemmässä yrittäjyyspolun vaiheessa, jolloin kokemukseen pohjautuvaa tietoa on kertynyt enemmän (arvioitu ajankohta syksy 2007).

Ole ystävällinen ja vastaa seuraaviin kysymyksiin. Mielenpitesii ilmaiseminen on tärkeää - ole siis rehellinen vastatessasi. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

A. TAUSTATIEDOT**1. Sukupuoli:**

- nainen
 mies

2. Ikä:

- alle 20 vuotta
 20 - 30 vuotta
 31 - 40 vuotta
 yli 40 vuotta

3. Mikä on koulutusohjelmasi Sotella?

- hoitotyön koulutusohjelmat
 kuntoutuksen koulutusohjelmat
 sosiaaialan koulutusohjelma

4. Aikaisempi ammattikoulutus

- ei
 on

5. Jos vastasit kysymyksessä 4 "ON", mikä on aiempi ammattikoulutus ja tutkinnon valmistumisvuosi?

6. Työkokemus

- ei työkokemusta
 työkokemus julkiselta sektorilta
 kolmannelta (järjestökenttä) sektorilta
 yksityissektorilta

7. Kuinka monta vuotta sinulla on työkokemusta (käytä vastatessasi numeroarvoa)?

8. Minulla on olemassa jo nyt idea tai suunnitelma oman yritystoiminnan käynnistämiseksi tutkintoni suorittamisen jälkeen (heti tai joidenkin vuosien viiveellä).

- kyllä
 ei

9. Toimiiko joku perheenjäsesi tai lähisukulaisesi yrittäjänä nykyään tai onko toiminut aiemmin?

- ei toimi/ole toiminut
 toimii

10. Oletko itse toiminut yrittäjänä?

- en
 kyllä
 perheyrietyksessä
 alle 2 vuotta
 yli 2 vuotta
 omassa yrityksessä
 alle 2 vuotta
 yli 2 vuotta

B. MIELIKUVAT YRITTÄJYYDESTÄ

Millaisia mielikuvia sinulla on hyvinvointialan (hv-alan) yrittäjyydestä?

1. Yrittäjänä voin vaikuttaa työhön liittyviin asioihin enemmän kuin palkkatyössä

Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
☐	☐	☐	☐

2. Hyvinvointialan yrittäjäyys on kasvava ala

Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
☐	☐	☐	☐

3. Voisin ryhtyä yrittäjäksi jossakin urani vaiheessa

Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
☐	☐	☐	☐

4. Voisin kuvitella työllistyväni yritykseen

Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
☐	☐	☐	☐

5. Yrittäjänä voi itse päättää työaikansa

Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
☐	☐	☐	☐

6. Yrityksen perustaminen on helppoa

Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
☐	☐	☐	☐

C. YRITTÄJÄOMINAISUUDET

Onko sinusta yrittäjäksi? Yrityksiä ja yrittäjiä on monenlaisia. Yrityksen toimintaympäristöstä, koosta, toimialasta yms. riippuu paljolti, mitä ominaisuuksia yrittäjältä kulloinkin vaaditaan. Yrittäjäominaisuuksista ja yrittäjäpersoonasta ei ole olemassa mitään ehdotonta luetteloa. Seuraaviin väittämiin on kerätty kirjallisuudessa useimmin esitettyjä yrittäjälle tärkeitä ominaisuuksia. Arvioi rehellisesti, löytyykö sinulta näitä yrittäjyyteen liittyviä ominaisuuksia ja toimintatapoja.

1. Olen luova

- kyllä
 en

2. Kehittelen mielelläni uusia ideoita

- kyllä
 en

3. Luotan ja uskon omaan kykyihini

- kyllä
 en

4. Kestän hyvin epävarmuutta

- kyllä
 en

5. Näen erilaisia mahdollisuuksia kehittää itseäni

- kyllä
 en

6. Innostun helposti asioista

- kyllä
 en

7. Osaan innostaa muita

- kyllä
 en

8. Tartun tehokkaasti toimeen

- kyllä
 en

9. Olen oma-aloitteinen

- kyllä
 en

10. Olen kilpailuhaluinen

- kyllä
 en

11. Minulla on hyvä terveys

- kyllä
 ei

12. Pystyn tekemään nopeita päätöksiä

- kyllä
 en

13. Olen valmis pitkiin työpäiviin, jopa ilman vapaapäiviä ja lomia

- kyllä
 en

14. Olen jäykkä ja luotettava

- kyllä
 en

15. Tulen hyvin toimeen erilaisten ihmisten kanssa

- kyllä
 en

16. Olen hyvä järjestelemään asioita

- kyllä
 en

17. Otan mielelläni vastaan haasteita

- kyllä
 en

18. En stressaannu kovankaan työpaineen alla

- kyllä
 en

19. Työn itsenäisyys ja haasteellisuus ovat minulle palkkaakin tärkeämpiä

- kyllä
 ei

20. Minulla on jonkin alan hyvä osaaminen, ammattitaito

- kyllä
 ei

21. Läheiseni kannustavat ja tukevat minua

- kyllä
 ei

22. Olen hyvä suunnittelemaan ja tekemään vaihtoehtoisia suunnitelmia

- kyllä
 en

23. Talouteni on kunnossa ja olen valmis taloudellisiin riskeihin

- kyllä
 ei

24. Vastoinkäymiset on tehty voitettaviksi

- kyllä
 ei

25. Haluan toimia asiakaslähtöisesti

- kyllä
 en

D. OMIEN YRITTÄJYYSVALMIUKSIESI KEHITTÄMINEN OPISKELIJANA

1. Minkä opintojen puitteissa olet kiinnostunut yrittäjyysvalmiuksiesi kehittämiseen?

- vapaasti valittavissa opinnoissa
 pakollisissa ammattiopinnoissa, joissa yrittäjyyspolun opintoja
 harjoittelusta hyvinvointialan yrityksessä
 valinnaisissa ammattiopinnoissa
 tekemällä opinnäytetyön (suunnattu hyvinvointialan yrityksen toimintaan)
 Jokin muu tapa, mikä? _____

2. Miten omien yrittäjyysvalmiuksiesi kehittäminen voisi näkyä opetuksen toteutuksessa? Laita vaihtoehdot omasta näkökulmasta tärkeysjärjestykseen käyttämällä numerointia: 1 = tärkein tapa, 2 = toiseksi tärkein, 3 = kolmanneksi tärkein tapa,....8 = vähiten tärkein tapa.

- yritysvierailuina _____
 käytännön esimerkkien (caset) esille tuominen kon-
 taktiopetuksessa _____
 opinnäytetöiden aiheina _____
 erilaisten asiakkaiden ja yritysten toimeksiantojen
 toteuttamisena _____
 ohjattuna/tuettuna yritystoimintana (vrt. Tiimiakatemi-
 an malli) _____
 harjoitteluna yrityksessä _____
 omana yritystoimintana koululla _____
 yrittäjien omana panoksena opetuksessa _____

3. Mitä mahdollisuuksia sinulle opiskelijana Soten yrittäjyyspolku voi tarjota? Vastaa ytimekkäästi muutamalla lauseella.

E. OPETTAJUUS JA OHJAUS YRITTÄJYYSPOULLA

1. Millainen on mielestäsi hyvä opettaja, joka toimii kanssasi yrittäjyyspolulla?

2. Millaista ohjausta koet tarvitsevasi koulun (sote) ja opettajien taholta yrittäjyyspolullasi. Valitse KOLME (3) mielestäsi keskeisintä ohjausmuotoa, jotka parhaiten palvelevat ohjaustarpeitasi.

- internetin (R5) kautta tapahtuva ohjaus
 kahdenkeskinen yksilötapaaminen
 oman tutoropettajan ohjaus ja tuki
 koulutusohjelmasi yrittäjyisyhdyshenkilön ohjaus ja tuki
 WEntren ohjausajan (2 tuntia/vko) hyödyntäminen
 pilottiryhmän jäsenten yhteiset tapaamiset (vertaistuki)
 yrittäjien taholta tuleva tuki ja ohjaus (ns. "kummiyritykset")
 Jokin muu tapa, mikä? _____

3. Miten tärkeänä pidät, että yrittäjyysnäkökulma näkyy Sote-alan opetussuunnitelmissa ja opetuksessa "läpäisyperiaatteella"?

en lain- ei kovin jokseenkin erittäin
 kaan tärkeänä tärkeänä tärkeänä

tärkeänä

() () () ()

4. Kuinka tarpeellisenä näet sen, että yrittäjyyteen kehittymisen mahdollisuuksia suunnitellaan nykyistä enemmän yhteistyössä JAMKin eri koulutusalojen opiskelijoiden kesken?

- () täysin tarpeetonta
- () jokseenkin tarpeetonta
- () melko tarpeellista
- () erittäin tarpeellista

5. Arvioi asteikolla millainen on koulutusalan (Sote) yrittäjyysilmapiiri....

ei tue yrittä-
jäjäistä
toimintaa

() () () ()

tukee yrittä-
jäjäistä
toimintaa

()

6. Arvioi asteikolla millainen on koulutusalan (Sote) yrittäjyysilmapiiri....

ei kannusta
opiskelijaa
yrittäjämäiseen
toimintaan

() () () ()

kannustaa
opiskelijaa
yrittäjämäiseen
toimintaan

()

Mitä muuta haluat tuoda julki asiasta. Sana on vapaa.

TIEDOTE YRITTÄJYYSVALMIUKSIEN KEHITTÄMISMAHDOLLISUUKSISTA OPINNOISSASI

Onnittelut opiskelupaikkasi johdosta!

Ammattikorkeakoulumme sosiaali- ja terveystalalla **yrittäjyys** on yksi neljästä painopistealueestamme. Sinulla on **halutessasi mahdollisuus painottaa** opintojasi yrittäjyysosaamistasi kehittäviksi.

Yrittäjyys sosiaali- ja terveystalalla

Sosiaali- ja terveystalan (=hyvinvointialan) yrittäjyys tarjoaa jo nyt ja etenkin tulevaisuudessa runsaasti mahdollisuuksia toimia alan toimijana ja kehittäjänä. Yrittäjyys on asetettu painopisteeksi niin kansallisella, paikallisella kuin ammattikorkeakoulummekin tasolla.

Mitä mahdollisuuksia sinulla on kasvaa yrittäjyyteen Jyväskylän ammattikorkeakoulussa?

Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystalalla on 1.9.2005 alkanut EU-rahoitteinen **Hyvinvointiyrittäjyyden edistämishanke**, WEntre (<http://wentre.jypoly.fi>). Projektin päätavoitteena on luoda sosiaali- ja terveystalan opintoihin **yrittäjyyspolku**, jossa polun valinneet opiskelijat voivat kehittää yrittäjyysosaamistaan oman henkilökohtaisen opintosuunnitelmansa mukaisesti. Yrittäjyyspolulla opiskelu ei lisää opintojen määrää, vaan yrittäjyysosaamista kehittävät opinnot nivELYVÄT suunnitellusti muihin oman koulutusohjelmasi opintoihin.

Kiinnostaako sinua yrittäjyys – tulisitko mukaan pilottiryhmään?

WEntre-projektiin liittyen elokuussa 2006 aloittavista uusista sosiaali- ja terveystalan opiskelijoista valitaan moniammatillinen 25 opiskelijan ryhmä, jotka suorittavat tiettyjä yrittäjyysosaamista tukevia opintoja omana pilottiryhmänään. Suurimman osan tutkintoon kuuluvista opinnoista ryhmään osallistuvat opiskelijat suorittavat oman koulutusohjelmansa opiskelijoiden kanssa yhdessä.

Tarjoamme sinulle mahdollisuuden kehittää omia yrittäjyysvalmiuksiasi oman henkilökohtaisen opintosuunnitelman mukaisesti. Saat erityisosaamista yrittäjämäiseen toimintaan oman mielenkiintosi ja tarpeittesi mukaisesti. Myös ammattikorkeakoulumme muiden koulutusalojen (esimerkiksi liiketalouden, tekniikan ja liikenteen sekä majoitus-, ravitsemis- ja talousalan) tietyt yrittäjyyttä tukevat opinnot ovat käytettävissäsi tutkintosi osana. Ura-suunnitelmassasi voit ajatella tulevaisuudessa työskenteleväsi yksityisessä hyvinvointialan yrityksessä toisen palveluksessa tai kenties jossakin ammattiuurasi vaiheessa myös yrittäjänä. Yrittäjyysopinnoista on hyötyä työskennellessäsi julkisella sektorilla tai erilaisissa projekteissa esimerkiksi uudenlaisten toimintatapojen kehittäjänä.

Miten sinä voit päästä mukaan pilottiryhmään?

Jos haluat sitoutua yrittäjyysosaamista tukevan tutkinnon suorittamiseen, **kuva lyhyesti** (max. kaksi sivua) ja **vapaamuotoisesti omaa kiinnostustasi** sosiaali- ja terveystalan yrittäjyyteen. Kuvauksestasi tulisi tulla ilmi se, miksi olet kiinnostunut tekemään yrittäjyyspainotteisen oman alan ammattikorkeakoulututkinnon. **Palauta kirjoituksesi samalla, kun palautat lomakkeen opiskelupaikan vastaanottamisesta 4.8.2006 klo 16.15 mennessä.** WEntre-projektin projektipäällikkö ja eri koulutusohjelmien yrittäjyysyhteyshenkilöt valitsevat elokuussa kuvausten perusteella moniammatillisen hoitotyön, fysioterapian, toimintaterapian, kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun sekä sosiaalialan koulutusohjelman opiskelijoista koostuvan 25 opiskelijan pilottiryhmän. Valintapäätös lähetetään kaikille kuvauksen kirjoittaneille viikolla 33.

Halutessasi **lisätietoja** yrittäjyys Hankkeestamme tai muusta yrittäjyyspainotteisiin opintoihin liittyen, **voit soittaa** WEntre-projektin projektipäällikölle Anja Tantulle **maanantaina 24.7.2006 klo 13 - 16 ja tiistaina 1.8.2006 klo 9 - 15 puh. 040 756 3662.** Liite 4. WEntre-hankkeen yritys yhteistyöverkosto

Liite 5. WEntre-hankkeen yhteistyöyhtykset

Hoitotyö**Ruusakoti Oy**

Osoite: Norolantie 2, 40250 Palokka
 Puh. 014 610 660
 Sähköposti: raija.ruusala@ruusakoti.inet.fi tai raija.ruusala@pp.inet.fi
 Yhteyshenkilö: Raija Ruusala, puh. 0400 739 650
www.personal.inet.fi/palvelu/ruusakoti/

Hyvän Olon Piste

Osoite: Kilpisenkatu 9, 40100 Jyväskylä
 Puh. 014 610 640
 Sähköposti: milla.kuparinen@hyvanolonpiste.com
 Yhteyshenkilö: Milla Kuparinen, puh. 040 524 0246
<http://www.hyvanolonpiste.com>

Emeliina-koti

Tuula Helkala
 Piimäsilantie140, 41930 Kuohu
 Puhelin: 0405486406
 S-posti: emeliina.koti@luukku.com

Terveyspalvelu Visita

Osoite: Kiväärיתהאankatu 9, 40100 Jyväskylä
 Puh. 014 631 959
 Sähköposti: terveyspalvelu@visita.fi
 Yhteyshenkilö: Maarit Venäläinen, puh. 040 747 7705

Hammaslääkäriasema DenSens

Sari Mäki
 Kansakoulukatu 1, 40100 Jyväskylä
 Puhelin: 014 214219
 S-posti: sari.maki@densens.fi

Kuntoutus**Jyväskylän toimintaterapia**

Osoite: Jokivarren terapiatalo
 Jokivarrentie 8, 40520 Jyväskylä
 Puh. 014 616413
 Sähköposti: tarja.nieminen@toi.fi
 Yhteyshenkilö: Tarja Nieminen, puh. 0400 640 901

Sepän terapiapaja

Osoite: Kyllikinkatu 1, 40100 Jyväskylä
 Puh. 014 262 482
 Sähköposti: paivi.raitanen@pp.inet.fi
 Yhteyshenkilö: Päivi Raitanen, puh. 014 262 482

Jyväskylän fysioterapia

Osoite: Väinönkatu 30, 40100 Jyväskylä
 puhelin 014-215 125
 sähköposti vastaanotto@jyvaskylanfysioterapia.fi
 Yhteyshenkilö: Jari Rautiainen, puh. 0400-641068

Fysio Center Antikainen & Hiekkavirta

Susanna Antikainen
 Taitoniekantie 9, 40740 Jyväskylä
 GSM: 050-3470737

ELE-Fysioterapia Eeva-Liisa Ervasti
Gummeruksenkatu 11 A 3, 40100 Jyväskylä
Puhelin: 050-5676037
S-posti: ele.ervasti@ppt.nic.fi

Palokan Lääkintävoimistelu
Timo Pänkäläinen
Kauppakuja 3, 40270 Palokka
Puh. 014-3782480
etunimi.sukunimi@medica.fi

Sosiaaliala
Aarresaari päiväkodit Osoite: Toritie 22, 40520 Jyväskylä
Puh. 014 625 775
Sähköposti. piraatti@saunalahti.fi
Yhteyshenkilö: Janne Jukarainen, puh. 045 670 7790
www. aarresaari.info

Päiväkoti Aurinkoinen Osoite: Korppumäentie 6, 40270 Palokka
Puh. 014 3783 601
Sähköposti: rauno.hanninen@paivakotiaurinkoinen.com
Yhteyshenkilö: Rauno Hänninen, puh. 0400 323 559
www. paivakotiaurinkoinen.com

Perhekoti Chris ja Lea Tedder
Osoite: Vihtavuorentie 9, 41330 Vihtavuori
Puh. 014 372 1580
Sähköposti: chris.tedder@gmail.com
Yhteyshenkilö: Chris Tedder, puh. 014 372 1580

Jyvässeudun perhekodit Oy/ Haukanhovin perhekoti
Osoite: Matinmäentie 598, 41120 PUUPPOLA
Puh. 014 3101 005
Sähköposti:haukanhovi@kolumbus.fi
Yhteyshenkilö: Tahvo Anttila, puh. 014 3101005
<http://www.kolumbus.fi/jyperhe/>

Pienkoti Aura Marjo Panttila
puh. 040 8290112
Pirttimäentie 25, 40520 Jyväskylä
marjopanttila.pienkotiaura@kanetti.fi

Liite 6. Yritysten toimeksiannot ja niiden toteuttajat

Wentre-hankkeen yhteistyöyritysten toimeksiantolomake

Yrityksen nimi	Mistä toimeksi-annosta on kyse?	Toimeksiannon toteuttaa (opiskelija/ ryhmä)	Toteutunut	Opintojakso, johon sisältyy	Opintopisteet yhteensä/opiskelija	opintopisteiden kokonaismäärä/työ	Vastuu-opettajan nimi ja yhteystieto
Päiväkoti Aurinkoinen	Lapsen oman kehon hahmotamiseen liittyvät harjoitteet, motoriset valmiudet, käytännön ideat.	Toimintaterapeuttiopiskelijat opintojaksolla: Lapsen toiminnan arviointi ja tukeminen	syksyllä 2006	Lapsen toiminnan arviointi ja tukeminen – opintojakso,	yht. 1op, toteuttamassa useita opiskelijoita	6 op	Jaana Ritsilä ja Maija Jylhä
Päiväkoti Aurinkoinen	Terveystietoa lapsille	Toteutetaan lasten ja nuorten hoitotyöhön suuntautuvien opiskelijoiden kanssa	kevät 2007	ammattilliset opinnot	6 op	6 op	Irene Hartikainen, Sirpa Tuomi ja Katri Huuskola
Päiväkoti aurinkoinen	Liikuntaleikkipaketti eskarilaisille	Ft opiskelijat (4)	kevät -06	ammattilliset opinnot: liikunnan didaktiikka	2op	8 op	Maija Jylhä
Päiväkoti aurinkoinen	Motoristen taitojen manuaali	Ft-opiskelijat (2), toimintaterapeuttiopiskelija	kesä.07	Monialainen yrittäjyyspaja	3x3 op	9 op	Petra Leppäharju-Lipitsä, Kari Miettunen, Vesa Kuhanen
Päiväkoti Aurinkoinen	Hammashoidon tietopaketti lapsille, eri ikäisille yhdessä henkilöstön kanssa	Suuhygienisti opiskelija	syksy 2006		3 op	3 op	Raija Iivonen
Päiväkoti Aurinkoinen	6-vuotiaiden lasten Leikin havainnointi ja raportointi	Ft-opiskelijat (3)	syksy 2006	Leikki ja liikunta lapsen kehittäjänä	2 op x3	6 op	Jaana Ritsilä ja Sirpa Tuomi
Päiväkoti Aurinkoinen	Ryömimisrata 1-2 vuotiaalle lapsille.	Fysiterapian opiskelijat (3 opisk.)	Kevät 2006	ammattilliset opinnot: liikunnan didaktiikka	1,5 op x3	3 op.	Maija Jylhä
Hyvän olon piste	Päiväkeskustoiminnan markkinointi "avoimet ovet" -	(opetusharjoittelija, Sote)	kevät/kesä 2006	opettaja-opiskelija harjoittelu			Oittinen Pirkko, (opiskelijaharjoittelija Tampereen Yliopisto

Hyvän olon piste	Asiakastyytyväisyyskyselyn tulosten analysointi ja kehittämistarpeiden esilletuonti	Hoitotyön opiskelija	kevät 2006	Johtaminen ja laadunhallinta	3 op	3 op	Kovanen Tuija
Hyvän olon piste	Huomioita asiakkuuden hallinnasta	Liiketalouden opiskelijat	kevät 2006	ammattill. opinnot	2 op x2	14 op	Anne Mäntysaari
Hyvän olon piste	Helmikuussa 2006 toteutetun asiakastyytyväisyyskyselyn yksityiskohtainen analysointi.	Liiketalouden opiskelijat	toteutunut syksy 2006	perusopinnot	2 op. X 15	30 op.	Niilo Kuokkanen
Hyvän Olon Piste	jalkahoitoasiakkaille asiakasrekisterin, -kirjeen ja mainosjulisteen laatiminen	Hoitotyön opiskelijat (4 opisk.)	Kevät 2006	yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen 3 op opintojakso	6x3 op	18 op.	Petra leppäharju-Lipitsä
Hyvän Olon Piste	asiakaskirjeen laadinta	Hoitotyön opiskelijat (4 opisk.)	Kevät 2006	yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen 3 op opintojakso	4x3 op	12 op.	Petra leppäharju-Lipitsä
Hyvän Olon Piste	jalkahoitoasiakkaille asiakasrekisterin, -kirjeen ja mainosjulisteen laatiminen	Hoitotyön opiskelijat (4 opisk.)	Kevät 2006	yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen 3 op opintojakso	4x3op	12 op.	Petra leppäharju-Lipitsä
Jyväskylän toimintaterapia	Koulutustilaisuuden (10.4) järjestely (ideointi, suunnittelu) yhdessä Tarjan kanssa	(opetusharjoittelija, Sote)	kevät 2006	opettaja-opiskelija harjoittelu Tampereen Yliopistolle			Oittinen Pirkko, (opiskelija-harjoittelija)
Jyväskylän toimintaterapia	www-sivujen teko	Monialaisen yrittäjäpajan opiskelijat: toimintaterapian opiskelija ja Tietotekniikan opiskelija	kevät 2006	vapaasti valittavat opinnot	4op +5 op	9 op	Vesa Kuhanen

Jyväskylän toimintaterapia:	kuntoutussuunnitelmat + mitkä lait ohjaavat toimintaa- selko-kielisen materiaalin työstäminen	Kuntoutuksen ohjaaja (AMK) opiskelijat	joulukuu 2006	ammattilliset perus-opinnot: Yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen –opintojaksolla	3 op x3	9 op	Petra Leppäharju-Lipitsä ja Vesa Kuhanen
Jyväskylän toimintaterapia/Tarja Nieminen	Sähköinen asiakas-tietorekisteri;	Tikon opiskelijat (4 hengen projekti)	kevät 2007	projektityö	15 op. X 4	60 op.	Niko Kiviaho, lehtori/Tiko
Jyväskylän toimintaterapia oy	Arviointipaketin tuotteistaminen	Toimintaterapian opiskelijat	syksy 2006	Lapsen toiminnan arviointi ja tukeminen opintojaksolla	1 op. X 2	2 op.	Jaana Ritsilä
Jyväskylän toimintaterapia:	Lapsen arviointipaketti (ADHD) - tuotteistus	Kuntoutusohjausalan, - sosiaalialanopiskelijat	kevät 2007	vapaasti valittavat opinnot: Monialainen yrittäjyyspaja	5 op x3	15 op	Kari Miettunen
Jyväskylän toimintaterapia oy	ADHD-lapsille suunnatun arviointipaketin tuotteistaminen	Toimintaterapia opiskelijat (2 opisk.)	syksy 2006	Opinnäytetyö	15 op x2	30 op.	Jaana Ritsilä ja Kari Miettunen
Jyväskylän toimintaterapia oy	Opinnäytetyö	Toimintaterapian opiskelija	Toteutunut keväällä 2006		15 op	15 op.	Jaana Ritsilä
Jyväskylän toimintaterapia Oy	vaativien tilanteiden hallinta toimintaterapiassa selvitystyö	Hoitotyön opiskelijat (6 opisk.)	Kevät 2006	yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen 3 op opintojakso	3 op x6	18 op.	Petra leppäharju-Lipitsä
Jyväskylän toimintaterapia oy	Tutustumispäivät toimintaterapeutin työhön	Toimintaterapia opiskelijat: Mari-ka Kellokumpu ja Satu Linnamo	Toteutunut syksyllä 2006	Toimintaterapia opintojaksolla	½ op x2	1 op.	Jaana Ritsilä

Haukanhovin perhekoti	ensiapukoulutuspäivän suunnittelu ja toteutus	Hoitotyön opiskelijat (6 opisk.)	Kevät 2006	yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen 3 op opintojakso	4x3 op	12 op.	Petra leppäharju-Lipitsä
Haukanhovin perhekoti	Nuorten palveluiden tarkastelu	2 toimintaterpia opiskelijaa	kesä.07	yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen 3 op opintojakso	4 op x2	8 op	Petra Leppäharju-Lipitsä, Kari Miettunen, Vesa kuhanen
Päiväkoti Aarresaari:	Kuokkalan alueen liikuntatapahtuma	Fysioterapia opiskelijat (2 opisk.)	keväät 2007	Opinnäytetyö	15 op x2	30 op	Maija Jylhä
Päiväkoti Aarresaari	Soveltavan liikunnan iltapäivä	Fysioterapiaopiskelijat (3 opisk.)	toteutunut keväät -06	ammattilliset opinnot: soveltava liikunta osa 2	1,5 op	1,5 op	Maija Jylhä
Aarresaaren päiväkot:	Pikkujoulutapahtuman suunnittelu - ideavihko	Sosionomi opiskelijat (3) (Soten pilottiryhmän opiskelijoita)	joulukuu 2006	ammattilliset perus- opinnot: Yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen -opintojaksolla	3 op x3	9 op	Vesa Kuhanen
Aarresaaren päiväkot	6-vuotiaiden lasten leikin havainnointi ja raportointi	Fysioterapia opiskelijat (2)	syksyllä 2006	Leikki ja liikunta lapsen kehittäjänä	2 op x2	4 op	Jaana Ritsilä ja Sirpa Tuomi
Terveyspalvelu Visita	Yrityksen näkyväksi tekeminen ja markkinointisuunnitelman teko	Monialaisen yrittäjyyspajan opiskelijat (3): Matkailu, ravitsemus ja talous (Marata) Tekniikka ja liikenne (Teli) ja Liiketalous (Lita)	elokuu 2006	vapaasti valittavat opinnot: Monialainen yrittäjyyspaja		9 op	Kari Miettunen (Teli)
Terveyspalvelu Visita	Uusien työterveysasiakkaiden saaminen yritykseen (materiaalit tuotanto ja markkinointi)	Monialaisen yrittäjyyspajan opiskelijat: Sosiaali - ja terveysalan opiskelijat (SOT) (2 opisk.)	tammikuu 2007	vapaasti valittavat opinnot: Monialainen yrittäjyyspaja	5 op x2	10 op	Petra Leppäharju- Lipitsä
Terveyspalvelu Visita	sähköisen asiakaspalautekyselyn luominen yrityksen nettisivuille	Hoitotyön opiskelijat (6 opisk.)	Kevät 2006	yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen 3 op opintojakso	3 op x6	18 op.	Petra leppäharju-Lipitsä

Ruusakoti	Ruokalistan suunnittelu ja reseptiikan laatiminen ravintosisältölaskelmat ja ravintosuositukset	Maratan ja Soten opiskelijat (soveltuu terveyden edistämisen teemaan)	syksy 2006	amatill. opinnot		10	Enni Mertanen (Marata) + Soten edustaja
Ruusakoti	Toimintaympäristön /Pihaympäristön esteettömyys- ja toimivuuskartoitus ja kehittämistoimenpiteet	Sosionomi opiskelijat (4 opisk.)	toteutunut lokakuu 2006	amatill. opinnot, Toimiva asuin- ja palveluympäristö opintojakso	6 op (1,5 op kukin)	6 op.	Vesa Kuhanen
Ruusakoti	asiakaspalautekysely asukkaille ja omaisille	Suuhygienistit (AMK): Soten pilottiryhmäläisiä (4)	joulukuu 2006	amatill. perusopinnot Yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen -opintojaksolla	3 op x4	12 op.	Petra Leppäharju-Lipitsä ja Vesa Kuhanen
Ruusakoti	Toiminnan analyysi	Toimintaterapiaopiskelijat (2 op/opisk.)	kevät 2005		2 op x 2	4 op.	Jaana Ritsilä
Ruusakoti	Virkistävän joulutuokio asukkaille. Tilaisuuden suunnittelu ja koordinointi (ohjelmavastavana toimiminen)	Fysioterapia (AMK) opiskelijat (4). Soten pilottiryhmäläiset	Joulukuu 2006	yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen 3 op opintojakso	3 op x4	12 op.	Petra Leppäharju-Lipitsä ja Vesa Kuhanen
Ruusakoti	Liikuntatuokioiden mallien suunnittelu ja ohjaus henkilökunnan käyttöön	Fysioterapian opiskelijat (2 opisk.)	kevät 2007	amatilliset opinnot: soveltava liikunta osa 1 ja perustoimintojen fysioterapia	4 op(2 x 2op)	4 op.	Maija Jylhä ja Johanna Vaha
Ruusakoti	Liikuntatuokioiden ohjaus asukkaille	Fysioterapian opiskelija (16 opisk.)	Kevät 2007	amatilliset opinnot: soveltava liikunta osa 1	4op	20	Maija Jylhä
Keski-Suomen Liikunta-fysio Oy	"Kadonneet" asiakkaat ja kaatoamisen ennaltaehkäisy	Liiketalouden opiskelijat	kevät 2006	amatill. opinnot	2 op x3	8 op. (4x2 op)	Anne Mäntysaari

Keski-Suomen Liikunta-fysio Oy	Miten kehittää asiakastietojen ylläpitoa?	Liiketalouden opiskelijat	kevät 2006	amatill. opinnot	2 op x4	8 op. (4x2 op)	Anne Mäntysaari
Keski-Suomen Liikunta-fysio Oy	Vuosien 2002 - 2006 aikana kerätyn asiakaspalautteen analysointi	Liiketalouden opiskelijat	Syky 2006	perusopinnot	2 op.x 10	20 op.	Niilo Kuokkanen
Päiväkoti Majakka	Soveltavan liikunnan iltapäivä	Fysioterapian opiskelijat (3)	syky 2006	amatilliset opinnot: sovelta-va liikunta osa 2	1,5 op	3 op.	Maija Jylhä
Päiväkoti Aarrelaiva, Laukaa	Soveltavan liikunnan iltapäivä	Fysioterapian opiskelijat (3)	toteutunut syky 2006	amatilliset opinnot: sovelta-va liikunta osa 2	1,5 op	1,5 op.	Maija Jylhä
Sepän terapiapaja	Tutustumispäivät toimintaterapeutin työhön	Toimintaterpia opiskelija	syksyllä 2006	Toimintaterapia opintojaksolla	½ op	0,5	Jaana Ritsilä
Sepän terapiapaja	asiakkaana olevien perheiden haastattelu (tarvekartoitus)	Hoitotyön opiskelijat (6 opisk.)	Kevät 2006	yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen opintojakso	3 op x6	18 op	
Emellina-koti,	lyhyt esite paikasta ja avointen ovien päivän suunnittelu ja toteutus	Toimintaterapia (AMK) opiskelijat (5 opisk.)	joukukuu 2006	Yrittäjyys ja palveluiden tuottaminen -opintojaksolla	3 op x 5	15 op.	Petra Leppäharju-Lipitsä ja Vesa Kuhanen
WEntre-yrittäjien tapaamiseen 29.3.	tekivät toimeksiantojen pohjalta työtä	Litan 23 opiskelijaa / 1 op		"Kannattava asiakkuus"-kurssin puitteissa	1 op x 23	23 op.	

12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			

Poikkeamat suunnitelmaan / ongelmat ja niiden syyt	Korjaus- / toimenpide-ehdotukset
Potentiaaliset riskit ja ongelmat ja niiden syyt sekä muut huomioitavat asiat	

Liite 8. Yrittäjyyteen kasvu opintojakso

Koodi:	SZZ70320
Nimi:	Yrittäjyyteen kasvu
Opintopisteet:	3 op
Tyyppi:	Vapaasti valittavat opinnot
Kohderyhmä/Taso	AMK-tutkinto
Suosittelava opintovuosi:	Koko opintojen ajan
Edeltävä osaaminen:	-
Osaamistavoite:	Opiskelija muodostaa käsityksen sosiaali- ja terveystieteiden alan yrittäjyyden merkityksestä palvelutuotannossa nyt ja tulevaisuudessa moniammatillista vertaisryhmää hyödyntäen. Hän osaa laatia omien yrittäjyyspainotteisten opintojensa ja kokemustensa pohjalta opintojen etenemistä tukevan henkilökohtaisen yrittäjyyden opiskelusuunnitelman (yHOPS) sekä opintojensa ja kokemustensa pohjalta yrittäjyyden portfolion. Lisäksi hän kykenee arvioimaan yrittäjyysosaamistaan ja kehittymistarpeitaan siinä. Opiskelija hahmottaa koko Jamkin ja sen yhteistyökumppanien tarjoamat mahdollisuudet omien yrittäjyysvalmiuksien kehittämiseen.
Sisältö:	Opiskelijan yrittäjyysosaamisen tukeminen säännöllisen ryhmä- ja yksilöohjauksen avulla. Opiskelija työstää yHOPSinsa koko opintojen ajalle tarkentaen sitä opiskelun edetessä ja omien tavoitteiden tarkentuessa. Opiskelija työstää yrittäjyyden portfolioa koko opintojensa ajan. Ryhmän- ja yksilöohjauksen sisällöt määräytyvät kunkin opiskeluryhmän tavoitteiden suuntaisesti.
Suosittelava materiaali:	Yrittäjyyskasvatukseen ja yrittäjyyteen liittyvä ajankohtainen materiaali sovitaan opintojakson yhteydessä.
Toteutustavat:	Ryhmätapaamiset, yksilölliset tehtävät yrittäjyyteen kasvun tukemiseksi, yHOPSin työstäminen (2.lukukauden aikana) ja yrittäjyyden portfolion työstäminen koko opintojen ajan
Arviointi:	Ryhmätapaamisissa aktiivinen läsnäolo, ryhmän toiminnan arviointi ja portfolion hyväksytty suoritus.
Suoritukset:	YHOPSin laatiminen ja päivittäminen sekä yrittäjyyden portfolio.
Arviointiasteikko:	Hyväksytty- hylätty
Vastuuhenkilö:	Anja Tantt
Toteutuskieli:	Suomi
Lisätiedot:	-

Liite 9. Harjoittelun suorittaminen yrittäjyyspainotteisesti

HARJOITTELUN SUORITTAMINEN YRITTÄJYYSPIINOTTEISESTI

Tämä ohje on tarkoitettu Soten yrittäjyyspolulla olevien opiskelijoiden harjoittelun suunnittelun ja ohjaukseen. Lisäksi tarkoituksena on tuoda esiin osaamistavoitteita, joita opiskelijalla on mahdollisuus valita harjoitteluunsa. Opiskelija yhdessä tutoropettajan sekä yrittäjyydestä vastaavan henkilön kanssa valitsevat kuhunkin harjoitteluun soveltuvan osaamisnäkökulman huomioiden opiskelijan omien yrittäjyystavoitteiden mahdollistamisen harjoittelun aikana. Nämä osaamistavoitteet tulevat kullekin harjoittelulle opetussuunnitelmassa asetettujen yleisten harjoittelutavoitteiden rinnalle varmistaen suunnitelmallisemman yrittäjyyspainotteisen harjoittelun opiskelijalle.

Harjoittelu voidaan toteuttaa riippuen koulutusohjelman kunkin harjoittelun sisällöstä ja ajoituksesta/laajuudesta sekä opiskelijan omista tavoitteista (Yhops) ja aikaisemmasta osaamisesta hyödyntäen alla olevia neljää (4) osaamisnäkökulmaa apukysymyksineen. Näkökulmat ovat auttamassa opiskelijaa ja opetushenkilöstöä hahmottamaan mahdollisia yrittäjyystoiminnan osaamisen näkökulmia harjoittelussa. Näkökulmien jälkeen suluissa on merkitty suositeltava ajoitus tämän näkökulman hyödyntämiseen. Harjoittelun osaamistavoitteiden laadinnan pohjana on huomioitu JAMKin virallinen yrittäjyyskompetenssipaperi sekä sosiaali- ja terveysalan yleisiä tunnuspiirteitä.

Osaamisnäkökulmat apukysymyksineen

1) Asiakasnäkökulma: (suositeltava ajoitus 1. – 2. lukuvuosi)

- opiskelija ymmärtää
 - o asiakkuuden: ohjaavia kysymyksiä esimerkiksi: mistä asiakkaat saadaan, miten segmentoidaan, miten saavutetuista asiakkuuksista pidetään huolta, mikä merkitys asiakaspalautteilla on yrityksen kehittämisessä?
 - o verkostonäkökulman: ohjaavia kysymyksiä esimerkiksi: mistä koostuu yrityksen yhteistyöverkosto, mikä merkitys sillä/kullakin verkoston toimijalla on yritykselle, mistä yrittäjä saa apua, miten kansainvälisyys näyttäytyy

yrittötoiminnassa? millaista moniammatillista osaamista yrityksellä on tai tulisi olla hallussaan?

2) Palvelu- ja tuotenäkökuuma (suositeltava ajoitus alkaen 2. lukuvuosi)

- opiskelija ymmärtää:
 - o palvelun ja tuotteistamisen merkityksen: ohjaavia kysymyksiä esimerkiksi: mitkä ovat yrityksen ydinpalvelut/-tuotteet, mistä lähtökohdista ne ovat muodostuneet, millaista ammattiosaamista ne vaativat henkilöstöltä, miten uusia palveluita/tuotteita tuodaan markkinoille/asiakkaille, mitä vaiheita tuotteistamiseen liittyy, millaista tuotteistamisosaamista ja uusien palveluiden/tuotteiden tarpeita yrityksellä on?

3) Kannattava liiketoiminnan näkökuuma (suositeltava ajoitus alkaen 2.-3. lukuvuosi)

- opiskelija ymmärtää:
 - o liiketoimintaa ohjaavien suunnitelmien tärkeyden: ohjaavia kysymyksiä esimerkiksi: millainen liiketoimintasuunnitelma yrityksellä on, millainen markkinointisuunnitelma ja/tai verkostanalyysi yrityksellä on, mitä muita liiketoiminnan kannalta tärkeitä suunnitelmia yrityksellä on?
 - o asiakslähtöisen palvelun ja hinnoittelun merkityksen: ohjaavia kysymyksiä esimerkiksi: mistä lähtökohdista palvelut ja tuotteet hinnoitellaan, mistä yritys saa riittävästi asiakkaita, miten varmistetaan että yrityksen palvelut/tuotteet ovat niitä mitä asiakkaat haluavat, mistä muodostuu yrityksen kilpailuetu verrattuna muihin vastaaviin yrityksiin?
 - o talousosaamisen merkityksen: ohjaavia kysymyksiä esimerkiksi: mistä kanavista yritys saa taloudellisia resursseja; millainen on yrityksen talous/rahoitus (liikevaihto, rahoitussuunnitelmat, budjetointi, kulujen seuranta,...), miten yritys investoi, mitkä ovat yrittötoiminnan taloudelliset mahdollisuudet, riskit ja uhat?

4) Hallinto- ja johtamisen näkökulma (suositeltava ajoitus 3.-4. lukuvuosi)

- opiskelija ymmärtää:
 - o yrittötoiminnan luvanvaraisuus: ohjaavia kysymyksiä esimerkiksi: mikä lainsäädäntö yrittötoimintaa ohjaa (esim. yrittötoiminnan luvanvaraisuus), kuka yrittötoimintaa valvoo, kuka ja millä osamaisella yrityksen voi perustaa, millaiset sopimukset yrittäjä on tehnyt esim. viranomaisiin, rahoittajiin, yhteistyöverkostoon tai alihankkijoihin päin?
 - o yrityksen johtamisen ja laadun merkityksen: ohjaavia kysymyksiä esimerkiksi: miten yritystä johdetaan, millaisia vuorovaikutustaitoja yrittäjältä edellytetään, millaista yrityksen laatutyö on, millä yritys osoittaa kuinka yrittäjä pitää henkilöstön ja omasta työhyvinvoinnistaan huolta, miten yritys kouluttaa henkilöstöä ja mistä se saa tarvittaessa osaavaa työvoimaa (rekrytointitavat), millainen perehdytysohjelma yrityksellä on työntekijöille?